

ŽIVOT

KULTÚRNO SPOLOČENSKÝ ČASOPIS • SEPTEMBER • ZÁŘÍ • WRZESIĘ 1989 (ČÍSLO 376) CENA 100 ZŁ

KRÁLOVSKÝ ZÁMOK VO VARŠAVE

39

89

NOVÁ VLÁDA V POLESKU. Po rezignácii gen. Czeslava Kiszcaka na funkciu premiéra, prezident PLR Wojciech Jaruzelski poveril túto funkciu 62-ročnému **TADEUSZOWI MAZOWIECKIEMU** (na snímke), novinárovi, známemu katolickemu činiteľovi, šéfredaktorovi týždeníka Solidarita. Nový premiér po niekoľkotýždňových konzultáciach zostavil vládu širokej koalície (ktorú Sejm schválil) v nasledujúcom zložení: Leszek Balcerowicz (nezávislý) — podpredseda Rady Ministrov a minister financií; Czesław Janicki (ZSL) — podpredseda RM a minister poľnohospodárstva, lesného a potravinárskeho hospodárstva; Jan Janowski (DS) — podpredseda RM a vedúci Úradu vedeckotechnického pokroku a aplikácií; Czesław Kiszcak (PZRS) — podpredseda RM a minister vnútra; Jacek Ambroziak (Solidarita) — vedúci Úradu rady ministrov; Artur Balazs (Solidarita) — člen Rady ministrov; Aleksander Bentkowski (ZLS) — minister spravodlivosti; Izabella Cywińska (nestraníčka) — ministerka kultúry a umenia; Aleksander Hall (Solidarita) — člen Rady ministrov; Bronisław Kamiński (ZLS) — minister ochrany prostredia a prírodných zásob; Andrzej Kosiniak-Kamysz (ZLS) — minister zdravotnej ochrany a sociálnej starostlivosti; Marek Kucharski (DS) — člen Rady ministrov; Jacek Kuroń (Solidarita) — minister práce a sociálnej politiky; Aleksander Mackiewicz (DS) — minister vnútorného trhu; Jerzy Osiatyński (nestraníčka) — vedúci Ústredného plánovacieho úradu; Aleksander Paszyński (Solidarita) — minister stavebnictva a prieskrového hospodárstva; Henryk Samsonowicz (Solidarita) — minister národnej obrany; Krzysztof Skubiszewski (nezávislý) — minister zahraničných vecí; Tadeusz Syryjczyk (Solidarita) — minister priemyslu; Marcin Święcicki (PZRS) — minister hospodárskej spolupráce so zahraničím; Witold Trzeciakowski (Solidarita) — člen Rady ministrov; Franciszek Adam Wieladek (PZRS) — minister dopravy, plavby a spojov.

VO VARŠAVE došlo k trojstrannému stretnutiu predsedu Solidarity Lecha Wałęsu s predsedom (predošlým) Hl. V. Zjednotenej ľudovej strany Romanom Malinowským a predsedom Ústredného výboru Demokratickej strany Jerzym Józwiakom. Účastníci stretnutia sa zhodli v názore, že nová spoločensko-politickej situácia vyžaduje urýchlené vytvorenie ekonomickej záchranného programu v záujme stabilizácie života obyvateľov. Vyjadriili pripravenosť vytvoriť koaličnú vládu národnej zodpovednosti za účasti ZLS, DS a Solidarity v súlade so skorším návrhom Lecha Wałęsu. Táto vláda by bola otvorená pre všetky politické sily zastúpené v parlamente, ktoré sú za reformy, a súčasne by dôsledne realizovala dohody dosiahnuté za okrúhlym stolom. Na snímke zľava: R. Malinowski, L. Wałęsa a J. Józwiak.

DÔLEŽITOU UDALOSŤOU v politickom živote krajiny bola druhá časť 13. zasadania ÚV PZRS, ktoré medziiným zaujalo stanovisko k porážke strany v júnových voľbách do Sejmu a Senátu PLR, schválilo program činnosti na najbližšie obdobie a uskutočnilo významné zmeny vo vedení PZRS. Wojciech Jaruzelski, v súvislosti so zvolením za prezidenta PLR, rezignoval na funkciu prvého tajomníka ÚV, člena politického byra a člena ÚV. Za nového prvého tajomníka ÚV bol zvolený doterajší predseda vlády, 62-ročný **MIECZYSŁAW F. RAKOWSKI** (na snímke). ÚV prijal tiež rezignáciu z funkcií členov politického byra, ako aj tajomníkov ÚV: Józefa Czyrka, Stanisława Cioska, Kazimierza Barcikowského, Alfreda Miodowicza, Zygmunta Czarzastého, a aj Władysława Baku a Mariana Orzechowského (obaja naďalej zostali členmi polit. byr). Novými členmi politického byra sa stali: Leszek Miller, Manfred Gorywoda a Janusz Kubasiewicz. Za nových tajomníkov ÚV boli zvolení: Marek Król, Włodzimierz Natorf, Marek Święcicki a Sławomir Wiatr.

o dejinách Slovenského národného povstania, ktoré vypuklo 28. augusta 1944.

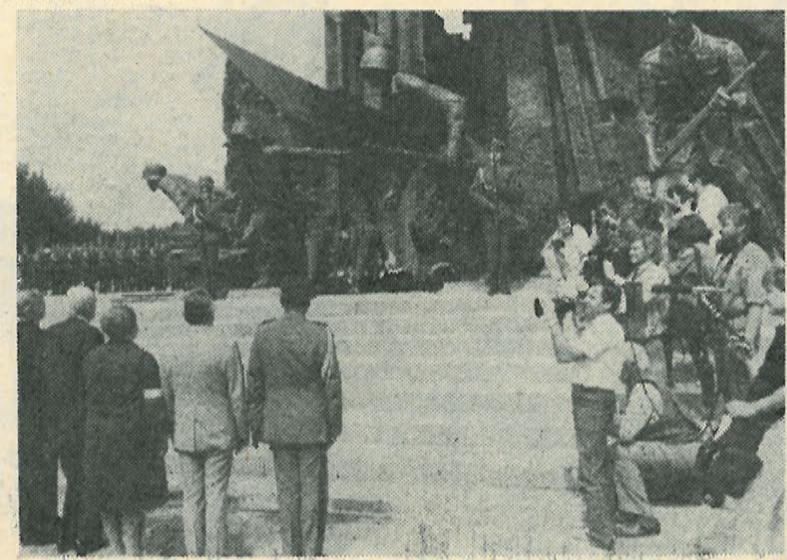
ACMI

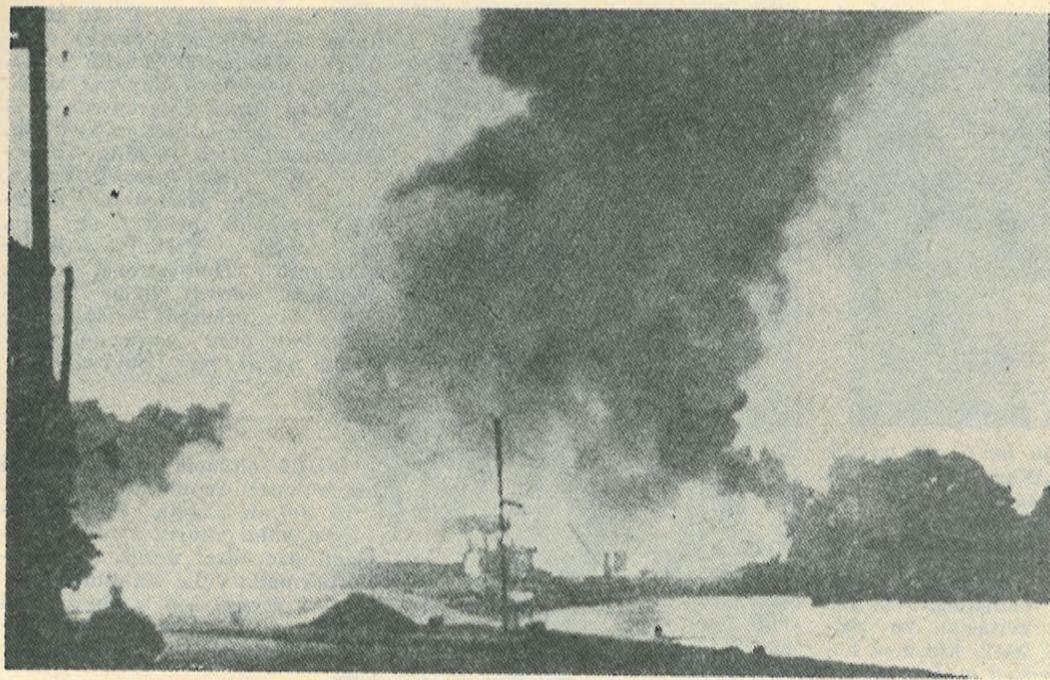
PORÁŽKA OSAMOTE

Pred štyridsiatimi piatimi rokmi vypuklo vo Varšave ozbrojené povstanie. Štvrté veľké povstanie poľského národa. Sesdesiatri dni Varšava bojovala osamote. Spojení — aj tí zo západu, aj ten z východu — vydali ju napospas Nemcom. Túto veľkú osamotenosť bojujúcej Varšavy nachádzame v spomienkach a reláciach všetkých účastníkov povstania: od jeho veliteľov po radových povstalcov, vojakov Krajinskej armády a iných ozbrojených formácií, v tom aj vojakov čiety 535 Slovákov. Jediným štátom, ktorý mohol poskytnúť reálnu pomoc, bol Sovietsky zväz. Tak sa však nestalo. V strategickom politickom záujme Stalina nebolo miesto na úspech povstania.

Je však faktom, že Rusi chceli obsadiť Varšavu priamo z pochodu na prelome júla a augusta a že utpeli cieľnú porážku v tankovej bitke nedaleko Varšavy. Prečo však Stalin v prvej dekáde augusta zakázal veliteľstvu 1. bieloruského frontu nadviazať priamy styk s Hlavným veliteľstvom KA? Čakal, až Varšava padne „v dymoch požiarov“. Sice už 3. augusta Stalin slúbil Mikolajczykovi okamžitú pomoc — leteckú cionu a dodávky zbraní a potravín, avšak v skutočnosti Varšava dostala leteckú podporu až v polovici septembra. Zároveň Stalin odvolał operáciu „Varšava“, ktorú pripravovali maršalovia Rokossovskij a Žukov, a ktorá mala prispieť k osloboodeniu hlavného mesta ešte v auguste. Taktiež minimálna, neúmerná možnosťiam Sovietskej armády, boja akcia jednotiek 1. armády PV zameraná na dobytie predmostia. Historici hodnotia aj také fakty, ako: zastavenie na rozkaz Stalina ofenzív Sovietskej armády na predmeti Varšavy, odmietnutie sprístupnenia letisk pre spojenecké lietadlá, zastavenie činnosti sovietskeho letectva a pod.

Ovštedy, podobne ako pri predošlých výročiach Varšavského povstania, prebieha veľká diskusia o jeho zmysle, význame a následkoch. Podobne ako na Slovensku, keď sa na každé výročie diskutuje

První září 1939, pevnost Westerplatte hořící po útoku křižníku Schleswig-Holstein. První hodiny druhé světové války.

Běžencem v Polsku

Koncem srpna 1939 opustil čáslav československých dobrovolníků — uprchlíků z nacisty okupovaného československého území Krakov. Časně ráno 1. září dorazil do Lešna. Tam už na nás čekala šokující zpráva.

Válka!

Slovo, které vždy vyvolává mrazení v zádech. Slovo, které je synonymem ne jednoho, ale hned celé řady pojmu, z nichž každý sám o sobě znamená nezměrné utrpení, strádání a smrt.

Přesto, i když to zní absurdně, jsme ji vítali. Odešli jsme totiž do zahraničí proto, abychom se zbraní v ruce bojovali za osvobození své porobené vlasti. Pevně jsme věřili, že válka, kterou Německo rozpoutá, bude počátkem jeho konce.

Lešno nebylo jako centrum československých dobrovolníků vybráno náhodně. Leželo v blízkosti české Volyně, odkud se měli se souhlasem polské vlády mobilizovat čeští usedlici do československých jednotek. Po

zformování měli zasáhnout po boku polské armády do boje proti hitlerovcům.

Zdálo se, že myšlenky, se kterými jsme opouštěli vlast, dosahují naplnění. Mnoho občanů bývalého Československa tehdy hledalo místo, kde by se mohlo připojit k hnutí odboje, přispět k osvobození své vlasti. Sám jsem jako mladý důstojník viděl své místo v zahraniční armádě.

Nebolo to lehké rozhodnutí opustit vlast. Příliš mnoho nás s ní pojilo, mnoho jsme zde zanechávali. Přibuzní zůstali v dosahu gestapa, které nás ocejchovalo jako nepřátele Říše. Jednoduchý nebyl ani ilegální přechod hranic. Bylo známo, že mnohým se přechod nezdařil. Bud' byli zadrženi hlídkou na bývalé československé straně, nebo vráceni polskými pohraničními orgány. Přesto se počet dobrovolníků v tábore v Malých Bronowicích postupně rozrástal.

A zde také počínala první zklamání. Katovické rozhlasové vysílání pro Československo sice nikdy neoznámilo skutečný počet

Tento snímek byl pořízen někdy v srpnu v Czemu, kde se shromáždili českoslovenští dělnici, kteří se chtěli dostat k československé vojenské jednotce. Ke své vlasti se přihlásili i na tomto snímku červenomodrobílou trikolorou přes polskou vlajku. Někteří z těchto mužů se dostali i do Malých Bronowic.

registrovaných dobrovolníků, jeho formulace však vyvolávaly dojem, že jde o tisícovky lidí. Ve skutečnosti zde bylo ale v polovině července registrováno něco málo přes tisíc vojáků. A hned další rozčarování. Místo vstupu do československé vojenské jednotky v Polsku nebo ve Francii odsun do Afriky a zařazení do francouzské Cizinecké legie. Přy dočasně. Důvěra v politické a vojenské vedení odboje utrpěla trhlinu. Naštěstí byl v polovině srpna odjezd transportů zastaven a oznamili nám, že polská vláda připravuje opačení, jež by umožnila organizovat naši vojenskou jednotku na jejím území.

Dočkali jsme se třetího září. Prezident Mošicki podepsal dekret o zřízení České a Slovenské Legie. Přivítali jsme to s nadšením. Nejpřílivější jsme očekávali doplnění jednotky mobilizovanými volyňskými Čechy. Bohužel k tomu nedošlo. Jedenáctého září jsme byli rozkazem z Lešna odvoláni. Cíl přesunu nebyl udán, domnívali jsme se však, že to bude právě prostor Volyně. Náš čáslav však projel prostorem Volyně bez zastavení, směřoval na Sarny, Krasne, Tarnopol. Třináctého září jsme svou cestu skončili ve vesnici Hluboczek Wielki.

To byl definitivní konec plánů na vytvoření vojenské jednotky v Polsku. Odpór polské armády byl zlomen, wehrmacht se hnul nezadržitelně na východ. Polský stát přestal existovat.

Naše naděje na účast v ozbrojeném boji proti Německu se zhroutily. Zbývalo jediné — urychlěně opustit Polsko. Otázka zněla jak a kam. Představitel vedení odboje generál Prechala naléhal na odchod do Rumunska. Velitel skupiny podplukovník Svoboda se však rozhodl jinak — volil Sovětský svaz. Osmnáctého září jsme se setkali s Rudou armádou, o čtyři dny později jsme byli přesunuti do Kamence Podolského.

Jedna etapa války, a s ní i budování východní části československých vojenských jednotek v zahraničí, skončila. Zatím neúspěšně. Polsko bylo poraženo, českoslovenští vojáci rozmetáni do různých koutů světa — Francie, SSSR, Afriky, na Blízký východ. Západní demokracie, na které jsme dříve tolik spolehlali, sice byly ve válečném stavu s nacistickým Německem, žádné výrazné válečné úsilí však nevyvíjely.

Neměli jsme tehdy tolik politického přehledu, abychom dovedli předvídat další etapy. Vše bylo pojednou mnohem složitější, než jsme si představovali. Konec války, o němž jsme se domnívali, že bude blízký, se náhle přesunul kamži do nedohledna.

Přesto jsme pevně věřili, že v její konečné fázi bude fašismus a všechno zlo, které s sebou přinesl, smeten do propadlosti dějin.

MIROSLAV ŠMOLDAS,
účastník protifašistického odboje

KRONIKA V OBRAZOCH

V TALIANSKU po prekonaní vládnej krízy majú novú, 49. povojnovú vládu, ktorej ministerským predsedom je Giulio Andreotti. Na snímke: taliansky prezident Francesco Cossiga gratuluje G. Andreottimu.

JAPONSKÁ socialistická strana zvíťazila vo volbách, ktoré sa konali v júli. Predsedníčka strany Takako Doi a jej generálny tajomník Tsuruo Yamaguchi sa tešia víťazstvu.

V JÚLI sa konalo v Paríži stretnutie na najvyššej úrovni siedmich najbohatších krajín sveta. Vedúci predstaviteľia: (na snímke zľava doprava) predseda EHS Jacques Delors, taliansky min. predseda Cirisco de Mita, kancelár NSR H. Kohl, prezident USA George Bush, francúzsky prezident Francois Mitterrand, min. predsedkyňa Veľkej Británie Margaret Thatcherová, min. predseda Kanady Brian Mulroney a min. predseda Japonska So-suke Uno pred sklenenou pyramídou na nádvori Louvru.

V JÚLI situácia v Abchaškej autonómnej republike v ZSSR bola veľmi napätá. Potom ako vojsko, min. vnútra a bezpečnosť začali prevádzkať dozor, sa situácia normalizovala. Na snímke: vojaci sa rozprávajú s obyvateľmi Suchumi, hlavného mesta republiky.

V RZESZOWE sa konal 8. svetový festival folklórnych súborov, ktorých členmi sú obyvatelia polského pôvodu žijúci v cudzine. Podujatie sa zúčastnilo 43 súborov z 13 krajín — spolu skoro tisíc päťsto spevákov a tanecníkov z Belgicka, Brazílie, Československa, Francúzska, Kanady, Sovietskeho zväzu, USA, Veľkej Británie a iných.

KAPSKÉ MESTO. V jednom z tamojších väzení je už vyše dvadsať rokov väznený známy bojovník proti rasizmu Victor Verster-Nelson Mandela, ktorý oslávil 71. narodeniny. Juhoafrické orgány vyjadrili súhlas, aby Mandelu navštívila najbližšia rodina. Okrem manželky Winnie (na snímke) prišli štyri deti (aj z prvého manželstva) a mnoho vnukov.

V NEDELU 16. júla 1989 sa 200 000 veriacich zúčastnilo púte do Levoče na Slovensku.

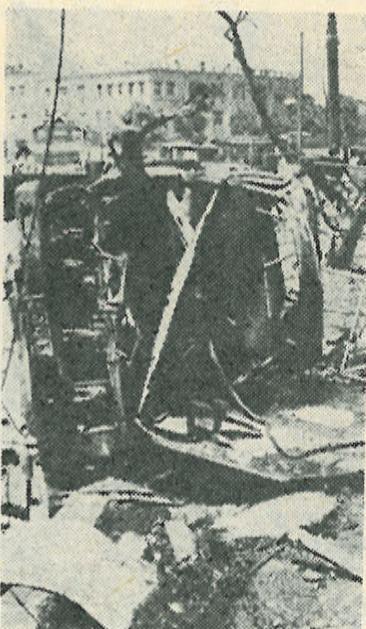
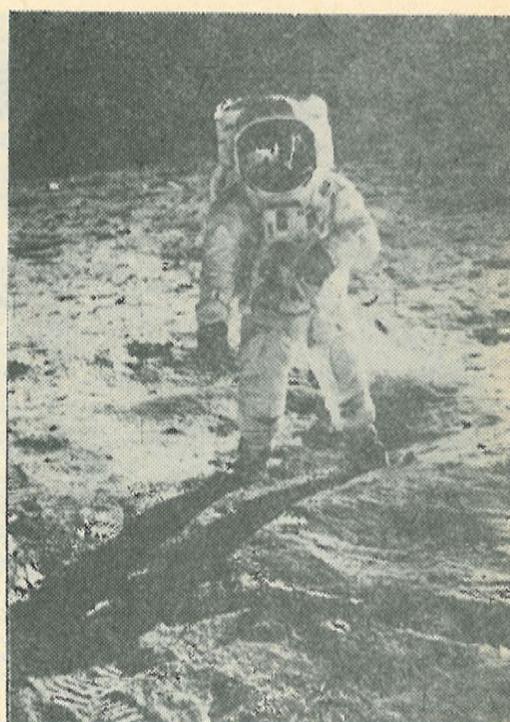

KRONIKA V OBRAZECH

V SOVIETSKOM ZVÄZE štrajkovali banici, ale nielen oni. K štrajku sa pripojili mnohé závody, ktoré nie sú priamo spojené s baníctvom. Banici okrem mzdových požiadaviek žiadali o.i. zmenu ústavy ZSSR. Po výzve M. Gorbacova a N. Rižkova sa banici vratili do práce. Na snímke: banici, ktorí štrajkovali v Pavlograde v Kuzbaskej uhoľnej pánvi, si vybudovali stanové mestečko.

V USA oslavovali 20. výročie historickej udalosti. Pred 20 rokmi americký kozmonaut Neil Armstrong ako prvý človek vstúpil na Mesiac. Počas osláv prezident Spojených štátov George Bush oznamil, že Američania vybudujú na Mesiaci kozmickú základňu, ktorá bude slúžiť budúcim letom na Mars.

V CENTRE KÁBULU po výbuchu auta-pasca zahynulo deväť osôb a 49 bolo ranených.

V JÚLI v Salvadore došlo k prudkým manifestáciám študentov, ktorí protestovali proti masovým zatknutiam kolegov. Intervenovalo vojsko. Na snímke: pracovníci Červeného kríža odnášajú raneného študenta.

V NDR študuje mládež z mnohých krajín. Na snímke mládež z Namíbie na berlínskom letisku pred návratom do vlasti. V NDR študuje 137 Namibijcov.

V ANGLICKU zomrel vo veku 82 rokov jeden z najslávnejších hercov Lawrence Olivier. Slávu získal najmä za svoje shakespeareovské úlohy o.i. za úlohu Hamleta vo filme Hamlet. Celkom zahrá 121 divadelných a 58 filmových úloh. V roku 1947 mu bol udelený ako prvému hercovi štachtický titul.

Snímky: CAF,
AP, archiv

V SOPOTE zvolili poľskú kráľovnú krásy Anetu Kreglickú z Gdanskia. Miss Polonia má 24 rokov, meria 172 cm a povoláním je ekonómka (na snímke uprostred). Za I. vicemiss zvolili Agnieszkę Annómkę z Radomu, ktorú okrem toho zvolili za miss grácie, miss elegancie a najfotogenickejšie dievča (vpravo), II. vicemiss je Zaneta Katkowska, ktorej diváci udelili svoj titul — miss divákov.

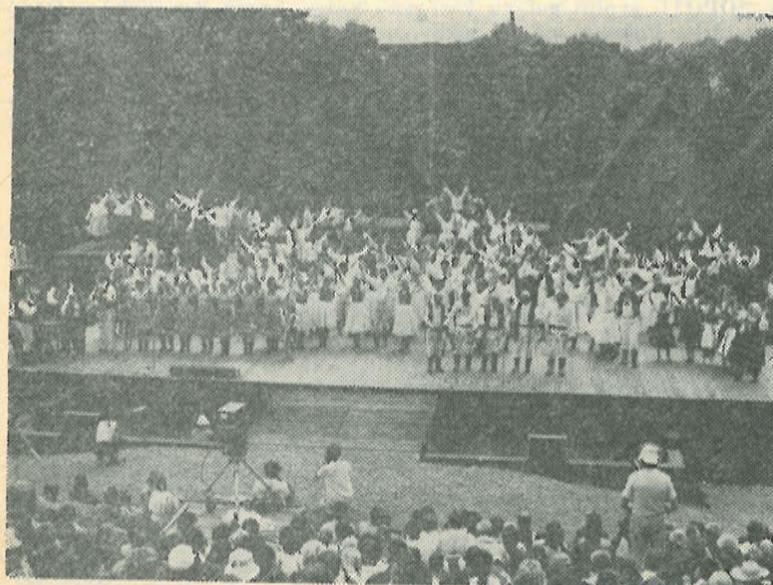
Nedecká Veselica v plnej kráse

Snímky: Filip Lašut

Veselica pod Pol'anou

V dňoch od 14. do 16. júla t.r. sa v detvianskom amfiteátri konal už 24. ročník Podpolianskych folklórnych slávností. Prirozenou súčasťou tohto pekného podujatia je účasť krajanských súborov z rôznych krajín, ktoré tam prichádzajú na pozvanie Odboru pre zahraničných Slovákov Matice slovenskej. Tento rok to boli súborov z Francúzska, Juhoslávie, Maďarska, Spojených štátov a, samozrejme,

Spoločný nástup všetkých zahraničných súborov

z Poľska. Ich zásluhou umelecky hodnotné tradície, ktoré nepoznajú hranice, mali v Detve ozajstný veľký sviatok. Dodám ešte, že celý program zahraničných súborov mal spoločný názov Stretnutie s krajanmi a režíroval ho zaslúžilý umelec Jaroslav Ševčík.

Náš Spoločnosť na tohoročných Folklórnych slávnostach reprezentoval súbor Veselica z Nedece pod vedením zaslúženej kultúrnej činiteľky a choreografsky kr. Zofie Bogačíkovej. Tento súbor vystúpil v Detve už po šiesty raz.

„Ostatky, ostatky, ostatkové časy, podteže ženičky na dobré klobásy“ — týmito slovami kr. Zofia Bogačíková pozvala detvianskych divákov na fašiangy do Nedece. Totíž v našom programe sme predstavili rad fašiangových piesni, ako aj tancov spojených so starodávnym ľudovým zvykom, „vkúpením sa“ mladej nevesty medzi ženy. Tento zvyk si ešte dobre pamätajú naše staršie krajanke, ktoré so súborom vystúpili a spestrili program: H. Kuželová, H. Porébska, M. Švienta a M. Ševčíková. Ved' aj ony ako mladé nevesty sa kedysi museli „vkúpiť“ a medziiným preskakovať lavičky. To znamenalo, že ktorá vyskočí vyššie, bude mať väčší tan a bude lepšou gazdiňou.

V našom programe vystupovali iba ženy. Chlapci doslova „nemali čo robiť medzi babami“. Bola to teda čisto ženská zábava. Sice nás obetavý Jožo Gronský sa pokúsal zaspievať so ženami, no tie, ako ježibaby s metlami v rukách, ho hneď vytláčili von „do poľa“. S detvianskym obecenstvom sme sa nakoniec rozlúčili spoločnou piesňou:

Zbohom, zbohom mamočko,
dzekujem vám za fšíčko,
že sce me tak vychovali.

Náš program sa skutočne veľmi páčil divákom, čo dokázal búrlivý potlesk a hromadné výkriky z radov obecenstva: opakovať preskakovanie lavičiek. A my sme museli opakovať.

Záverečným podujatím. Podpolianskych folklórnych slávností bolo už tradičné nedeľné stretnutie na Kalamárke. Tam, v malebnom prírodnom prostredí, sa stretli všetky súborov spolu s organizátormi detvianskeho podujatia. Konalo sa tam neoficiálne vyhodnotenie vystúpení a každý súbor dostal pekný diplom a suveníry. Nakoniec sme si všetci spoločne zaspievali, zatancovali a zabavili sa. Domov

„Vkúpiť sa“ medzi ženy nie je také jednoduché...

sme sa vrátili plní dojmov a spomienok, ktoré si budeme dlho pamätať.

V mene súboru Veselica z MS KSSČaS v Nedeci chcela by som touto cestou srdečne podakovať Matici slovenskej a celému organizačnému štábmu za pozvanie a starostlivosť o nás počas celého pobytu v Detve.

ZOFIA BOGAČÍKOVÁ ml.

Zofka Bogačíková ml. v peknom nedeckom kroji

Předvečer války

V březnu roku 1939 v Československu příchod jara už nikdo s nadšením nečekal. Mrazivý podzim předcházejícího roku vzal veškerou naději. A ani vyhlídky na příští měsíce onoho pohnutého roku nedávaly tušit nic dobrého. Až příliš hmatatelně z nich byl cítit daší smutek a beznaděj.

V březnu 1939 Československo zmrzačené, umavené a bez pomoci. Opuštěné svými spojenci na Západě, na které vláda tolík spoléhal, a příliš daleko od spojenec, který byl ochoten podat pomocnou ruku. Vše se koncem roku 1938 pro většinu lidu zúzilo na pojem „Mnichov“. Tam byli zástupci země nučeni přjmout osudný ortel, kterým připadlo celkem 41 098 km² pohraničních území nacistickému Německu, horthyovskému Maďarsku a Polsku, a téměř pěti milionům lidí vzal střechu nad hlavou. V Mnichově byla obětována celá třetina průmyslových podniků, odepsány byly i všechny pohraniční pevnosti, ve které lid tolík věřil a které byl odhodlan bránit.

I když se tehdy mohlo zdát, že nemůže suverenní stát s dvacetiletou demokratickou tradicí a s vysokým mezinárodním uznáním potkat horší osud, to co bezprostředně následovalo, svědčilo o opaku. Ostatně jeho průběh byl již dávno předem určen plány hitlerovského Německa, počítajícímu s vyklizením a obsazením středoevropského prostoru, s „vyporádáním“ se se slovanskou rasou a Židy. Tyto plány byly podřízeny jedinému cíli — dobře fungujícímu a ekonomicky silnému zázemí pro tažení na východ — proti Polsku a Sovětskému svazu.

Necelý půlrok po Mnichově — 15. března 1939 — si sousední Německo vybralo další oběť. Po Rakousku přišlo na řadu Československo. Nacistické hordy přepadly bez jakéhokoli varování suverenní stát a násilně ho okupovaly. Kromě uchvacení veškerého průmyslu, nerostného bohatství a laciné pracovní síly se fašistické Německo zmocnilo i tučné válečné koristi.

Okupací českých zemí získalo 1582 letadel, 501 protitankových děl, 2175 děl, 735 minometů, 43 876 kulometů, 469 tanků, milion pušek, 114 000 pistolí, miliardy nábojů a další vojenský materiál. Fašistický vpád a změna vojenského poměru sil povzbudily slovenské separatisty, kteří již 14. března vyhlásili samostatný slovenský stát. Pod ochranou Německa se na rozbití pomnichovského Československa podíleli i ukrajinci nacionalisté, kteří 15. března 1939 proklamovali samostatnost Podkarpatské Rusi. Československo jako stát přestalo existovat. V podobě Protektorátu Čechy a Morava, zřízeného výnosem Adolfa Hitlera 16. března, se stalo jakousi středoevropskou kolonií rozpínajícího se německého imperialismu.

Výnos vymezil českým zemím postavení, které ani právně ani fakticky pojmu protektorát neodpovídalo. Jako součást Německa neměl vlastní území, ani jednotnou správu ani další znaky státní existence. Vedle autonomní protektorátní správy a vlády v rukách vládnoucí české burzoazní pravice se na spravování státních záležitostí podílely, a to v rostoucím rozsahu, německé úřady a instituce, pracující v úzké součinnosti s nacistickým Německem. Justiční správa, která si likvidaci „českého živlu“ vzala skutečně za své, byla dokonce vyňata z pravomoci říšského protektora a podřízena přímo říšskému ministerstvu spravedlnosti. Významnou oporu okupačního režimu v Čechách a na Moravě byl nacistický bezpečnostní aparát. Nikoliv náhodou měl stejnou strukturu jako v „materšké“ zemi a jí také v otázkách rozhodování plně podléhal. Jeho zvláštní formou, v plném rozsahu schválenou říšským vůdcem SS a později aplikovanou i v jiných zemích, bylo tzv. Sonderbehandlung, tedy likvidace lidí bez soudního řízení, již padly za oběť stovky českých vlastenců. Poprvé byla uplatněna vůči devíti funkcionářům studentských spolků 17. listopadu 1939. Tím byl potvrzen nadmíru tvrdý postup nacistických okupantů proti české inteligenci, vědě a kultuře. Např. jen v oblasti školství byly všechny české střední školy — všeobecné i odborné — zrušeny a 17. listopadu bylo vydáno obdobné opatření — všetně represí na studentech — ohledně českých vysokých škol. Základní školy, které směly vyučovat česky, stály pod silnou kontrolou nacistické ideologie. Mimo zákon byla postavena KSC, její aparát fyzicky likvidován.

Není těžké pochopit, jakou nenávist cítil český lid proti svým uchvatitelům, kteří nemilosrdně ničili všechno české. Nenáviděl nacistické symboly a německé vyhlášky. Chápal se každé přiležitosti, aby projevil své národní a protifašistické citění a aby dal nejevo obavy před dalším strádáním a před přípravami k „velké válce“. Např. v dubnu 1939 se na 90 000 lidí zúčastnilo pouti na horu Říp. Památku národního básníka K.H. Mácha se v květnu přišly poklonit desetitisíce lidí. Na národní manifestaci, připomínající ohromné tábory lidu z minulého století, přišlo v červenci k památníku mistra Jana Husa v Praze na 90 000 Pražanů a dalších účastníků. V srpnu se zhromáždilo na 100 000 lidí u Domažlic. Masové manifestace proti fašismu a za národní samostatnost se konaly i v závěru roku u příležitosti prvního výročí mnichovské zradby a 21. výročí založení samostatného Československa.

Ale to už se vyrovnaní před válečnými přípravami rychle změnilo ve volání proti válce samotné. Dodnes si obyvatelé ČSSR připomínají války v dějinách lidstva, v níž jen Československo ztratilo 360 000 životů a utrpělo nesmírné materiální ztráty.

HANA ADAMOVÁ
TA Orbis

Využili sme všetky možnosti?

Naše krajanské hnutie čaká v najbližšom období významná udalosť, akou je 8. zjazd Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku, ktorý sa bude konáť 25. a 26. novembra t.r. v Krakove. Každému krajanovi, ktorému leží na srdci dobro našej organizácie, nie je iste ľahostajné, o čom sa bude na zjazde hovoriť a čo toto najvyššie fórum musí vyriešiť, aby sa Spoločnosť mohla ďalej nehatene rozvíjať a mať jasné perspektívy do budúcnosti.

Veľa o tom už napovedala široká diskusia prebiehajúca počas predzjazdovej kampane, v ktorej krajania otvorené a bez príkras hovorili o tom, čo ich teší ale aj boľí, čo pomáha vo vyvýjaní štatutárnej činnosti a čo túto činnosť brzdí a niekedy priam znemožňuje. Veľa bolo pozitívov, ale veľa aj negatívov, možno dokonca viac. Zo všetkých týchto otázok a ich hodnotení, neraz veľmi kritických, sa však vynárala jedna spoločná vec — starostlivosť o budúlosť nášho krajanského hnutia.

Pouvažujme teda spoločne o niektorých formách činnosti našej Spoločnosti a posúdme, či sme v tejto činnosti využili všetky možnosti, aké máme. Zoberme si napr. členskú základňu. Keď vznikla naša organizácia, jej rady rástli ako prislovečné huby po daždi. Koncom päťdesiatych rokov sa počet členov stabilizoval vo výške asi 3 000 čl. Odvtedy uplynulo už vyše 30 rokov a tento počet sa neveľa zmenil, stúpol v podstate len o niekoľko sto členov, hoci jednotlivé miestne skupiny na Spiši, Orave a v českých strediskach si každoročne ukladali do pracovných plánov rozširovanie členskej základne. Niektoré miestne skupiny, ako napr. v Krempech, tiež záväzky dôsledne splnili, ale iné — najmä na Orave, no nielen tam — neurobili v tomto smere skoro nič. Je sice pravdu, že tých niekoľko tisíc členov KSSČas v porovnaní s členskou základňou iných, oveľa početnejších národnostných menších žijúcich v Poľsku, vyzerá veľmi slušne, avšak s myšľmi tvrdí, že sme mali a aj máme možnosť aspoň zdvojnásobiť počet členov. Je to reálne aj v situácii, keď členom KSSČas je tradične hlava rodiny, ktorá reprezentuje v našej organizácii všetkých rodinných príslušníkov.

Niekto môže namietať, že o sile danej organizácie rozhoduje nie počet členov, ale predovšetkým jej aktivita a bude v tom veľa pravdy. Lenže ani s tou aktivitou nie je všade najlepšie. Sú sice viaceré miestne skupiny, ktoré sa môžu pochváliť peknými výsledkami, v ktorých prekvítá čulý krajanský kultúrny život, napr. v Novej Belej, Krempech, Podvku, Nedeci a v niekoľkých ďalších, ale je tiež veľa MS, ktoré spia, nič alebo skoro nič nerobia a o ich existencii svedčí len tabuľa na krajanskej klubovnej prípadne dvojjazyčný nápis na obchodoch.

Veľmi často aktivitu prejavuje — čo je našim ďalším neduhom — len veľmi úzky okruh ľudí, obyčajne predseda MS, ktorý vo svojom osamotení objektívne nemôže veľa

urobiť. Potom sa stáva, že výbory v tejto innej miestnej skupine sa stretávajú raz buď dvakrát do roka a členské schôdzky sa konajú raz za štyri roky, obyčajne počas volibnej predzjazdovej kampane. Potom sa netuší, že pri takej pasivite a možno i ľahostajnosti členov sa naša posledná predzjazdová kampania tiahla tak dlho, že v niektorých miestnych skupinách bolo treba dva- až trikrát zvolávať schôdzky, kým sa zložilo požadované množstvo členov. A hoci nikto nevyžaduje od každého radového člena, aby sa dennodenne zapájal do krajanskej činnosti, jednako od každého možno očakávať aspoň trochu zmyslu pre povinnosť, akou je účasť na schôdzi buď inom podujati, čo ostatne nezaberá tak veľa času.

Počul som počas jednej besedy, keď niekto utrúsil poznámku, že „nech sa činia ti, čo majú za to platene“ a priznám sa, trochu ma to rozčíli. No vzápäť som si uviedomil, že mnohým, najmä v dnešných ľahkých časoch, môže byť skutočne nepochopiteľná spoločenská nezložitá práca, činnosť pre ideu, vyplývajúca z vnútornej potreby a z presvedčenia, že treba pokračovať v diele našich otcov, dedov a pradedov, ktorí napriek prikormiam, národnostnému útlaku a prenasledovaniu vedeli si toľko storočí zachovať svoje národné povedomie. A práve ten nás obetavý, nevelmi početný krajanský aktív, pracujúci dobrovoľne, si uvedomuje, že by bolo škoda a morálne nezodpovedne premárniti to mnohostorčené úsilie práve dnes, v období národnostnej slobody, kedy podmienky pre krajanskú činnosť, napriek ľahkej hospodárskej situácii v krajine, sú neporovnatelne lepšie ako v minulosti a za verejně prejavovanie svojho národného cítenia nehrozia žiadne následky. Bol by som veľmi rád, keby si to prečírali a pouvažovali o tom nielen dospelí ale najmä mladí krajania, ti labilní, váhajúci, či sa majú hliasiť k národnosti svojich predkov, čo môže vyplývať z pohodlosti buď z nevedomosti, že žíť a bývať v Poľsku ešte neznamená, že človek musí byť tak isto poľskej národnosti. Nemusí, má iba poľské štátne občianstvo a to sú dve rôzne veci. Aby som však dokončil myšlienku, začiatu v tomto odstavci, dodám, že v našej organizácii je platených len zopár pracovníkov ústredného výboru a inštruktorov, dokopy niekoľko osôb. Celý aktív, teda o.i. predsedovia miestnych skupín, vedúci súborov a dokonca predseda a tajomník UV pracujú bezplatne, spoločensky. Sú príkladom hodným nasledovania.

Vráime sa však k uvažovaniu o kvalite našej práce v uplynulých rokoch a zoberme na pretras napr. kultúrnu činnosť, v tom ochotnicke umelecké hnutie, ktorému naša Spoločnosť prikladala a prikladá veľký význam. V súvislosti s tým kedykys padlo rozhodnutie, schválené i v zjazdovom uznesení, že treba vyvinúť úsilie, aby v každej miestnej skupine existovala aspoň jedna z forem ochotníckeho umeleckého hnutia, teda buďto folklórny súbor, divadelný krúžok, sláčiková kapela, dychovka alebo dokonca skupina zábavnej hudby a pod. Celkom pekná myšlienka, ktorá

aj keď bola neskôr podrobne rozpracovaná na jednotlivé miestne skupiny a každoročne zachytená v pracovných plánoch UV a MS, nikdy sa nedočkala plnej realizácie. Samozrejme, dopracovali sme sa mnohých súborov, z ktorých viaceré už zanikli, aj dnes ich máme niekoľko — niektoré veľmi dobré — no je ich podľa mňa rozhodne málo a nikdy ich nebolo toľko, koľko sa pôvodne plánovalo. A predsa, hoci sa Spoločnosť vždy borila s nedostatkom prostriedkov, bolo to uskutočniteľné. Chýbala však v mnohých MS podnikavosť a dôslednosť v realizácii stanovených cieľov.

Podme však ďalej a položme si ďalší otázku: či naše súbory splnili očakávanie krajanov? Súbory — folklórne, divadelné či iné — majú zmysel vtedy, keď budú svoje umenie predvádzať čo najčastejšie divákom, čo je dôležité najmä na vidieku, kde sú možnosti účasti v kultúre z pochopiteľných príčin značne obmedzené. A zatiaľ naše súbory — česť výnimkám — v krajanských obciach na Spiši a Orave vystupujú veľmi zriedkavo, obyčajne pri príležitosti prehľadok budú významnejších podujati, hoci krajania by si ich predstavenia veľmi radi pozreli. Mohol by som dokonca vymenoval niekoľko miestnych skupín, kde od vzniku Spoločnosti neboli ani raz nás súbor budú divadelný krúžok a v iných len veľmi sporadicke. Tento fakt neospravedlňuje ani nedostatok prostriedkov na cestovanie, ani vhodnej scény, lebo vystupovať možno aj na voľnom priestranstve. Pouvažujme teda, čo prekáža v širšej prezentácii našich súborov v krajanskom prostredí a ako vyriešiť túto otázku?

Zamyslime sa tiež, či krajanské klubovne náležite plnia svoje poslanie? Je pravdu, že väčšina z nich sa nachádza v malých, prenajatých miestnostiach, sú skromne vybavené, ale i miestne skupiny urobili všetko, čo mohli, aby tieto kultúrne stánky mali lepšie podmienky napr. väčšie miestnosti a na výhodnejšom mieste? Zdá sa mi, že aj ich návštěvnosť nie je taká, ako by mala byť. Vedľa návštěvnosti klubovne nerozhoduje len jej vybavenie, ale predovšetkým atraktívny program jej činnosti, ktorý by vedel pritiahnúť krajanov, najmä mladých, v ktorom by si každý našiel niečo pre seba, čo ho zaujíma. Máme v týchto klubovniach knižnice, niektoré so skromnejšimi, iné s bohatšími knižnými zbierkami. Každý rok v nich pribúdajú nové knihy. Bolo by už načas, aby tiež knižnice začali riadne fungovať a pravidelne požičiavať knihy záujemcom. Pozrel som sa v niektorých knižničkach kartotékou čitateľov a dospel som k smutnému záveru, že čitateľstvo kníh výrazne stagnuje. V niektorých obciach možno na prstoch spočítať tých, čo pomerne pravidelne navštievujú knižnice a požičiavať si knihy. Aj tu je potrebná iniciatíva a umné propagovanie čitateľstva, ktoré možno nie v lete, keď je veľa práce, ale najmä v jesenno-zimnom období mohlo by sa badateľne oživiť.

Je v našej práci, ako z toho vidieť, mnoho rôznych otázok, ktoré možno zlepšiť bez čakania na pomoc zvonka. Treba to urobiť, ak chceme, aby činnosť Spoločnosti mala vôbec nejaký zmysel. Teda delegáti budú mať o čom hovoriť. Činnosť našej organizácie nie je ľahká. Nezriedka sa musíme boroti s problémami, ktorých vyriešenie nezávisí len od nás. Stretávame sa s prejavmi vandaličstva (ničenie dvojjazyčných tabuľ a pod.), s publicistickou skresľujúcou naše dejiny, so zdľavým vybavovaním našich záležostí (napr. sídla UV) buď ich nevybavovaním vôbec, čo nám veľmi sťažuje život. Ale o tom a iných problémoch už v nasledujúcom čísle.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

JÁN SPERNOGA

RUDOLF FABRY

NA VÝŠINE

Volá vlast! Treba bojovať!
A nepoddaf sa, neklesať!
Pokým srdce bije v ľavom boku,
kým je ešte slza teplá v oku.
Zavše cez kalištia krvi
život káže smelo veslovať,
víťazstva sa nevzdávať,
slobodu vždy v erbe mať!
Volá vlast! Ďalej bojovať!

(výber zo zbierky Spevy
slávnych dní)

Kresba: Areta Fedaková

SLOVNÍK ŽIVOTA (173)

PISANIE I (I), Y (Y) (2)

Písmeno y sa píše v odvodzovacej prípone -yňa: letkyňa, správkyňa, bohyňa, svätynja atď. (Príponu -yňa treba odlišovať od prípony -iná, ktorá sa píše s mäkkým i, napr.: ujčiná, gazdiná a ī.).

S tvrdým y sa píšu aj príslovky typu chlapsky, otrocky, horeznacky, poslepiacký.

Výnimcočne sa píše po tvrdých spoluľáskach i (i):

a) v 1. p.mn. č. mužských životných príavných mien, napr.: veľkí chlapci, vysokí vojaci, hluchí starci, mnohí ľudia, pracovití úderníci, matkini príbuzní;

b) v odvodzovacej prípone privlastňovacích príavných mien -in, -ina, -ino: robotníčkin, súdržčkin, matkin, strigin, macochin;

c) v zvukomalebných slovách, napr.: kikiríkať, chichotať sa, hikať;

d) v prevzatých slovách, ktoré majú v pôvodnom jazyku ī, napr.: kilogram, gigantický, girlanda, git, chirurg, chiméra, história, hipodróm, gitara.

POLSKI

SLOVENSKY

ČESKY

nadredeć	natrhnúť	natrhnout
naddźwiękowy	nadzvukový	nadzvukový
nađejście	príchod	přichod
nadenerwować się	naročuľovať sa	naročilovať se
nadeň (nad niego)	nad neho	nad něho
nađepnać,	šliapať, stúpať	šlapat
nađeptywać	(po niečom)	(na něco)
nader	veľmi	příliš
nadeszły	došly	příšly

nadetatowy

nadetość

nadę- ty

styl nadęty

nadgarstek

nadgnily

nadgodzina

nadgrobny

nadgraniczny

nadgryzać

nadjechać

nadjezdzać

nadklädać

nadklädać

drogi

nadložyć (nadlóż)

nadkomisarz

nadkwaś-

ność

nadlatywać

nadlecieć

nadleśniczy

nadliczbowy

nadlipská

nadludzki

nadpočetný

nafúkanosť nadušosť

nafúkaný: namyslený:

urazený

bombastický štýl

zápästie

nahnitý

cezčasová hodina

náhrobný

pohraničný

nahrýzať

pricestovať, prísť

prichádzať, pricestovať

pridávať

ist dlhšou

cestou

pridať (pridaj)

hlavný komisár

nadbytok kyseliny

(žalúdočnej)

prilietať, pribiehať

prileteť, pribehnúť

lesník

nadpočetný

cezčas

nadludský

přespolečný

nafouklost

nafouklý;

naduší

nabubřelý styl

zápěsti

nahnílý

přesčasová hodina

náhrobní

pohraniční

nakousávat

přijet

přijíždět

přidávat

jet, jit delší

cestou

přidat (přidej!)

vrchní komisař

překyselení,

hyperacidita

přilétávat,

přibíhat

přiletět, přiběhnout

nadlesní

nadpočetný

přesčas

nadliský

VÍTĚZSLAV NEZVAL

PODZIM

List

Po listu

Opadává

Co časú prešlo co jich přejdem zase

Labuti

Krásko

Dvě stě let ubíhá za jediný den

Zámecká okna ti házejí

Smuteční kytice Vodotrysků sen

Těch lásek úsměv dvorný —

Vzpomínám...

Ty jsi tu byla před dvěma lety ještě
Víc nejsou slzy mé než tato sprcha deště

Z východní komnaty pláčí

Dívčerné hodiny

Lampa

Z tvých oken

Z mých očí

List

Po listu

Opadává

Mladéžnický
spevácky
zbor
z Legnice

SOPOT '89

UKRAJINSKÝ FOLKLÓR

Počas dvoch horúcich júlových dní tohto roka patrila Lesná opera v Sopote ukrajinskému folklóru a umeniu. Totiž konala sa tam 11. prehliadka umeleckých súborov Urajinskej spoločensko-kultúrnej spoločnosti. A práve na tento festival bol pozvaný i nás súbor Veselica z Nedece.

Prvý ukrajinský festival sa konal pred 22 rokmi v Sanoku a spočiatku ho usporadúvali každé dva roky. V rokoch 1973—1981 sa konal každé štyri roky a v poslednom období opäť každé dva roky. Dejisko festivalu putovalo od Sanoka cez Kętrzyn, Košalin, a Varšavu do Lesnej opere v Sopote, kde sa toto pekné podujatie konalo už po štvrtý raz.

Našim čitateľom by som chcela predstaviť aspoň stručne organizátora tohto festivalu. Ukrajinská spoločensko-kultúrna spoločnosť je organizáciou národnostnej menšiny a má asi 9000 členov. V Poľsku však údajne žije asi 500 000 obyvateľov ukrajinského pôvodu, ktorí sú roztrúsení po celej krajine. Ústredný výbor USKS má sídlo vo Varšave. Spoločnosť vo svojej organizačnej štruktúre má obvodné výbory a miestne skupiny. Činnosť USKS je v podstate totožná s činnosťou našej Spoločnosti. Ukrajinci vydávajú svoj týždenník, ktorý sa nazýva Naše slovo. Ich mládež sa vzdeláva na gymnáziach z Górove Hlavieckom a Legnicí. Základnú školu s vyučovacím ukrajinským jazykom majú v Bielom Bore.

Samozrejme, keď porovnávame rozsah pôsobnosti USKS a KSSČaS, ich je bohatšia vzhľadom na početnejšiu členskú základňu. Vedľa podobne ako u nás, podstatná časť kultúrnej a organizačnej práce spočíva na širokom aktíve. V USKS pôsobi veľa umeleckých súborov a zborov. Ale tak ako každá národnostná organizácia, má tiež svoje problémy.

11. festival — tak ako predošlé — organizačne zabezpečoval ústredný výbor spolu s obvodným výborom USKS; zaisťoval dopravu súborov, ubytovanie a stravovanie pre účinkujúcich a hostí. Ale všetci účastníci tohto dvojdňového podujatia si účty hradili sami. A neboli to nízke sumy, vedľa do Gdanska mnohí pricestovali z najodľahlejších strán Poľska. Za lístok na koncert bolo treba zaplatiť 2000 zł a na dva dni 6000 zlotypych! K tomu musíme ešte pripočítať stra-

vu a nocľah. Ale keď si niekto myslí, že bolo málo záujemcov, je na veľkom omyle. Po celé dva dni kultúrny program sledovalo asi 10 000 účastníkov.

Od ranných hodín v sobotu bolo v Lesnej opere veľmi rušno. Všade bolo počut ukrajinčinu, ktorou sa rozprávali medzi sebou nielen starší, ale aj mládež a deti. A vtedy mi prišlo na um, že by bolo žiaduce, aby aj naši krajania a mládež tak spontánne hovorili po slovensky na našich podujatiach. Do Sopotu prišli na prehliadku celé rodiny nielen kvôli prehliadke, ale aby sa stretli so svojimi pribuznými, známymi a priateľmi a porozprávali sa o živote, práci, či vymenili si skúsenosti.

Tohoročná prehliadka ukrajinského umenia bola rozdelená na 4 koncerty, v ktorých sa predstavili zbor, vokálno-inštrumentálne orchestre, tanečné súborov, skupiny zábavnej hudby a profesionálni umelci. Väčšina repertoáru na prehliadke pochádzala z boha-

tej pokladnice ukrajinskej národnej a ľudovej kultúry. Súborov vystupovali v krásnych ukrajinských krojoch. Samozrejme, okrem veľmi dobrých súborov na profesionálnej úrovni, vystupovali aj súborov slabšie. Počas sledovania jednotlivých vystúpení som si všimla spojenie rôznych ľudových hudobných nástrojov s modernými napr. husle, harmonika, elektrická gitara, bicie a pod. Tance boli zväčša štylizované. Výsledok dával veľmi dobrý efekt.

V sobotu o 11. hodine otvorila festival už tradične zvučka s ukrajinskou melódiou. S príležitostným prejavom vystúpil predseda USKS Eugen Kochan. Potom nasledoval 16-hodinový maratón piesní a tanca. Celkovo počas prehliadky v Lesnej opere sa predstavilo 37 súborov, v ktorých účinkovalo vyše 637 členov. Keďže nie som odborníkom a nepoznám dobre ukrajinskú kultúru, môžem o súboroch povedať len pári slov ako laička. Veľmi dobre sa prezentoval 55-

Vystupuje spevácky zbor Verchovina z Bieleho Boru

členný spevácky a tanecný súbor Lemkovina z Bielanky z Novosácského vojvodstva. Úspech zožali mládežnícke súbory z ukrajinských gymnázií v Legnici a Górowe Ilaweckom. Zaujímavý národný ukrajinský tanec s ručníkmi predvedol súbor Vihor z Mlaška. Súbor Metelica zo Štetína predstavil štylizované národné tance. Goralský folklór a lemkovské piesne predvedol súbor Dumka z Gromadky. Na scéne sopotského amfiteátru vystúpil tiež reprezentačný mužský spevácky zbor USKS Žuravli, v ktorom okrem profesionálnych spevákov účinkujú i obochotníci z rôznych oblastí Poľska. Tento zbor vystupoval už viackrát v zahraničí.

Na pozvanie organizačného výboru pohostinne na prehliadke vystúpili: ženské trio Verchovina z kanadského Toronto, Estrádny súbor z Kyjevskej filharmónie, ktorý predvedol národné piesne, speváci Raisa Kiričenková a Vasíl Bokač z Kyjeva. Medzi pozvanými, ako som už spomenula, bola aj naša Veselica.

Vystúpenia jednotlivých súborov sprevádzali búrlivé ovácie. Publikum po celé dva dni reagovalo spontánne a vytvorilo veľmi príjemné ovzdušie.

Prehliadka sa skončila v nedelňu podvečer opäť zvučkou ukrajinskej melódie a odspievaním národnnej piesne k slovám T. Ševčenku. Na scéne Lesnej opery sa nakoniec predstavili všetky súbory a účinkujúci. Na záver predsedca UV USKS Eugena Kochana podakoval za účasť členom súborov a všetkým prítomným a zároveň ich pozval na nasledujúci, 12. festival ukrajinského umenia.

11. festival bol naozaj vydarený podujatím, ktorý priniesol veľa zážitkov najmä obyvateľstvu ukrajinského pôvodu. Tento ukrajinský sviatok nadľho zostane v pamäti všetkých účastníkov.

Čo mne dal ukrajinský festival? Samozrejme, mala som možnosť spozať niektoré ukrajinské súbory, ich ľudové piesne a tance, oboznámil som sa s činnosťou USKS. Veľký dojem na mňa urobil vrely vzťah Ukrajincov k národnnej tradícii a k vlastnej organizácii.

VESELICA V SOPOTE

Clenovia súboru Veselica z Nedece s radosťou prijali pozvanie UV USKS na 11. festival ukrajinského umenia do Sopotu a hned začali pracovať nad vhodným programom. Vedúca súboru Zofia Bogačíková vypracovala presný scenár na 20 minút. Potom prebiehal skúšky. Program Regrúti neboli sice nový, ale keďže sa Veselica chcela ukázať z čo najlepšej stránky, musela naň popracovať. Veď reprezentovala nielen seba, ale aj nás, Slovákov a našu Spoločnosť.

Nedečania vycestovali už vo štvrtok autobusom, ktorý objednal náš Ustredný výbor. V piatok ráno boli už v Gdansku, kde sa ubytovali. Poobede sa v sopotskom amfiteátri konali generálne skúšky. V sobotu večer vedúca súboru urobila poslednú skúšku pred nedelňom vystúpením. Clenovia súboru očakávali na svoje vystúpenie trocha s netrpezlivosťou a malou trémou. Ani nečudo, veď po prvý raz sa mali predstaviť neznámemu publiku.

Vystúpenie Veselice bolo zaradené do IV. koncertu, ktorý sa konal v nedelňe popoludnie. Bola som za kulisami tesne pred vystúpením. Počula som posledné príkazy vedúcej, ktoré dávala svojim členom. Keď ich však ohlásili, vyšli na scénu bez trém. Vystúpovali veľmi dobre, s istotou a znamenite predvedli svoj program. Aj mužska hrala dobre. Trocha slabšie bolo počuť spev, ale len preto, že boli zle rozostavené mikrofóny. Celkovo sa veľmi páčili a získali od obecenstva veľký potlesk. Schádzali zo scény s úsmievom a dobrým pocitom.

V nedel'u večer odchádzala Veselica domov, plná zážitkov a bohatšia o nové skúsenosti.

Text a foto: ANNA KRISTOFFEKOVA

LITEVCI V POLSKU

V dnešných polských hranicích žije viac než desať národnostných skupin. Mezi nimi je i litevská menšina. Žije v severovýchodnej časti Suwalského vojvodstva. Největší seskupení Litevců je v obci Puńsk, kde tvorí asi 85 procent obyvatelstva, a v obci Sejny a částečně Szypliszki. V některých vesnicích těchto obcí tvoří až 100 procent obyvatelstva.

Odkud se vzali Litevci na území Polska? Odpověď na tuto otázku tkví v dějinách této země. Okolo Sejny bylo podle středověkých pramenů částí tzv. „terra Sudinorum“. Zde tam Sudenové a Jaćwingové, patřící k plemenné skupině Západních Baltů. Tato plemena vyhynula v důsledku neustálých bojů s Poláky a Rusiny a později s řádem německých rytířů. Zbytky místního obyvatelstva se asimilovaly v početnějších skupinách osidlenec, kteří sem přicházeli ze všech stran.

Uzemí, na němž kdysi žili Jaćwingové, se stalo předmětem sporu mezi řádem německých rytířů (křižáků) a Velkým knížectvím litvanským. Tento problém byl definitivně vyřešen smlouvou v Melně v roce 1422. Podle této smlouvy se stalo částí Velkého knížectví litvanského.

Lesy plné zvěře a ptactva, jezera a řeky bohaté rybami a úrodné louky lákaly stále nové kolonisty. Přicházeli ze dvou hlavních směrů. Od severovýchodu přicházeli kolonizátoři litvanskí, od jihu méně početní osidlenec polští. Byly tu i jiné etnické skupiny, jako Rusini, Tataři, Židi, ale vesměs se pomalu asimilovaly. Plánovitá kolonizace položená dokumenty začala v 16. století. V té době vznikla i městská střediska (Sejny, Puńsk), která v budoucnosti sehrála důležitou úlohu v udržování litvanského charakteru Sejnejské země. Toto území patřilo k Velkému knížectví litvanskému až do třetího dělení Polska v roce 1795, ale pevně svazky s etnickým litvanským územím se udržely do první světové války.

Na konec 19. století připadá velké litvanské obrození a probuzení národního vědomí. Jedním ze středisek, které sehrály v tomto procesu důležitou úlohu, byly Sejny s duchovním seminářem. Léta 1864–1904 byla pro litvanskou kulturu a literaturu dobu zvláště ostře pronásledování a plánovité rusifikace. Bylo mj. zakázáno tisknout knihy a časopisy latinskou. Cílem této opatření byla změna národního vědomí obyvatel Litvy. Není to všechno bylo neúčinné, o tom svědčí nadějení, s nímž byly po zrušení zákazu po roce 1904 obnoveny litvanské časopisy a literatura.

Kromě semináře byla druhou velkou chloubou města Sejny tiskárna, která působila v letech 1906–1915. Za necelých deset let vydala asi 260 knižních titulů a několik časopisů. V tehdejší době byly Sejny vedle Vilniusu a Kaunasu třetím kulturním střediskem působícím na celou Litvu.

Polisko-litvanský územní spor v roce 1919 rozhodl o tom, že Sejny byly přiznány Polsku, ale zároveň zostal národnostní poměr. Od té doby se litevské obyvatelstvo Sejny stalo národnostní menšinou ve stále silnější polské většině.

Dnes je těžko určit presný počet Litevců v Polsku. Nejčastěji se mluví o 10 tisících. Třeba připomenout, že kromě litevských autochtonů v okolí Sejny žijí menší skupiny Litevců i v dalších městech (Suwałki, Białystok, Varšava, Wrocław, Śtettin aj.). Hlavní kulturní činnost se soustředuje ve výše uvedených městech, především v Puńsku a Sejnach. Jsou tam školy s litevským učebním jazykem, působí tam četné umělecké, tanecné a pěvecké soubory, rozvíjí se ochotnické divadelní hnutí a muzejní činnost. Kromě škol tu důležitou roli hraje církve, která také přispívá k udržení litevského charakteru této území.

Na Suwalsku jsou tři katolické farnosti, v nichž je v liturgii stále živá litevština. Litevci žijí v Polsku jsou katolíci, a v těch-

to farnostech od nedávna působí litevští kněží. Dlouhá léta po válce se Litevci v Sejnech nemohli modlit ve své materštině. Situace se změnila, když přišel nový biskup Juliusz Paetz, který přál Litevcům. Starý královský dokument zaručoval, že v Puńsku musí být kněz Litevec nebo alespoň mluvici litevsky. Tato zásada s malými výjimkami se dodržuje dodnes. V semináři je několik litevských kleriků, kteří zajistí plynulost litevských obřadů v těchto farnostech, nedostanou-li se ovšem tito kněží do jiných, polských farností. Za nejlitvanskější farnost se považuje Puńsk, kde se v neděli slouží litevsky dvě mše. Kromě toho se na několika místech vyučuje náboženství litevsky. Při puńském kostele působí litevský pěvecký sbor.

Nevýznamné není ani to, že značná část absolventů litevského lycea v Puńsku se po studiích vraci do rodných obcí. Etnická a kulturová odlišnost litevské společnosti se projevuje i ve vysokých hospodářských výsledcích.

Významnou integrační funkci plní časopis „Aušra“ (Jitřenka), vycházející čtyřikrát ročně. Několik let už vydávají studenti nepravidelně vycházející „Susitikmai“ (Setkání). Tyto periodiky však nepokrývají potřebu tištěného slova.

Inspiraci k této činnosti je bezpochyby historie této oblasti a vědomí vlastní totožnosti. Novým zdrojem síly jsou ovšem i změny probíhající na Litvě. Obrození, které prožívá Litva, působí i na Litevce rozptýlené po celém světě a snazší styky prohlubují pocit jednoty se starou vlastí.

Rozvíjí se kulturní spolupráce, což je vidět v rostoucím počtu návštěv uměleckých souborů (a to nejen ochoťnických), studentských skupin apod.

Největší naději do budoucnosti je mládež. Pro ni se dbá o zlepšení životních podmínek, staví se byty a veřejně užívané objekty (obchody, pošta, nový kulturní dům, zdravotní středisko). Všech těchto prací se aktivně účastní i sami Litevci.

Veřejná a kulturní akivita charakterizuje litevské obyvatelstvo v okolním prostředí. Téměř všechna vedoucí stanoviska v obci Puńsk zastávají Litevci. V bance, na ulici, v kostele, ve škole a v obchodech se lze domluvit litevsky. Litevci se cítí hospodáři vlastní obce. Díky jejich nadšení se podařilo zavést v celém okolí telefony. O pomoc při stavbě cest se nikoho nemusí prosit. Rolníci se rychle organizují. Každý přijíždí s tim, co má: jeden s traktorem, jiný s vozem, a proto jde práce rychle od ruky. Jeden úspěch mobilizuje k dalším předsevzetím. Výsledky jsou vidět na každém kroku, dokonce i za hranicemi obce. Některé vesnice vypadají ve vojvodských soutěžích.

Pro poslední léta je charakteristický rostoucí zájem o Litevce v Polsku. Vycházejí nové publikace, pořádají se vědecké výpravy apod.

Tento stručný výpočet nedává ovšem plný obraz života litevské společnosti, která se potýká i s mnoha potížemi. Chybí kvalifikované kádry v některých oblastech, je málo místností, lidových krojů, rovněž publikací činností naráží na překážky.

Pozornost si zaslouží úsilí samotných Litevců v překonávání překážek. Jejich životní elán je silnější než neprízeň osudu. Potvrzuje to známou průpovídku „tvrdohlavý jako Litevec“.

mgr. ADAM SITARSKI

Vybraná literatura:

1. Materiály do dějin zemí sejnejských. Białystok 1963.
2. Materiály do dějin zemí sejnejských, sv. 2, Warszawa 1975
3. B. Kvilklys, Lietuvos božnyčios. Vilkaviškio vyskupija, sv. 2, Chicago 1982
4. B. Makowski, Zarys osadnictwa Ziemi Puńskiejskiej (od XV do počátků XX. století), w: Kultura wsi puńskiej — materiály konferencyjne, Warszawa 1987.

EMO BOHÚŇ

SVET SLOVENSKY

Už ako mladý študent som túžil stať sa raz vydavateľom alebo redaktorom veľkých novín. Noviny ma zaujimali a brával som ich do rúk ako najsvätejšiu vec na svete. Ako študent díval som sa na ich obsah i grafickú úpravu, na usporiadanie článkov u zpráv s takou záľubou, ako sa iný pozera na obraz alebo sochu. A preto som priam nenávidel ľudí, čo do novín balili jaternice alebo topánky...

Hádam som nemal ešte ani desať rokov, keď moja zlosť nad takýmto zneuctením novín prepukla elementárnu silou. Bolo to za návštevy môjho strýka Berca Michnu, veľkého pána, ktorého si celá naša rodina vážila. Berco báči bol totiž hlavným lesným radcom v Podbieli na Orave a prichádzal na návštevu raz do roka, aby sa k nám ako vznesený pribuzný milostivo znižil. Bol to zeman českého pôvodu, ale vydával sa za Maďara. Pri treťom poháriku vypál hruď, udrel pásľou na stôl a povedal

— Ja, do českého tela zaštopená maďarská krv, zemiansky pán Bertalan Michna de Brankovič!

Kto a kedy doň zašteplil maďarskú krv, nepodarilo sa mi dodnes zistíť, nuž ale to už vtedy bola taká smutná vec, že nielen zemania, ale i dobrí mešťania, úradníci, obchodníci a remeselníci odpadávali od svojho slovenského rodu. Veď do môjho rodného mesta Ružomberka dochádzalo len päť alebo šesť výtačkov Národných novín. Ná-

rodné noviny odoberali len roduverní slovenski inteligenční a potvrdenka o zaplatenom predplatnom bola vlastne ich jediným písomným dokladom o slovenskom národnom cítení a zjavou verejnou demonštráciou za slovenčinu. O týchto predplatiteľoch sa po meste šuškalo ako o anarchistoch a členoch nejakej temnej organizácie, ktorá má za cieľ rozbit tú krásnu uhorskú vlast, v ktorej bol taký poriadok a blahobyt a ktorá s rovnakou láskavosťou vinie na svoje prisia každého občana, či sa už narodil v sedlických krpcoch alebo panských topánkach, len keď ju miluje a je jej verným synom.

Nuž ale to sú viac-menej známe veci, a preto sa vrátme znova k novinám, v tomto prípade k tým, v ktorých ném Berco báči priniesol svoju obligátnu veľkonočnú šunku.

Na túto žalostnú potupu som sa díval s takým zlostným pohľadom, že si toho všimol aj nás vznesený pribuzný.

— A tebe je čo?

Začervenal som sa a vyblabotal niekoľko nesúvislých slov, že ako je možné takto barbarsky zneužiť noviny a zneuctiť tlačené slovo? Šunku balíš do novin!

Berco báči vyvalil oči a díval sa na mňa ohromený, že som sa opovážil dotknúť sa jeho bohorovnosti. Uznal však za mûdrejšie nevybuchnúť, ale prijať moje slová zhovievavo a prejavíť iba veselé prekvapenie nad poučením, ktorého sa mu dostalo.

— No, pozrime sa len, — povedal, urobac mi frčku do nosa, — čo sa z neho nevykluje! Chalanisko!

Táto epizódka nemala pokračovanie, ale pre mňa bola významnou, lebo nebojácnym a odhodlaným vystúpením za dôstojnosť novín uzavrel som s nimi vo svojom srdci zmluvu na celý život, ktorú som nikdy neporušil a až dodnes čestne dodržiavam.

Už ako šestnásťročný začal som prispievať do Národných novín. Boli to, pravda, len niekoľkoriadkové zprávy z Dolného Kubína, kde som vtedy navštievoval strednú školu, ale pre mňa znamenali veľmi mnoho a prvá zprávička z môjho pera v novinách ma natoľko vzrušila, že som nespal celý týždeň. No a keď už neskôr bolo tých zpráv niekoľko, bol som presvedčený, že som novinárom, básnikom a spisovateľom, a s istým pocitom kolegality som sa díval na Hviezdoslavu, ktorého som na kubínskych uliciach stretával, že ajhľa, my dvaja, on a ja, „pišeme.“

Rok pred matúrou som založil svoj prvý časopis, pravda, len litografovaný, a za istý poplatok čítaval som ho medzi spolužiakmi po triedach. Boli to noviny písané po maďarsky a obsahovali zprávy zo školského života, satirické poznámky o profesoroch a novielky, ktoré som sám písaval alebo prekladal. Časopis sa volal „Diákszava“ (Studentské slovo) a tento jeho názov bol príčinou dlhého a prísneho vyšetrovania, keď jeho existenciu páni profesori objavili. Lebo jeho názov znel povážlivou socialistický, pretože socialisti vydávali v tom čase v Budapešti denník, ktorý sa volal „Népszava“ (Slovo ľudu). No a slovo ľudu od slova študentov nie je ďaleko, musí tam byť nejaké podzemné ideologicke spojenectvo, to predsa každý ostražitý vlastenec musí zbadáť na prvý pohľad! Pozor! Študenti organizujú socialistickú propagandu!

Bolo to ľažké obvinenie, lebo v tom čase už aj slovo „socialista“ vyvolalo hotové zemetrasenie a panický strach pred niečim zákerňím, nihilistickým, rovzratným, čo chce usporiadanie meštiacku spoločnosť s jej feudálnou ozdobou rovzratiť, zničiť a všetkých statočných ľudu pohnať pod gilotinu. Takéto pokusy revolucionárstva treba v zárodku udusiť a keby sa medzi žiakmi školy našiel takýto nebezpečný bacil, treba ho vykynúť hneď a zaraz!

Začalo sa teda vyšetrovanie, ktoré viedol riaditeľ našej školy, oravský šlachtic-džentléri Álmos Szontágh, ináč redaktor miestneho maďarského týždenníka „Árvamegyei lapok“ (Oravské listy), básnik a literát lokálneho významu. Bol to najelegantnejší muž v celej Orave, bol oravským arbitrom elegancie, lebo jedený nosil monokel a biele gamaše i ebenovú paličku so striebornou rukoväťou.

Stoliční páni, poplašení vydávaním nášho študentského časopisu, s uľahčením si však vydýchli, keď na začiatku vyšetrovania sa ukázalo, že medzi názvom nášho časopisu a názvom socialistických novín ide o podobnosť iba náhodnú a že v našom časopise nieč ani jedného článku, z ktorého by sa dali dokázať nejaké rovzratné chútky jeho študentských redaktorov, teda mňa a Paľa Guotha, notárovno syna z Dubovej. Paľo Guoth časopis ilustroval a kreslil do neho žandárov s čudne predĺženými a úzkymi hlavami a s takými idiotskými výrazmi tváre, že by ho azda neboli vedeli napodobniť ani ten najgenialnejší maliar. Neskôr, o mnoho rokov neskôr, videl som podobné kresby na výstave moderného umenia v Paríži, ale podľa mňa to boli iba dilektantské práce v porovnaní s tými, čo kreslil kedyž môj príateľ Paľo Guoth. Každá tvár, čo nakreslil, bola strnulá, ako z plechu, na prvý pohľad bez výrazu, jedna ako druhá, a predsa každá mala iný výraz, inú podobu. Bola to vlastne galéria celého profesorského sboru a navyše ešte aj niektorých spolužiakov. Škoda, večná škoda, že sa tieto kresby nerezacho-

NOVÁ CENA ŽIVOTA

Vydavateľstvo Współczesne oznamuje, že od januára 1990 stúpa cena Života na 200 zł za jedno číslo. Teda predplatné na štvrtrok bude stáť 600 zł, na polrok — 1200 zł a na celý rok — 2400. Cena Života posielaného do cudziny je dražia o 50% pre individuálnych predplatiteľov a o 100% pre inštitúcie a podniky.

Upozorňujeme, že sa menia i podmienky predplácania Života. Individuálni predplatiteľia, inštitúcie a podniky môžu objednávať predplatné v Oblastných strediskách RSW „Prasa-Książka-Ruch“ (pre Spiš a Oravu je v Novom Targu). Naproti tomu predplatné pre odberateľov v cudzine prijíma: RSW „Prasa-Książka-Ruch“, Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa, kontakto PBK XIII Oddziaľ Warszawa 370044-1195-139-11.

Termín vplácania predplatného: na I. štvrtok, I. polrok a na celý nasledujúci rok pre odberateľov v Poľsku do 10. novembra a pre odberateľov v cudzine do 31. októbra. Na iné obdobia možno vplácať do 1. každého mesiaca, ktorý predchádza obdobia preplatného (napr. na apríl do 1. marca atď).

* * *

V poslednom období rastú všetky ceny, nemohol sa tomu vyhnúť ani Život. Dúfame však, že toto zvýšenie ceny — tak ako doteraz — nezmení Vás vzťah, milí krajania, k nášmu časopisu a nezmení počet jeho preplatiteľov. Ďalšia existencia Života — hovoríme o tom otvorené — závisí len od Vás, či si ho budete ďalej predplácať, či si naozaj cenite fakt, že máte svoj vlastný krajanský časopis. Bolo by naozaj škoda, aby po vyše 30 rokoch prestal náhle vychádzať len preto, že tomu či inému čitateľovi je zrazu rúto vydať za číslo tých 200 zł, čo ostatne pri dnešnej hodnote zlottedého nie je až tak veľa. Napokon ceny môžu stúpať aj na budúci rok. Preto vari najvhodnejšie je preplatit si Život už teraz na celý budúci rok.

REDAKCIJA

vali, a ešte väčšia škoda, že sa ich autor nevenoval výtvarnému umeniu, a po matúre stal sa daňovým úradníkom.

Stál som pred riaditeľom ako pred veľkým inkvizitorom, obžalovaný zo zločinov, ktoré som vraj spáchal proti štátu, proti spoločnosti, cirkvi a dobrým mravom, a to slovom i písmom. Riaditeľ držal naše noviny v rukách a nahlas ich prečítalo pred celou triedou, ktorá v tomto pripade reprezentovala verejnosc. Ale „verejnosc“ sa nepohoršovala nad týmito zločinmi, ba mlčky ich schvaľovala a divala sa na mňa s tichou úcasťou.

Riaditeľ číhal článok za článkom. Začal úvodníkom, v ktorom sa písalo, ako sa má správati študent, keď ide s dievčaťom po korze.

Pokračoval zprávami zo zahraničia a chýrmi z frontu, v ktorých sa písalo, kto prišiel na dovolenku a či otecko alebo brat neprišiel a nikdy už viac nepríde. Po týchto smutných zvestiach nasledovala rubrika veselšia, boli to pestré zprávy z divadelného života v Dolnom Kubíne, lebo v našom mestečku práve hostovala maďarská kočovná divadelná spoločnosť, ktorá hrala svoje operety na chatrnom javisku stoličného hostinca. Primadona tejto spoločnosti prirovnávali sme štredo a dobroprajne k najslávnejšej herečke a speváčke v Uhorsku Lujze Blahovej, ktorú volali „národným slávikom“.

Lujzu Blahovú som nikdy nevidel, ale mali sme doma gramofón, v tom čase kolosalny zázrak techniky s veľkou trúbou podoby fialového kalicha a k nemu niekoľko gramofónových platní. Na jednej z nich nahraná bola s Lujzou Blahovou maďarská pieseň „Hullámzó Balaton tetején“ (Na vlnách Blatenského jazera) a na druhej strane naša trávnica „Od Oravy dážď ide“. Lujza Blahová spievala ju po slovensky, lebo ved' jej otec, lekár českého pôvodu, pôsobil na Slovensku. Na slovenský pôvod tejto zbožňovanej umelkyne sme boli veľmi hrdi.

Nakoniec prišli dve novelky. Jednu som napísal ja a druhú som preložil od Čechova, ale autora som neuviedol. Keď pán riaditeľ prečítao prvú novielku, nad ktorou sa jasne skvelo moje meno, zabodol svoj skúmavý zrak do mojich prestrašených očí a opýtal sa

— Kto to napísal?

— Ja, — odpovedal som skrúšene. Ale pán direktor to nepokladal za možné.

— Neverím. Odkiaľ ste ju vykradli?

— Nevykradol. Sám som si ju vymyslel.

Môj inkvizitor krútil a krútil hlavou, ale keď prečítao Čechovovu novelku, nad ktorou, ako som spomenul, autor neboli uvedený, s hlbokým presvedčením a s ironickým úsmevom povedal:

— No o tejto už verím, že ste ju napsali vy.

Takým bo i teda môj inkvizitor znalcem literatúry!

Vyšetrovanie sa skončilo pre mňa šťastne. Bol som zbavený viny a oslobođený od zločinu šírenia socialistických bludov. Ale ďalej vydávanie časopisu bolo zakázané. A nakońec nepochodil som tak zle, lebo z literatúry dostal som výbornú, akoby zrazu ocenili moje novinárske a literárne vlohy. A na riaditeľovu výzvu, aby vstali a dobrovoľne sa prihlásili v triede najhlúpejší a všeobecne známi idioti, ja som sa od tohto dňa už nemusel prihlašovať.

Ale najpôsobivejšie o mojej novinárskej činnosti boli pre mňa slová už vtedy v národe presláveného Hviezdoslava. Na druhý deň po vyšetrovani stretol som ho pred Trkóčzyho tlačiarňou, vedľa ktorej stál jeho dom. Bol v spoločnosti lekára-spisovateľa Jégého. Keď som ich pozdravil, zastavil ma s výsudnym úsmevom, lebo už vedel o vy-

trovačke, ba prečítao si i celý môj časopis, ktorý mu akiese riaditeľ požičal.

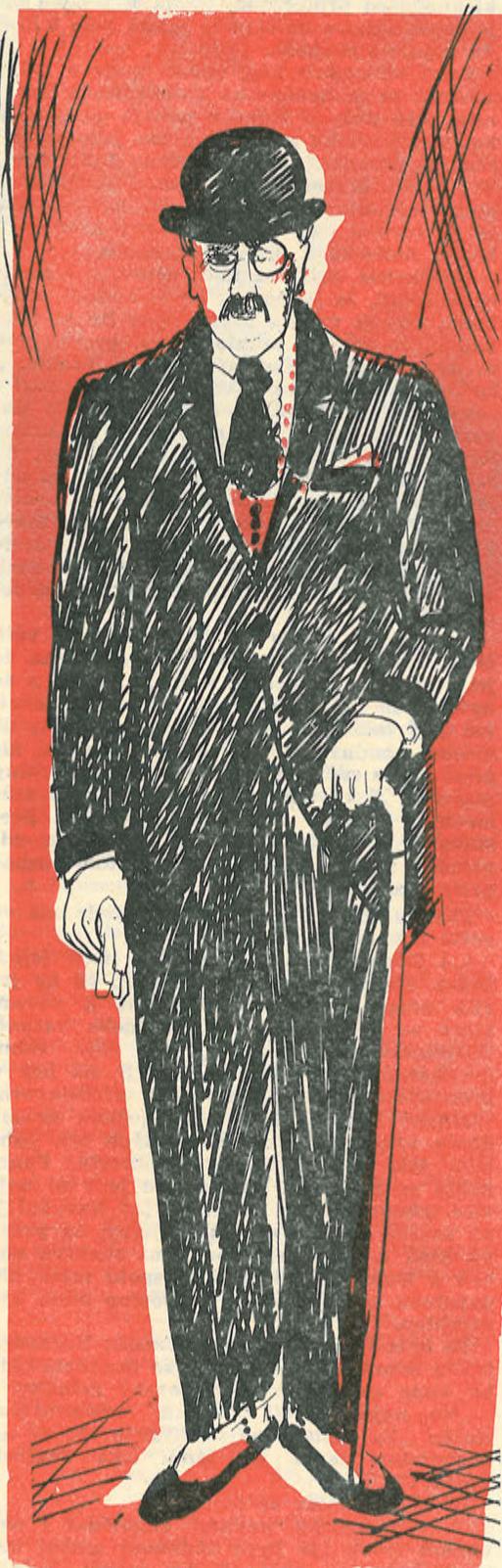
Po krátkom rozhovore sa ma zrazu Hviezdoslav opýtal:

— Nuž a, syn môj, nevedel by si ty písat i do slovenských novín, po slovensky?

— Nemysiel som ešte na to, — odpovedal som v rozpakoch a od hanby som sa až po koriency vlasov začervenal — Skúsim, Pali báci, — zajachtiaľ som ešte.

Ale teraz sa priznávam, že veru sľub ostal viacnej sľubom, lebo okrem niekoľkých nesmelých pokusov — zpráv do Národných novín — som sa slovenskej žurnalistike nevenoval. Cieľavedomá maďarizácia už vtedy dokonale vykonala i na mne, ako na väčšine mojich vrstvovníkov, svoje zhoubné dielo. Slovenskina bola sice mojím materinským jazykom

Kresba: Areta Fedaková

kom, ale vo svojej rodnej reči vyjadroval som sa už ľahšie ako po maďarsky.

Zdalo sa, že v tom kritickom čase prežívala slovenská inteligencia svoje posledné hodiny, o jedno, najviac o dve desaťročia bude važi dočista a bez stopy vyhubená. Ostane po nej len niekoľko románov, trochu beletrie, niekoľko ročníkov slovenských novín v archívoch, ktoré pokryje prach. Len vo vitrínach múzei budú ukazovať tieto doklady slovenskej kultúrnej minulosti.

Aký to bol teda pre nás zázrak, keď roku 1918 prišlo naše národné oslobođenie a s ním sa začala rozvíjať do netušených a predtým nemysliteľných rozmerov i naša kultúra.

Začali sa zakladať noviny a i vo mne sa prebudil znova novinár. Preto som tak rád prijal návrh prešovského kníkkupca a nakladateľa Eugena Molnára, aby sme založili veľký obrázkový týždenník, ktorý by sa svojím obsahom a grafickou úpravou vyvonal zahraničným časopismom. Pán nakladateľ vetril ohromný obchod. Ani ja a ani on sme netušili, že pre časopis takýchto rozmerov ešte neprišiel čas, že sme mali počkať niekoľko rokov, kým slovenské školy vychovávajú väčšie množstvo slovenskej inteligencie. Pustili sme na plnou parou do uskutočňovania svojich plánov. Môj nakladateľ a jeho spoločník stálo to niekoľko stotisíc korún, celý majetok.

Začali sme veľkoryso. Náš týždenník „Slovenský svet“ sme tlačili hľbkotlačou, a to vo Viedni, lebo valutové pomery nám umožnili takto získať neobyčajne lacnú tlač. Noviny sme vysádzali v Prešove a matrice i obaly sme posielali na priesvitnom papieri do Viedne.

Najprv sme vydali hľbkotlačou vytlačený nádherný prospekt v dvadsaťtisícomovom náklade a rozhodili sme ho ako na kažku po celom Slovensku. Podarilo sa nám získať viac ako desaťtisíc adres, prvé štyri čísla sme rozposlali zadarmo na tieto adresy. Do prvého čísla nám napísal obširny a srdceny pozdrav. Belo Klein-Tesnoskalský, v ktorom sa odvolával na kultúrnu tradíciu v Prešove.

„Niet tradície? No nie sme bez nej. Nájdeme ju v minulosti Prešova, ale treba polstoročie späť prekročiť. Pred polstoročím školy v Prešove neboli ešte také netolerantné ako neskôr. Náš jedinečný Hviezdoslav a jeho družina založili si slovenský krúžok, kde slobodne mohli svoju materčinu pestovať, a práve pred päťdesiatimi rokmi (1871) vyšiel v Prešove almanach „Napred“, národní zábavník mládeže slovenskej na rok 1871 pod redaktorstvom Pavla Országha a Kolomana Bančela.“

A teraz si predstavte, ak sa to dnes vôbec dá predstaviť, že po tejto na tie časy gigantickej propagande získali sme štrnásťich, len štrnásťich predplatiteľov! Bola to katastrofa, bola to pohroma a stál sme nad ňou nechápaví a zdrvení. Ale vtedy boli také pomery, že napríklad i najväčšie denníky, ako „Robotnícke noviny“ a „Slovenský denník“, vychádzali v tritisícomovom náklade.

Ale napodiv moji nakladatelia sa po prvom ohromení spätmali a nestratili chut do ďalšieho vydávania. Po roku sa „Slovenský svet“ prestáhol do Bratislavu, pravda, už bezoz mňa, a vychádzal ešte desať rokov. Lebo čo sa nezískalo z predplatného, to sa zadržalo inzeriou a rôznymi subvenciami, a časopis sa takto na dlhý čas udržal.

Písavali do neho: Tesnoskalský, Boleslav Bratislavský, Rehor Uram Podtatranský a Janko Alexy. Viac prispievateľov nebolo a dodnes si neviem vysvetliť, ako som mohol týždeň čo týždeň sám jediný zredigovať taký veľký týždenník. No boli to časy zápalu a nadšenia. Veď sme zakladali svoju republiku, čože nám už vtedy bolo ľahšie alebo nemožné!

EDUARD BASS

CIRKUS HUMBERTO

(20)

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

Každého citu dostane lidské srdece svou mírku. Nevyžije-li jej včas, vyrazi zabrzděný cit jinde a jindy mnohem bouřlivěji. Táta, který rádně nespotřeboval své tátovství, stane se vášnivým dědečkem, aby si u vnučete dobrál, co u syna neužil. Ve Václavu Karasovi se nad kolébkou vnučky Lidušky probudil potlačený cit a Karas byl snad více pohnut a dojat než otec tohoto drobečka s matkou dohromady. Den před radostnou událostí byl si jist, že jeho budoucnost jsou koně, lvi, tygři a sloni; den po ní byla všecky ta vzácná zvěř vytlačena bezbranným lidským tvorečkem.

„Přišel ti do angažmá člověk,“ říkal si, pospíchaje z divadla muzejným sadem na Těšnov. „Přibyla na zemi hvězdička a je třeba se starať, aby z ní byla hvězda. Nový člověček je větší událost než tvoje úspěchy. Hrneš se obnovit Cirkus Humberto, ale tu se, chlapče, zrodila nová Humbertovna. Na Těšnově, u Kostečků, ve výrobně prádla a kravat. Na to musíš dát pozor; snad je to heroina, snad krasojezdský fenomén, nesmíš dopustit, aby udusili ohýnek ve flanelu.“

Nad všechny produkce zajímá teď ředitel Karase každý výkon slečny Li nebo Lilili, t.č. nemluvněte. Kolébá, houpá a hýčká vnučku, vozi ji v kočárku a přebaluje jako ošetřovatelka. Ví, proč to dělá. Uslíže o to, aby si nemluvně ze všeho nejvíce zvyklo na jeho hlas a smich a na jeho tělesnou vůni. A malá Lilili opravdu si dědečka oblíbuje, směje se na něho, jak ho spatří, chce k němu do náručí.

Děťátko začíná po čase ťapkat, začíná mluvit. Dědeček Karas je stále u něho. Nemluví o tom, ale je spokojen. Lilili je jako malé dráče, hybná, čiperná, nebojácná, kříklavá, do všeho jako rtut. Bezvounský dědeček má z celé rodiny nejradiji. Kdopak z dospělých si dovede sednout k ní na zem, převalovat se v kotrmelcích, běhat po čtyřech, kříčet a výskat, štěkat a kokrhat? Z batolátka se vyklube holčička, ale čím více její hlavička chápe, tím srdečněji lne k tomuto dědečkovi. Už začínají spolu chodit na procházky, už byly spolu návštěvou v jeho bytě. Tam, když jim nikdo nepřekážel, dědeček teprve vyváděl, chodil po rukou stál na hlavě a kotrmelcoval ve vzduchu. Malá Liduška byla všechna unesena. Ale dědeček jí přikázal, že chce-li to ještě jednou vidět, nesmí o tom doma mluvit. A tak se mezi nimi vytváří velké tajemství. Ríkají, že jdou na procházku, ale ve skutečnosti jdou k dědovi do bytu, zamknou se tam a vztekají. V ložnici má dvě bedny a v těch jsou neuvěřitelné věci: nosy, vousy, falešné tváře a brady, paruky, klobouky, čepice, strakaté šaty. Vyloví něco, nasadí si to, a už je někdo docela jiný.

Ríká tomu „dělat tyátr“. A po čase už „dělají tyátr“ spolu, děda přitáhne báječné závoje, Liduška se jimi ověsi a je z ní princezna Lilili a dědeček je chvíli král Habáděj XV., vládce Riše mezopotámské, chvíliku černý otrok Mezulán, který věrně plní její

rozkazy, chvíliku princ Cinkapúr, který poklekně před princeznou, vyzná jí lásku a pak ji unese nahoru na šatník, odkud jako z hradu bojuje s drakem.

Když se nabaží hry, opustí tyátr a dělá jí cirkus; to je nekonečná vztekance a honěnice přes stoly a židle, z pokoje do pokoje, kotrmelce, skoky a stojky a zas jakoby chorení po provaze, až je princezna Lilili úplně bez dechu křikem a smíchem. Pak konečně opustí zpřeházený a rozvrácený byt, vezmou se za ruce a jsou jako způsobný dědeček a hodná holčička z procházky domů.

Do varieté holčička také nesmí. (...) Rodiče si libují, že je hodná, že je nezlobí prosbami, aby ji vzali s sebou. Kde by se toho nedáli, že se dítě takhle chová, protože mu to nařídil jeho milovaný dědeček Václav, a že dědeček ji za to už nesčetněkrát vzal s sebou na odpolední představení! Lidka doma ani nemukne, aby nepřišla o tu krásu. A s dědečkem může dokonce za kulisy, do šaten a ke klecím, neboť po každé jsou tu nějaká zvířata a některá možno krmit a hladit. Pro malé děvče je v tom plno tajemného dobrodružství, plno rozkoší a krás; říkejte si, co chcete, žádná holka na světě nemá tak nadherného dědečka, jako je bezvounský dědeček Václav.

(...) Václav Karas ve skutečnosti už věří, že ta malíčká Lilili je k něčemu určena, že je v ní něco, co nebylo v jejím tátovi, a že by to v ní zahynulo, kdyby o ní rozhodovali jen její rodiče. I chodí dědeček Václav, do ničeho nemluví, do ničeho se neplete, ale pilně klade své podkůpy a hromadí zápalný materiál. A když někdy přijde večer do svého bytu a musí urovnávat koberce a přestavovat nábytek, jak to tu s Lidkou odpoledne zřídili, nejednou si při tom luskne prsty a zavolá:

„Vyrvu tu dušičku, vyrvu ji, bude zas ve světě Humbertovna!“

(...) Dědeček Karas zkoušel v těch jejich hrách všelicos, ale nikde neviděl, že by jeho vlnějakou zvláštní schopnost k věcem, které se provozují v cirkuse nebo varietě. Rozpoznával jen jedno: že je dítě velmi muzikální, že ze všeho nejradiji má hry v přestrojení, kdy může mimicky představovat všelijaké role, a že to bude jednou krásné děvče výrazně tváře, šelmovských očí, štíhlého těla a velkého temperamentu. Ponechánu se ustavoval na tom, že je v ní nejvíce schopnosti pro tanečníci. (...) Navykal ji na krásné postoji a ladné pohyby, na pružný krok a skok, na procvičení svalstva nohou a trupu. Provozovali to spolu tajně, ale najednou se to zauzlilo, že postup mohl být urychljen.

To byla tehdy, když paní Emilka Karasová přišla domů s rozhodnutím, že desítiletá Lidka bude chodit do dalcerovské rytmiky.

„Nu, nejsme proti pokroku,“ uvažoval Kostečka. „Za našich dob se myslelo hlavně na kuchařskou školu. Co tomu říká dědeček Václav?“

Dědeček Václav se ošíval.

„Nevím, lidíčky, nevím,“ odpovídal s nevinnou tváří, „já bych žádnému umění nevěřil. Zádnému umění. Každě, prevít, je pro-

ti měšláctví. Holku to chytné doopravdy, a najednou vám vyraží z vašeho pořádku.“

„A to se nemusíme obávat,“ mávl rukou Kostečka. „Lidka je vzorné děvče a máme na ni vliv.“

„Nu, jak chcete. Ale když už jí to povolujete, měli byste ji pustit i do varieté. Tam přece uvidí velké tanečnice.“

Uznali, že je to pravda. Dědeček Václav si zamnul ruce. Teď mohl s Lidčinou výchovou zaměřit tam, kam chtěl. Vedlejší hry odpadly a děvče se soustředilo na cviky tanecní. Však také učitelka žasla, jaký talent se tu vyskytl, s jakou lehkostí žačka ovládala tělo a jak přirozeně reagovala na rytmus hudby. O výroční akademii bylo její vystoupení zlatým hřebem večera a Kostečkovi s Emilkou se nadýmali pýchou, kolik obdivu se dostalo jejich dítěti a kolik pochlebných gratulací jim. V patnácti letech působila už Lidka o večerech mimických tanců a jako šestnáctiletá přejímalu první role tanecních pantomim. Noviny o ní psaly jako o vyčázející hvězdě. Její vystup a oblibu nemohlo nic zastavit, byla znamenitě školena, rostla do libezné, šelmovský milostné krásy a byla všecka jako proniklá hudbou. „Lída Karasová je tanecní eolská harfa,“ napsal o ní docent pohybové estetiky dr. Šafránek. „Nejmenší zavanutí hudby stačí, aby se rozezněla harmonie tělesného i duševního půvabu.“

„Docent Šafránek je blbec,“ prohlásil na to PhDr. Petr Karas, tehdy už mimořádný profesor analytické matematiky a geometrie na Univerzitě Karlově, „a pohybová estetika není žádná věda. Z toho jeho žvastu vím jen tolik, že nejmenší zavanutí hudby stačí, aby odvedlo Lidku od učební látky gymnazijní a že tato tanecní eolská harfa má dostatečnou z matematiky. To já tedy nepovažuji za žádnou harmonii tělesného a duševního půvabu, ale za trapnou a pokořující ostudu pro otce, který se má co nevidět stát ordinářem.“

„Z tátý si nic nedělej,“ chechtal se dědeček Václav, když za ním přišla Lidka s pláčem, „tuhle tvoje rovnici on přece nerozeřeší. Tanč dál, já tě ochráním.“

Lidka objala a zlíbala svého rozkošného dědečka a tančila dál. V rodině z toho začínaly být rozpaky, nejhůr však bylo na gymnáziu.

„Karasová Ludmila,“ říkal hubený třídní, „ano, balet na eminenc, školní prospěch na pětku, ano. Moderní doba, ano.“

Jednoho dne přišel za Václavem Karasem malý tlustý mužík.

„Jsem docent pohybové estetiky doktor Šafránek,“ představil se starému direktori, „a přicházím, pane řediteli, v záležitosti vaší vnučky.“

Šafránek přišel starému Karasovi vyložit, že v Praze již není nikdo, kdo by mohl Lídou Karasovou ještě něčemu naučit. Lída teď umí víc než všecky pražské umělkyně; a je takový talent, že by bylo velmi záhadno, aby se jí dostalo ještě konečného školení, například u Rudolpha von Laban v Německu.

Karas naslouchal velmi pozorně a horlivě se vyptával na všecky podrobnosti.

„Děkuji, pane docente, za poučení,“ skončil rozhovor, „poměry v německých tanecních ústavech jsem neznal. (...) Na její rodiče se nesmíme ohlížet. Po dobrém to nepůjde, to vám. To si zase budu muset jednou houknout jako domptér.“

„To je nádherné, pane řediteli,“ radoval se docent Šafránek, „že se chcete Lidky ujmout.“

„Ovšem, ale napřed s ní o tom promluvím. Jednu výhradu budu mit. Když bude holka souhlasit, půjde v léte do Německa.“

Odpoledne seděla na téži židle co docent Šafránek Lidka septimánka. Dědeček Václav si sedl proti ní a vzal ji za ruku. Byl nesmírně vážný.

„Liduško, mluvil jsem s docentem Šafránkem. Ty bys chtěla do Německa k Labanovi?“

„Ano, dědečku, Myslím, že by to bylo možné.“

„Jsou tu dvě potíže. První je v tom, že máš jít z domu, do cizího prostředí. A já,

holčičko, nevezmu na své svědomí nic, co by mohlo podlomit tvou nádhernou životní sílu. Jsi už vyspělá, rozumíš, co mám na mysli. Stačí někdy dočasné zmámení, malá lehkomyslnost... a děvče v květu života je ztraceno."

Lidka se lehce zapýřila. Pak zvedla hlavu a pevně se podívala Karasovi do očí.

"Děde..." řekla vážně a dojatě, „mám už teď plno nápadníků. Ale já chci tančit. Chci být dokonalá tanečnice, chci být slavná. A dokud to nebude, nemám na nic jiného pomyšlení. Věříš mi?"

"Ano, dítě, ale já to chci slyšet slavnostně, jako příslušu. Abych sám před sebou měl čisté svědomí, že jsem ti to všechno řekl, že jsem o tom výslově mluvil a že ty s mě dala slib. Zradiš-li mne i pak, budu nesmírně smuten, ale řeknu si: Nešlo ji nijak zahránit, zlo bylo v ní."

"Nezradím, děde, nezradím!"

Z očí jí vytryskly slzy.

"Dobrá, dítě, slib mi tedy, že nepřipustíš žádnou milostnou pletku, dokud nebudeš mít ve světě úspěch. Až budu čist, že jsi to ve světě vyhrála, bude konec tomuto slibu. Buď svou paní a můžeš si dělat, co chceš. Slibuješ?"

"Slibuji, děde."

Naklonil se k ní a políbil ji na obě tváře a Lidka se zprudka k němu přivinula.

"A teď máme druhou potíž," spustil Karas už zase veselé. „Jak tě vyloupnout z rodiny?"

"To právě, dědečku, nevím. Neměla bych se tajně spakovat a ujet?"

"To bych nerad. To je až ten poslední prostředek. Já bych to chtěl zkoušet jinak. To bys mi musela trochu pomoci. Je to ovšem těžké, hrozně těžké!"

"Co to je — všecko udělám!" vykřikla Lidka, ale viděla dědečkovi na očích, že má na mysli velké šibalství.

"Je to velká věc, kterou po tobě žádám, těžká oběť! Musela bys — propadnout ve škole!"

"Jé," vyletěla Lidka, „to je ohromné! Já ti propadnu, z čeho budeš chtít, z latiny, z řečtiny, z dějepisu a zeměpisu, z tátovy cti-hodné matematiky — jen si poruč!"

"Výborně. Cím to bude horší, tím líp. S vysvědčením však nepůjdeš domů, ale sem ke mně. A já už provedu ostatní."

Do konce školního roku zbývaly čtyři měsíce. Karasová Ludmila, septimánka, provedla za tu dobu zázraky v lajdáctví a nevědění. Profesoři byli bez sebe hněvem a pětky padaly, jen to bouchalo. „Ano, balet na eminenc, vědění na propadnutí, áno. Moderní doba, nové mravy, máte zase pětku, sedněte si, áno."

Přišla ze školy do varieté, vysoko mávající vysvědčením.

"Dědo, dělala jsem, co jsem mohla! Šest pum — jen ten padouch matikář mi dal zase dostatečnou, zbabělec! To si to nechce rozházet s tátou!"

"Dobrá, děvče. Teď se jdi projít a já si vezmu do maněže tvého otce."

Zavolal si ho telefonem, že naléhavě s ním musí mluvit. Petr Karas, univerzitní profesor, marně si lámal hlavou, proč to. Když vstoupil do otcovy pracovny, spatřil staráka, jak stojí uprostřed a s rozkoší práska velkou šambriérou.

"Táto, prosím tě, dej to pryč," volal syn ze dveří, „víš, že to nesnáším."

"I jen pojď dál, Petře, a sedni si. Máme spolu malé účtování. Je to za dlouhá léta — kolikpak ti je? Dva-čtyřicet? Tři-čtyřicet? — no a můj účet je z tvého mládí. Snad se pamatuješ, jak jsme všechni chtěli, aby se sblížil s Cirkusem Humberto. Já, matka, babička, dědeček, kdekdo jsme toužili po tom, abyš šel cestou, kterou ti uchystali tví rodiče. Ale tys na to neměl ani pomyšlení."

"Neměl."

"Vidíš, to si pamatuješ. Neměl jsi pro to hlavu, že ano. Áť jsme to zkoušeli tak nebo onak, pokaždé jsi ze všechno propad. A nám nezbylo než se tomu přizpůsobit, vzdát se všech snů a představ a smířit se s holou pravdou, že náš syn odejde z našeho prostředí."

Kresba: Areta Fedaková

"Ano. Byli jste ke mně neobyčejně hodní. Bylo to opravdu moje štěstí. Snad bych se byl jinak utrápil."

"Tedy jsme jednali správně?"

"Ano. Nikdy jsem to nepopíral."

"Výborně. A teď, jsi-li charakter, musíš jednat zrovna tak jako my tehdy. Lidka propadla..."

"Z matematiky!"

"Ne. V matematice ti dělá čest, má do-statečnou jako vzděl."

"Náramná čest!"

"Ale jinak pukla v šesti předmětech. Zde je její vysvědčení."

"To je hrůza!"

"Ano. Nemá na to hlavu, jako tys neměl hlavu pro cirkus. Teď se musíš ty a tvoje paní zachovat tak, jako jsme se zachovali my. Nebránit Lídce, aby šla za svým štěstím jako taneční umělkyně."

"To není možné!"

"Ó, to je nejen možné, ale nutné. Zádám to."

Václav Karas pronesl poslední slova velmi osře. Stál před svým synem vztyčen a komandérsky, s očima zaostřenýma, jak kdysi vnucoval svou vůli šelmám.

"Ale tatínku... proboha tě prosím... uzenej, poměry jsou jiné. Já nejsem cirkusák, jsem univerzitní profesor, mám být jmenován rádonym..."

"Svoluješ nebo ne?"

"Tatínku... nemohu..."

"Bojíš se skandálu?"

"Ovšem, pochop to... lidské řeč..."

"Dobrá," a starý Karas mluvil, jako by střílel z pistole. „Když nechceš vyplnit svou povinnost, tak jak jsem ti ctil já, jsem tvůj nepřítel. Lidka odjede ještě dnes. Loučit se

s tak nehodnými rodiči nemusí. Ráno vyjde ve všech novinách zpráva, že odjela dovrší svá taneční studia. Je oblíbená umělkyně, bude to tedy veřejnost velmi zajímat. Ve večernících následujících dnů vyjdou pak interview se mnou jakožto s jejím dědečkem. Mám už to všechno připraveno. Proč jde za kumštem? Protože je ze staré cirkusácké rodiny. Její otec, univerzitní profesor, se narodil v cirkusovém voze. A pak tě vyličím. Ne tak, jaký jsi byl, ale jaký jsi měl být. Já si tě tam zidealizuji — to je svaté právo starého otce. A půjde to den za dnem, historie za historí, a chceš li, skandál za skandálem..."

"Proboha... tatínku... Kostečkovi se zbláznil..."

"A kdyby tě i vyhodili. Zradil si mne, trp si."

Petr Karas sedí zhroucen, drží si hlavu oběma rukama a kvílí.

Václav Karas stojí proti němu a probodává ho očima.

"Tak co," praví pak chladně, „souhlasíš s jejím odjezdem?"

Petr Karas neodpovídá, jen přikývne.

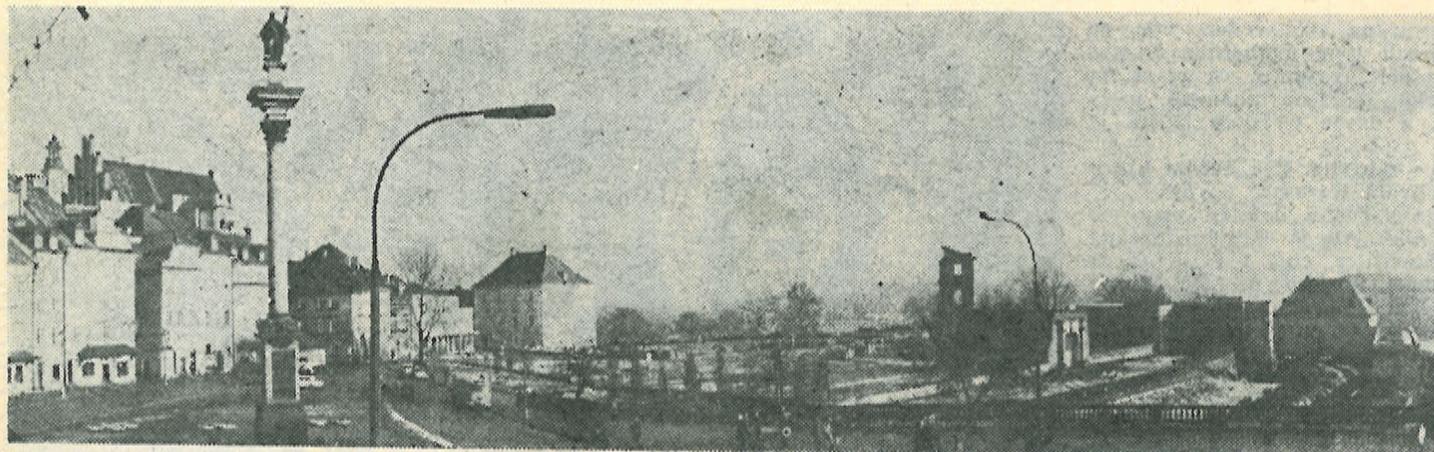
"Dobrá, tedy podepiš tuto listinu. Chci mít pro úřady dokument, že nešlo ani o únos, ani o útek."

Petr ochable natáhl ruku a podepsal.

"Tak. A teď můžeš jít a zvéstovat to Kostečkovým. Ale ať se nechystají na žádný kravál — přijdu s Lidkou k obědu a ... a to víš, já mám rád u oběda veselé tváře. Ono je to přec zábavné, vidět, jak pánbůh míchá lidským těstem, aby nezkyšlo!"

Starák byl rozjařen. Vydral tu dušišku, vydral!

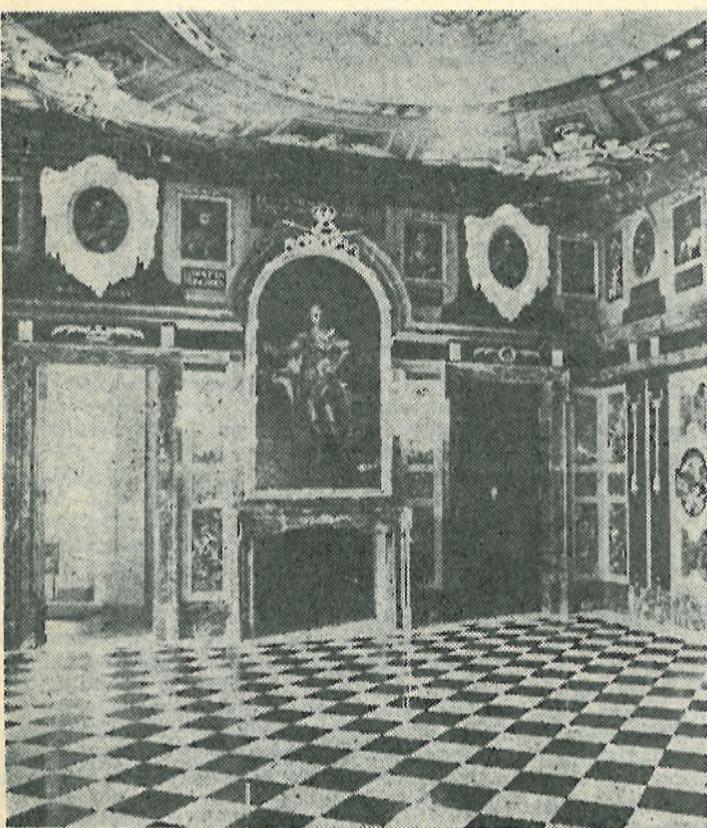
POKRACOVÁNÍ V PŘÍSTÍM ČÍSLÉ

Zrúcaniny Kráľovského zámku

Kráľovský zámok vo Varšave

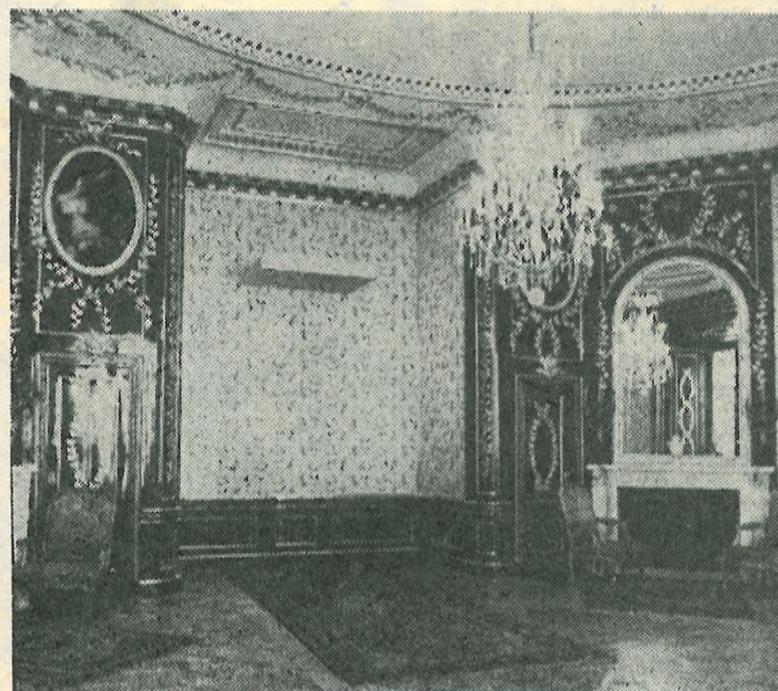
Mramorový kabinet s kráľovskými portrétmi. V strede Stanisław August v korunovačnom plášti.

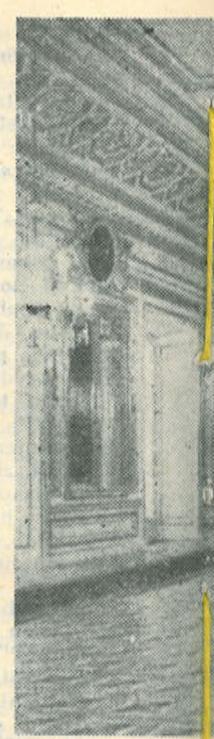
Bývalá audienčná sála

Trónna sála nazývaná aj Novou

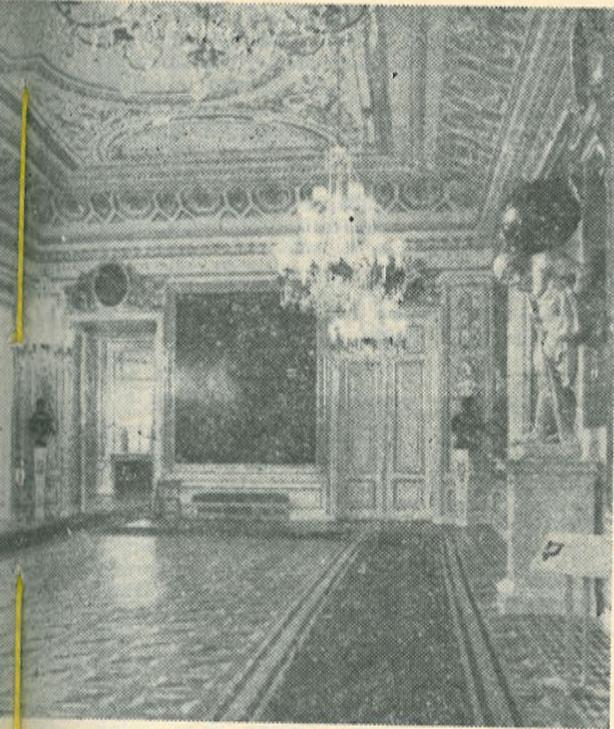
Kráľovská spálňa

Rytierska sála, kt

17. septembra vo Varšave. O 11 skej veži. Požiar klady zachraň mestskej správy Sliezska a Pozn ne zničiť Kráľov nosť. Pabstov p Varšava miesto vybúranie Zámku Od r. 1939 Nem teriéry a v r. 19

Kráľovský zámok klade historicke fragmenty zachrá technické vybavenie miestnosti s celkem tačené, úradné a

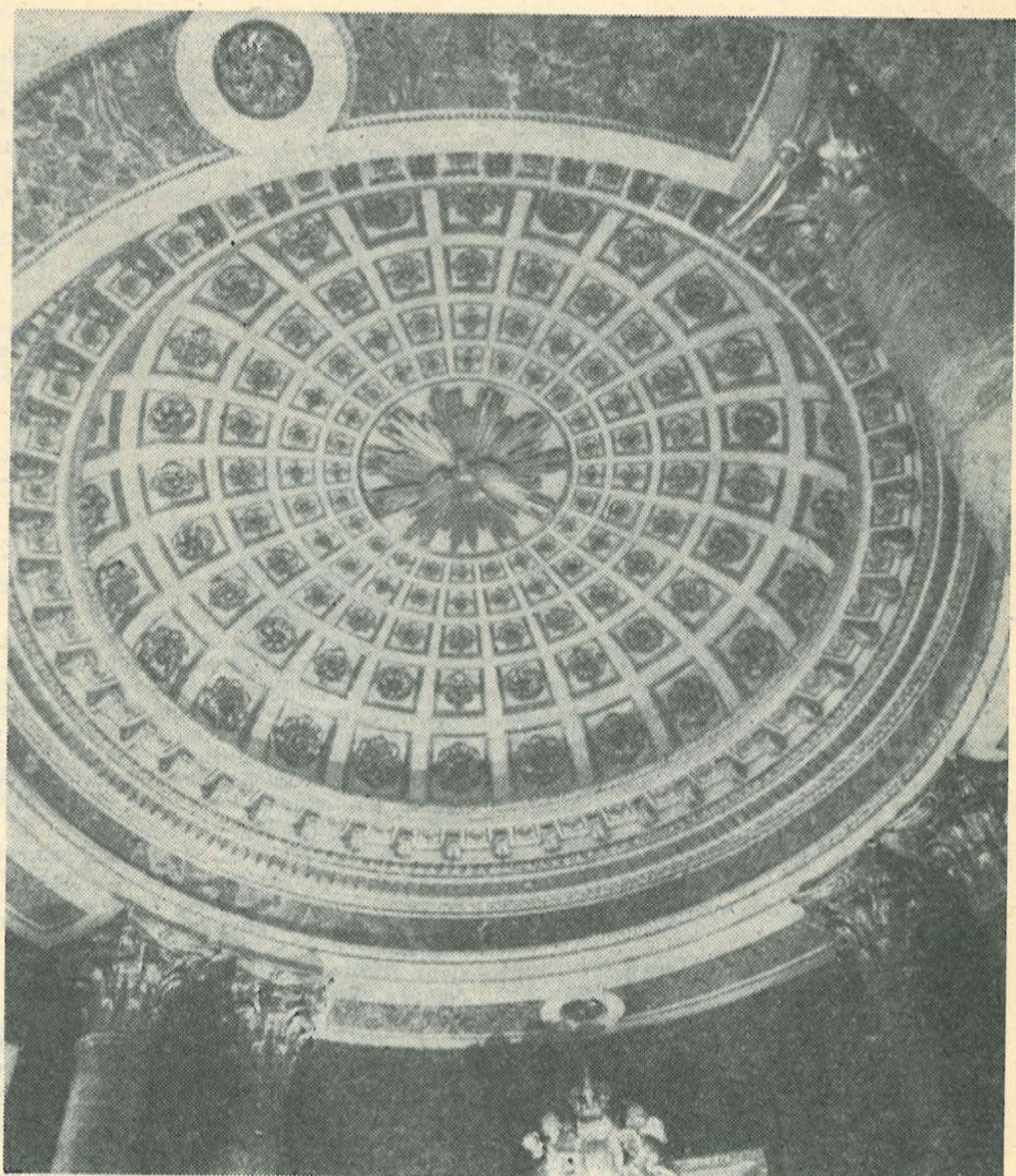

ktorá bola čakárňou pred Trónnou sálou

v 1939 fašisti zbombardovali Kráľovský zámok 11.15 hod. zastali ručičky hodín na Žigmundovu a zničil strechy a Plesovú sieň. Zámocké povali zamestnanci zámku, Národného múzea a obyvatelia Starého mesta, železničari zo Štajnského vojvodstva a harceri. Hitler chcel úplavský zámok, symbol poľskej nezávislosti a štát-plán pripravovaný od r. 1939 predpokladal, že milióna bude mať 130 000 obyvateľov, ďalej u a na jeho mieste vybudovanie Ľudovej haly. Čemci postupne ničili, rabovali a devastovali in 1944 vyhodili zámok do vzduchu.

zámok vo Varšave bol zrekonštruovaný na záj jej ikonografie, pričom boli zachovane všetky prenámených stien a murov. Nové a moderné je venie. Celkovo bolo odovzdaných do užívania 371 ilkovou plochou asi 21 000 m². Sú to reprezen obytné miestnosti.

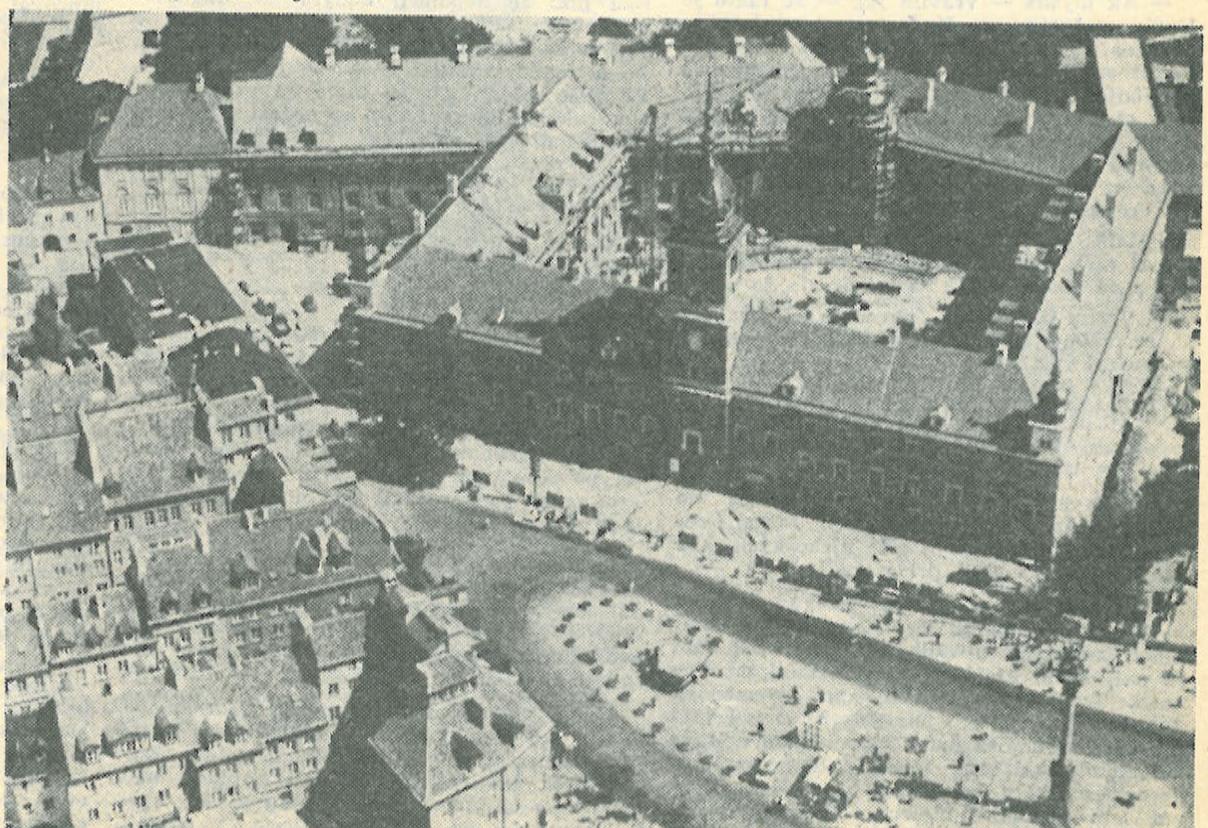
u audienčnou sálou

Kupola Stanislavovskej kaplnky

Snímky: ČAP

Rekonštruovaný kráľovský zámok

MARGITA FIGULI

TRI GAŠTANOVÉ KONE

(6)

Ked' sme dobehli s Magdalénou na lúku pod horou a zastavili naše kone, práve vial ponad ľu tichý vietor, ktorý sa zdal pri mesačnom svetle ako postriebrený. Zoskočili sme z koní, lebo sme mienili tu počkať na ostatných. Ale v tej chvíli sme zočili dolu, pri rieke, našu skupinu. Teda pojedni nás predbehli a zišli pred nami z kopca, nedočkali, kým zhasnú posledné plamene ohňa.

Hned' sme si uvedomili, že by nebolo dobré, keby sme sa my dva sami vrátili medzi ostatných po tejto vychádzke. Uvažovali sme preto o primeranejšom spôsobe, ako sa dostať k nim.

Obaja sme rozmýšľali a hľadeli pritom na kopce, ktorý v horiacej vatre zdal sa ako ohňivý ker.

Magdaléna navrhla prvá:

— Bolo by najlepšie, Peter, keby sme sa tu rozlúčili. So Zápotocným sa i tak nesmieš viacej stretnúť. Nielen preto, že by ťa ohrozoval na živote, ale že by vyvolal hádku tu, pred toľkým svetom, a dal možnosť ľudom vláčiť naše mená po celom okrese. Omárali by nás, špinili, kydali na nás najkrikavejšiu hanu. Tomu všetkému sa môžeme vyhnúť. Nik nebude ani vedieť, že sme boli spolu, a ja ľahšie prečkám čas, kým sa zasa stretнемe.

— Ak myslíš — vratíme jej, — že takto je lepšie, podvolím sa. Ked' som si už istý, že nechceš nikomu inému patrīť, len mne, nebojím sa nikoho na svete. Bol som trochu nevýbojný a zakriknutý, no takým ma robila obava, že som sa už stratil. Ale ked' viem, na čom som, vstúpila do mňa taká smenosť a odvážnosť, že by som sa nebál niesť na svojich pleciach celú zem s morom i s vrchmi.

Smiala sa tichučko, hrkútajúc pri tejto mojej reči. Pustila opraty koňa, priložila mi dlane na sluchy a tak sa mi dívala do očí.

— Verím ti, Peter, — povedala, — ale kým sa rozlúčime, chcem ešte naposlasy počuť, že sa naozaj vrátiš.

— Ako že boh stojí nad naini, — povedal som rozhodne a objal som ju vrúčno.

Prešiel som popri vrbinách a nikto ma ani nezbadal. Len ja som zočil Jožka Greguša, jeho spoločnícu a ešte niekoľkých, ako oddychovali v údolí pri rieke.

Inak som sa tešil, že sa Greguš vrátil z hory ešte pred nami. Magdaléna sa bude mať aspoň ku komu uchýliť. Vlastne nebál som sa ani o ľu. Mala v sebe dostatok statočnosti. Trochu ma trápilo, ako sa zachová Zápotocný. Nemôžem povedať, že to bol veľmi zly človek. Len nebol človekom pre Magdalénu. Chápal som, že vytiahol na mňa v hore nôž iba v bezmernej žiarlivosti. Vyznal som sa dobre nielen v ženách, ale aj v chlapoch.

Vypočul v kríku sice celý nás plán, ale nezdalo sa mi pravdepodobné, aby sa s tým niekomu pochváli. Bude čušať, lebo Magdalénu mal predsa len rád a iste sa pokúsi získať si ju znova podobrotky, pokladajúc prihodu so mnou iba za nerozmysленé dobrodružstvo neskúseného dievčaťa. Nemienil sa vzdat, a preto nemohol ju pošpiňať klebetami a pletkami, lebo takú by nebol viedol do svojho domu.

Uvážil som ešte i to, či jej inakšie neublíži. Veril som, že Zápotocný nie je bitkár. To som poznal po jeho neobratnosti. Iste dnes po prvý raz chytí do rúru otvorený nôž, aby zabil človeka. A k tomu ho dohnala len slepá žiarlivosť. Inak by sa toho nikdy nedopustil. Ved' Leštinci sú tichí, statoční ľudia.

Podobné myšlienky znepokojovali mi hlavu, ako som opustil Magdalénu. Mal som už primnoho času a nemal som sa čím iným zapodievať. Cesta bola dlhá a samota nútila ma ustavične dumat.

Totiž mal som v tomto kraji ešte jednu povinnosť. Tá ma hnala do dediny, kde som si od gazdu vypožičal koňa. Ved' som mu ho musel vrátiť a pekne sa mu zaň podákovat. Urobil mi znamenitú službu.

Ale ešte väčší bol som mu vďačný za čosi iné: že nepoložil kopyto na Magdalénu tvár, keď ležala spadnutá pod ním v staní. Za túto zvieraciu lásku potľapkal som ho a povedal nahlas niekoľko dobrých slov. Ba zišlo mi na um, že mám vo vrecku kúskok cukru. Dal som mu ho zožrať, aby som sa mu odmenil aspoň tak.

Napokon som sa i s ním rozlúčil a vrátil som ho ešte tej noci gazdovi.

A ešte tej noci odišiel som k nám, do Turca.

Dva Ľudské životy som mal v moci, Magdalénin a svoj. Vedel som, že nijaký zázzrak nás nevytrhne z polozenia, v akom sme sa nachodili. Bolo mi jasne od prvopočiatku, že len vlastnou húževnatostou dosiahneme to, po čom sme túžili celým srdcom. Prvý krok mal som spraviť ja, mal som splniť sľub, ktorý som daal Magdaléne.

Po návrate do Žiliny vymienil som si teda, že už nebudem chodiť do kraju obzera hory, ale že zostanem pracovať na píle. Ved' i tam sa našla robota pre mňa. Vo voľnom čase po práci zamýšľal som si postaviť domček.

Hned' v prvú nedeľu vybral som sa do neďalekej rodnej obce. Vyhladal som pusté priestranstvo, kde kedyž stál a potom zhorel dom mojich rodičov. Pri pohľade naň sinal som klobúk a s obnaženou hlavou stúpil som až na posvätné miesta. V pamäti

ožil mi obraz, ako v plameňoch prišli o život otec i matka. Mňa zachránili dobrí Ľudia, no po tom nešťasti zostal som navždy sirotou. Celý krušný život preletel mi myšľou, ako som tam stál so skloneným čelom sú nad hrobovom. Poobzeral som sa dookola. Pohorenisko bolo zarastené trávou, pŕhľavou, burinou a zahádzané kamením. Sám by som si veru neporadil, nuž zašiel som k ujeovi a ujčinej. Boli to jedini moji blízki priebuzní v tejto obci.

— Neuveriteľná vec, že prichodíš, Peter! — vykrikol ujček, keď ma zočil, a ujčiná sa mi hodila okolo hrudla.

— Dom by som si chcel postaviť na stárootcovskom, — priznávam sa hned po zvítaní.

— Veru sa ti patrí, — povedali obaja naraz a ujčinej sa vtisli ešte aj slzy do očí.

Našiel som v nich oporu. Pritulili ma v komore, kde som sa prestáhal, a potom už stade každý deň som chodil do práce. Ujček prejavoval nevidanú horlivosť. Hned sa pribral vymerat základy pre chalúpku. Spolu sme pozabíjali kolíky do zeme ako znaky.

Ľudia sa pristavujú pri nás a vypyťujú:

— Vari sa len nevraciaš na rodičovské, Peter? Prikyvujem s úsmievom.

Ako len vládzeme, ponáhľame sa dom stavať. Ustavíme ho nosím v mysli, či už preberáme pre pilu pleť na Váhu, alebo nákladáme dosky do vozňov na železničnej stanici. Aby moje drobné stavisko sporšie rástlo, predĺžujem si deň nocou. Čochvíľa dokončíme kopanie základov. Kým som ja bol v práci v Žiline, ujček sa snažil vždy ma niečim prekvapíť. A tak doviezol prvú fúru dreva z horičky, čo mi zostala po rodičoch, a do bývalého dvora, čo sa teraz dvoru ani nepodobal postavil kobylinu na kresanie. Krešeme i pri mesačnom svetle.

Mládenci idú v skupine od dievčat popri nás. Jeden od nich odskočí a núka sa

— Pomôžem ti, Peter.

Prijíman s vďačnosťou, lebo niet nikdy nazvyš. Musel som poriadne napínať svaly. Iste to vedeli všetci, lebo zrazu sa začalo po dedine rozprávať, že sa statčne drží a že by mi mali pomôcť. O niekoľko dní začali sa mládenci striedať. Pomohli mi vymurovať z kameňa podstavok na domci a začali sme naň klásiť okresané brvná.

Najradšej by som bol mal domec do zimy akotak pod strechou, aby do neho nepršalo a zbytočne nemokol. Ale naraz dovalilo sa na mňa to najhoršie, zápas s pentazmi. Ujček mi ponúkol niekoľko svojich grošíkov na šindel, ved' že mu potom vrátim. Nezostávalo iné, len ešte väčšmi vypnúť sily a nejakým činom zvýšiť zárobok na pile. Púšťam sa do roboty aj cez poludňajšiu preštvuku. Darmo ma chlapí napomínali, aby som si oddýchohol, lebo že sa pripravím o zdravie. Zavšie sa vraciam z pily k domu v rodnej dedine s poslednými silami. Lenže musím vyrátať, musím splniť, čo som sľúbil Magdaléne.

I ked' ľažkosti a prekážky nemajú konca-kraja, steny na chalúpke dvihajú sa dohora, akoby chceli prevýsiť jasienok, čo sa ujal v rohu pohoreniska a bol jediným strážcom cez tie všetky minulé roky. V stenách zjavujú sa prázdne priestory pre okná. Ale ja už vopred vidím, ako moja Magdaléna vyzera ma spoza tabuľy pomedzi ohnivé begónie, ked' sa vraciam z roboty.

Ujček sa pribral spraviť pred domcom záhradku. Práve vtedy sa stalo, že večierkom, keď nikto nevidí, kladie jedno z dievčat na okno môjho domca rozkvitnutý muškát v kvetináči. Zakazuje ujčekovi, že mi to nesmie zadržať. Lenže ujčiná sa mi ponáhľala pošeprúť nezvyčajnú novinu a hned dožoži-

la, že tá by mi aj za ženu pristala. Keď na druhý deň popoludní pribíjal som latky na ohradu záhrady, to isté dievča donieslo mi v krčiažku mlieka.

— To ti naša mama posiela, — povedala.

Beriem krčiažok a vidím, ako dievča túži, aby sa dotkli naše ruky. Zaľúbene hľadí na mňa, keď pijem, a čaká, že sa podobne zhľadim na ňu. Ale za nič na svete nedalo mi rozdávať iným city, ktoré som chránil v sebe pre Magdalénu.

— Nevládzem naraz všetko vypíti, — tvrídím. — Potom vám krčiažok...

Dievčaú svietia oči v očakávaní, že sa chystám prísť k nim. Ale aby sa nerodili v nej zbytočné nádeje, ponáhľam sa dokončiť

— ... potom vám krčiažok ujčiná donesit.

Hlboko vydýchne, smutne sa usmeje na mňa a po chvíliku odchádza. Viem, bolo to pekné a dobré dievča, ale ja som vtedy už v srdci mal Magdalénu. Bolo mi treba myšlieť na ňu a na prístrešie, ktoré som pre nás oboch chystal.

Ked' prišli prudké jesenné dažde a prvý mokrý sneh, naozaj domec mal už strechu. Na hrebeni strechy nad štítom pribitý je vrchovéček z briezky, okrášlený farbistími papierovými stužkami.

Cez zimu d'alej bývam u ujčeka a stadechom do práce. Domec odpočíva. Okná zatLENÉ doskami. Do škár všade vtíksa sa sneh. Túžobne čakam jar. Dovtedy mienil som si zase ušetríť niekoľko korún. Z pily ma vypravili do hôr, kde sme po snehových cestách spúšťali a zvážali drevo. Usiloval som sa a čakal som dobrý zárobok. Lenže sa v tom čase stalo, čo sa nemalo stať. Náhle obchody s drevom začali upadať. Vývoz do cudziny sa zasekol. Veľké drevárske firmy ohlasovali konkurzy jedno za druhým. Hory stáli zväčša nedotknuté, hoci boli zrelé na rúbanie. Rubári v lese, povoznici a robotníci na pilach strácali zárobky. Na hôrnej kraji valila sa bieda a ľudia boli nútene odchodiť za robotou do cudziny. Tieto zlé časy dotkli sa i mňa. Zamestnávatelia skracovali pracovný čas a znižovali plácu, ba začali po čiastkach prepúštať robotníkov.

Neveselo prichodila jar. Darmo handrár vyhľával na pišťalke po dedine. Na mojom domec ostávali okná zatLENÉ doskami, hoci už aj ľadu odpĺňali dolu vodou a zmizol posledný sneh. Zo dňa na deň slnko svietilo ostrejšie a zo zeme začala sa vyklúvať tráva. Bolo treba v domci spraviť dlážku, osadiť obloky a v kuchyni postaviť sporák. No do cesty sa stavala vždy tá istá a najtažia prekážka — nebolo peňazi.

Ked' v drevárcine nebolo výhľadu na zárobok, a ani po iných fabrikách veľmi nie, ujček s ujčinou radili mi, aby som zostal v rodnej dedine, pomáhal im pri gazdovstve a vo zvyšnom čase zarobil si u gazdov v poľnej robe. Iné som ani nemal na výber.

Ako to už býva v živote, naraz ťa vytrhne z najhoršieho niečo, čo sa ti ani prisniť nemôže. Priholilo sa to i mne. Znezradilo prišiel do Turca akýsi človek z juhu kupovať kone. Potreboval ich väčšie množstvo. Hoci som bol skupovačom dreva, naši ľudia poradili mu, že by našiel vo mne práve takého spoľahlivého skupovača koní. Ved' som vrazil rástol od malička v dedine pri dobytku, a v koňoch som sa vyznal znamenite už ako chlapec. Dal som sa nahovoriť a urobili sme s kupcom zmluvu. Uvedomil som si, že je toto príležitosť, aká sa ľahko nenaskytne, hoci mi bolo jasné, že kupectvo je aj vrtkavá vec. No vedel som, čo chcem, a za tým som šiel nezlomne. Musel som sa poriadne pričiniť, aby sa obchod podaril. Prichodila objednávka za objednávkou. Teda náhoda alebo šťastie, hoci ani v náhody, ani v šťastie neverím. Nemal som už prázdný ani svoj

vlastný mesiac a netrpezlivo som čakal, aby sa skončilo skupovanie koní a mohol som dostavať domec.

V tomto čase priholila sa mi ešte jedna nevidaná vec.

Usilovne navštěvoval som trhoviská, lebo sa na ne privádzali kone zo širokého okolia, najmä po rozšírenej zvesti, že ich skupujú na juh a dobre platia. Bol práve jarmok v Žiline a na moje veľké prekvapenie predával tam gazda toho gaštanového koňa, čo mi ho bol požičal minulého leta na obchôdzku po hornej Orave. Hned som ho zjednal a povedal som si, že musím zarobiť toľko, aby som si tohto koňa mohol nechať na mojom malom gazdovstve. Ostatné tátose dal som na

bytok sa nesmel prevážať, lebo sa vyskytla dobytie choroba. Vagóny plné sa mi vrátili a kone zostali mne na tarchu a trápenie. Najväčšmi ma to mrzelo v spojnosti s Magdalénou. No nebožekal som a nestratil ani odvahu ani chut. Treba bolo vec rozmyslieť po chlapsky. Schodil som niekoľko veľkostatkov, cukrovarov, liehovarov a žrebčínov, ba rozpredal som kone i v drobnom gazu po dedinách. Bola to robota do úmoru. Ale prišiel som si na svoje. Tu sa začala o mne šíriť zvest, že som na neuverenie zbohatol. No nebola to pravda. Zo všetkého zostal mi len ten gaštanový kôň a niekoľko grošov v hotovosti. Znova som stál pred krušnou otázkou: Čo d'alej?

Pomáhal som ujčekovi v poli a pritom obrábali sme zeme aj staručke ženičke, ktoré deti žili v meste a na pôdu nemohli myslieť pri svojom povolaní. Roky sa trápila a žalovala, že život jej je na nevydržanie. Naraz dostala od detí list, aby dom a pole dala do árendy a natrvalo sa prestáhovala k nim do mesta. Ujček ma prehovoril, aby som dom a pole vzal od nej nateraz len do prenájmu a ako sa budem vzmáhať, postupne ho môžem od nej kupovať. Hned sme sa so starkou dohodli. Keď sa vystahovala do mesta, prevzal som od nej hospodárstvo. Najväčšmi ma pritom mrzel môj nový nedokončený domec pri potoku. Ale ujčiná celkom rozumne nadhodila, že budem mať hotový pre syna, nuž som sa uspokojil.

Ked' som mal veci až potiaľ v poriadku, že Magdaléna mala by pre seba kútek, kde by mohla skryť svoju dobrú dušu a mala aj čo jest, odhodlal som sa vyuťať na cestu za ňou. No najprv som sa musel zdôveriť ujčekovi a ujčinej. Sedeli sme u nich za stolom a rozprávali sa. Oboch som prekvapil svojím priznaním do najvyšszej mieri. Vraj i v dedine by sa pre mňa dievča našlo, nemusel by som chodiť tolké svety, ale najmä Maliaričkina povaha im bola proti myсли. No keď som sa im vyznal zo svojej hľbokej a čistej lásky, hned som si ich ziskal na svoju stranu, a nemyslel už na nič iné, len ako by mi pomohli v mojom prečasovzati a dodržaní slova.

Prípomínam:

— Viem, že ani teraz mi ju nedajú pobrotky. Možno, že proti vôle rodičov budeme musieť s Magdalénou odísť z Maliarikovho domu.

Ujčiná ma posmeňuje:

— Nebude prvá ani posledná.

— Viem, že nebude, — prisvedčam, — ale radšej by som peknou cestou.

Ujček sa usmieva:

— Ako sa dá, tak treba robiť. Máte sa radi, nuž čo!

Napokon zdôverujem sa im s poslednou ťažkosťou. Priznávam sa, že po Magdalénu mal by som ísť na troch gaštanových koňoch. Reku bude treba Magdaléne doniesť to najpotrebnejšie zo šatstva a bielizne. Možno, že budeme musieť odísť takými cestami, po ktorých by voz ani neprišiel. Dobre bude, keď budú naporúdzti kone. Lenže kde ich vziať, a ešte gaštanové?

— Ved' v našej dedine väčšinou iba také chovajú, — ujček rozháňa chmáry. — Hočiktorý gazda ti na ten deň — dva požičia.

Tak sa aj stalo, a istého dňa vybral som sa do Oravy na troch gaštanových koňoch, akým nebolo v svete pári. Aspoň mne sa tak zdalo. Niesol som sa v sedle na prostrednom, na tom mojom. Bol by sme ho poznal medzi tisícimi paripami a za jeho zvieriacu veru mohol som si dať ruky do želiez.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

Kresba: Areta Fedaková

Z vystúpenia detského súboru Grunik z Novote

STRETNUTIE S FOLKLÓROM

Taký názov mala tohoročná prehliadka umeleckej činnosti folklórnych súborov Spoločnosti, ktorá sa konala v Oravke 28. mája.

Nebola to však prehliadka, na akú sme si za roky pôsobnosti zvykli. Stretnutie s folklórom bolo len náhradou za našu krajanškú minisúťaž, bez vyhodnocovania súborov. Tento manéver bol len akýmsi núdzovým východiskom zo situácie, keďže väčšina našich súborov odmietla svoju účasť v prehliadke doslova v poslednej chvíli, vzhľadom na absenciu účinkujúcich spojených s rôznymi rodinnými, obecnými alebo cirkevnými podujatiami vo svojich obciach.

Naše súbory reprezentoval detský súbor MS KSSCaS z Novej Belej, ktorý ako jediný vy-

stúpil v kompletom zložení, s uceleným programom. Predviedol doteraz svoj najlepší program Hry a zábavy na pastvisku. Deti vystupovali bez zábran a trémy, skutočne sa hrali a zabávali, ozajstne sa tešili. Ich vystúpenie malo spád, razantnosť a šír. Mohlo sa páčiť a aj sa páčilo takmer plne sále oravského kultúrneho domu. Súbor z Novej Belej pripravila a vedie mladá krajančica Anna Majerčáková.

Oravu na stretnutí s folklórom reprezentovali spevácke skupiny žien z Malej Lipnice a Kičor. Neúnavná krajančica Smrečáková okrem pekných piesní pripravila aj s malými deťmi peknú scénku, ktorá vynikla práve vďaka detskej hre a prirodzenosti. Spevácku skupinu žien z Kičor pripravila Kristína Gribáčová.

Predelom, ale aj okrasou tohoročnej miniprehliadky bola vynikajúca hra slovenských ľudových melódii v podaní kapely (ktorú však ľahko nazváť krempašská, keďže jej vymenávali muzikanti z okolia) pod vedením primáša Vojtecha Lukáša. Hrali

a spievali skutočne výborne, rádost ich bolo počúvať.

Záverom vystúpil detský súbor Grunik z Novote zo Slovenska, ktorý prišiel do Poľska na pozvanie detského súboru z Nedece, opäť dovoľalo návštavu za pobyt nedekých dievčat v Novote v apríli t.r. Súbor predviedol jeden veľký program, ktorý bol z troch častí. Našli sa v ňom tanec, spevy, hry a zábavy. Je to ešte mladý súbor, snaží sa však nadviazať na tradície svojho staršieho menovca. Vedie ho veľký priateľ našich krajanov Štefan Kolenčík.

Napriek rôznym prekážkam organizačného rázu stretnutie s folklórom bolo vydaným podujatím. Bolo pestré a rôznorodé. Sledovali ho hostia zo Slovenska – Okresného oddelenia kultúry z Dolného Kubína – Olga Zábianská a Ernest Jarolín.

Vo večerných hodinách v oravskom kultúrnom dome sa konala zábava, na ktorej hrala skupina Golf z Nižnej na Slovensku. Tešila sa veľkému záujmu oravskej mládeže.

D. PODHORSKÝ

KREMPACHY

Tohoročné letné počasie bolo neobvykle vrtošivé, takmer každý deň pršalo. Rôlnici mali oravské problémy s usušením a zozbieraním sena. Prvý pekný čas nastal v prvom júlovom týždni. Poľné práce nabrali tempo. Ľudia pracovali ako v tranze. Práca ich tešila, lebo sena s každým dňom ubúdalo. To čo nebolo možné urobiť za tri týždne, sa podarilo za tri-štyri dni.

Potom však prišli búrky a miestami aj pohromy. V Krempachoch napríklad dňa 11. júla boli zrážky tak prudké, že v priebehu hodiny voda miestami vystúpila z koryta. Valila sa z polí brázdam, riadkami zemiakov, niesla so sebou hrudy zeme. Malé jarky, jarčeky a potôčiky sa zrazu zmenili na hučiace bystriny. Na potoky vody sa zmenili aj poľné cesty. Čoskoro sa rozvodnil potok tečúci stredom dediny. Vážna situácia bola najmä v okoli kostola, kde nestáli na čas zdvihnut stavidlo. Voda sa rútila na cestu a tiekla dole dedinou. Miestami, kde potok nie je obohnán komeňobetonovým múrom, sa voda široko rozliala a zaplavila lúky. Po daždi však voda začala rýchlo opadávať. V priebehu hodiny už vošla do svojho koryta. Stihla však veľa zničiť. Straty sice nikto nepočítal, ale sú dosť značné. Zničené cesty, podmyté a postrhávané brehy, zničené drevné lažiaky, vymyté riadky zemiakov a pod.

V každom prípade toľko vody, ktorá by spadla v tak krátkom čase, si nepamäťajú najstarší krempašskí obyvatelia. Meteorológovia by asi tento nevšedný jav hodnotili ako prietŕž mračien.

MALÁ LIPNICA

Najdalej vysunutou gminou od vojvodského mesta Nowy Sącz je gmina Jablonka. Je to predovšetkým poľnohospodárska gmina, ktorá sa borí s množstvom hospodárskych problémov. Obyvatelia tejto gminy však nečakajú, že im problémy niekto vyrieší, ale riešia si ich sami. V Malej Lipnici začali stavať veľké zdravotné stredisko, ktoré bude mať 4 ordinačné miestnosti, miestnosť pre lekáreň a ďalšie potrebné stredisku. Hneď na začiatku pred stavebnými prácamy určili, že náčelník gminy má zabezpečiť všetky stavebné materiály a Malolipničania stavajú a potrebnú prácu vykonávajú svojpomocne. Doposiaľ podmienky tejto zmluvy sú dodržiavané. Tento rok na jeseň plánujú urobiť na stavbe strechu, aby mohli cez zimu urobiť omietku vo vnútri stavby. Pevne veríme, že obyvatelia Malej Lipnice dosiahnu to, čo si naplánovali. Pri stavbe zdravotného strediska pracujú všetci občania, na čele s richtárom obce Ignácom Smrečakom a predsedom richtárskej rady Wendelinom Bochacikom. Práca, ktorú svojpomocne vykonali sa hodnotí už na 60 miliónov zlých, a ešte to nie je koniec. Samozrejme, je to veľmi dobrý príklad pre iných. Finančné prostriedky na stavebné materiály náčelník gminy dostáva hlavne z Národného fondu ochrany zdravia. Napriek všetkým tažkostiam, v akých sa nachádza celý štát a jednotlivé gminy, sa dá veľa pálčivých problémov vyriešiť, keď do práce sa spoločne pustia gminná „moc“ a obyvatelia.

KM

NOVÁ BELA

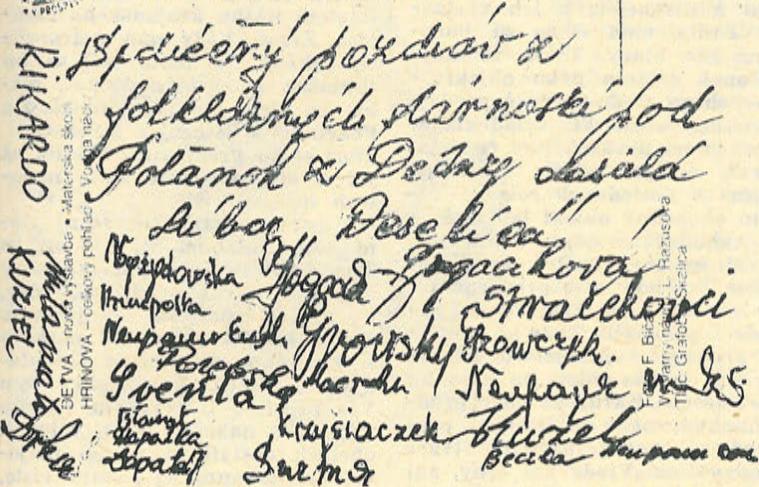
Ked' som stál 16. júla t.r. na autobusovej zastávke a čakal na autobus o 6.20 hod., ktorým cestujem každý deň do práce, všimol som si rozbitú dvojjazyčnú tabuľu na obchode. Nebolo pochybnosti, že ju niekto musel rozbiť kamennom v noci. Myslím si, že tento nočný vandal bol nepríateľom slovenských nápisov v obci. Ten, kto to urobil, isto si myslí, že to nič nestoji, ale je na veľkom omyle. Stojí to niekoľko tisíc, ktoré vydalo družstvo GS. A pýtam sa, či vie, čo je to hanba? My všetci spoluobčania sa musíme za takýchto vandalov hanbiť. Predsa v našej dedine žijú níleni Poliaci ale aj Slováci, ktorí majú právo na svoju kultúru a tradíciu. My, Slováci, nerobíme nikomu zle, v našej obci nič neníčime. Žijeme v jednej dedine a všetci pracujeme pre jej dobro, preto by nás mala spájať jednota, spolupatričnosť, spolupráca, ale aj tolerancia. Mysem si, že richtár v Novej Belej musí urobiť všetko, aby našiel vinníka a dozvedel sa, prečo tabuľu zničil. Vinník musí byť potrestaný a na vlastné náklady musí vyhotoviť novú dvojjazyč-

Spievajú krajančice z Kičor na Orave. Foto: DS

VYDAVATEĽSTVO FOTO BRATISLAVA

nú tabuľu. Bol som v Maďarsku a na Slovensku, videl som dvojjazyčné a dokonca trojjazyčné nápis, ale nikto ich není, nikomu neprekážajú. Neprekážajú preto, že tam žijú kultúrní ľudia.

Ziaľ, v Novej Belej je to s kultúrou všetakako, najmä medzi mládežou. Kultúrnemu správaniu by sme mali učiť deti najprv doma a potom v škole.

Ako občana Novej Belej a Slovenska sa ma takéto ničenie tabuľ veľmi dotklo. Verím, že vinníka nájdeme a viac sa to nebude opakovat.

JOZEF MIRGA

JABLONKA

Jablonka je jednou z najväčších dedín na Orave, zároveň oravským centrom. Obec má vyše 3 tisice obyvateľov a okolo 900 čísel domov, ktoré sú roztrúsené po osadách Centrum, Matonogi, Bory, Dziadovská Dolina. Práve v Dziadovskej Doline je viac ako 100 poľnohospodárskych gazdovstiev, ktoré doposiaľ nemajú poriadnú asfaltovú cestu. A život bez normálnej cesty si isto každý vie predstaviť. Jej nedostatok pocíťovali najmä tunajší roľníci. Gazdovia pozbierali medzi sebou vyše 3 milióny zlých a obrátili sa na gminný úrad v Jablonke o pomoc pri stavbe cesty. Gminná národná rada zaradila túto investíciu do hospodárskeho plánu na rok 1989, na stavbu cesty dodala 4 milióny zlých z gminných fondov. Okrem toho roľníci z Dziadovskej Doliny dostali ešte 1 milión zl. od richtárskej rady a 2 milióny zl. z poistovne. Práce sa začali na jar. Vykopali vyše 5 km priekopu po oboch stranach cesty, urobili pripusty a studienky. Na 2 km úseku položili základ pod štrk. Do konca tohto roka by cesta mala byť hotová. V celej jablonskej gmine je nedostatok

štrkového kameňa na stavbu ciest, a preto sú nútene štrk vozit až z Czarnego Dunajca. Samozrejme, s tým sa viažu zasa dodatočné finančné náklady za prepravu, tým pádom sa zvyšuje aj celkový rozpočet na stavbu tejto cesty. Pred gminným úradom je ďalší problém, odkiaľ vziať 30 miliónov zl. na položenie asfaltu? Ale to už sa nedá vyriešiť svojpomocne.

KM

ZAMAGURSKÉ FOLKLÓRNE SLÁVNOSTI

„Sú klenoty všetaké, každý má tie svoje. No sú klenoty národa, ktoré ani čas nezúročí. Patria medzi ne ľudové piesne, tanče, zvyky a obyčaje...“ Týmito peknými slovami Dr. Ján Dravecký vítal všetkých účastníkov XIII. zamagurských folklórnych slávností, ktoré sa konali 16.–18. júna 1989 v Červenom Kláštore pri Dunajci.

Tieto nádherné klenoty Zamaguria, oblasti ležiacej v súčasnosti na rozhraní Poľska a Slovenska, obohatili tento rok pokladnicu slovenskej národnej kultúry, do ktorej nerozlučne patrila. Prispeli k tomu i naši krajania, členovia folklórneho súboru Veselica z Miestnej skupiny KSSČS v Nedeci, ktorí sa po prvý raz zúčastnili tohto pekného podujatia.

Tohoročné 13. slávnosti ukázali skutočné bohatstvo ľudovej tvorivosti obyvateľov Zamaguria, no nielen, keďže tam vystupovali aj súbory z iných častí Spiša. Trojdňové podujatie sa začalo 16. júna v Spišskej Staréj Vsi programom Kornela Jurču Stretnutie na jarmoku alebo kto kúpi – dobre kúpi, ktorý pripomenu tradičné staroveské trhy a Stretnutie pod Troma Korunami v režii Eda Kocúra, ktoré pred-

chádzala malebná plavba na pltiach dolu Dunajcom. Zaujímavé bolo tiež nočné sobotné náučno-folklórne pásmo Sediacky rozum – zlaté zrunko hospodára, usporiadane v prekrásnej scénérii na nádvori Červeného Kláštora a nedelňa detský dopoludňajší program. Dôstojným zavŕšením Zamagurských folklórnych slávností bol nedelňa záverečný program. Na slávu týchto dní v režii Aurélie Henzelyovej, ktorá sa konala v amfiteátri pod Troma Korunami.

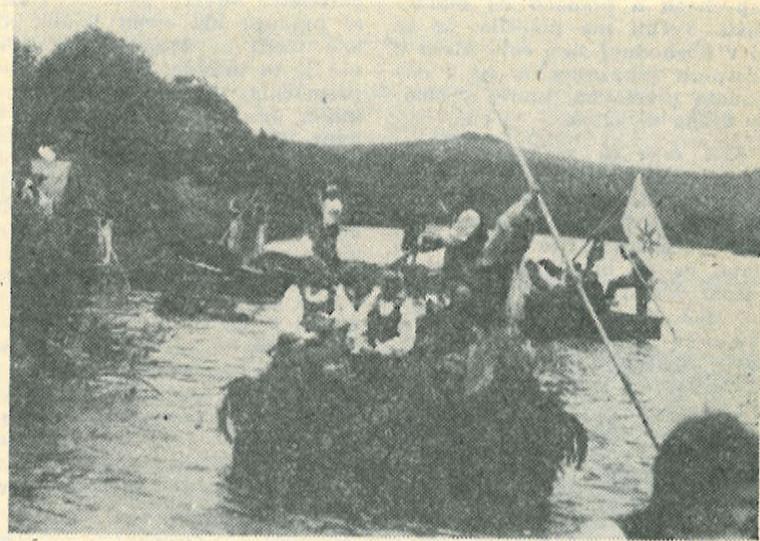
spolupráca sa bude v budúnosti úspešne rozvíjať.

Hodno poznamenať, že pobyt nášho súboru a vôbec celé podujatie bolo znamenite pripravené. Pre nás, účastníkov, bola priam ukažková spolupráca odboru kultúry a ostatných spoluorganizátorov na každom úseku tohto podujatia vrátane stravovania a občerstvenia. Len škoda, že sa ho mohlo zúčastniť tak málo našich krajanov (okrem členov Veselice bolo len niekoľko osôb), lebo by tu určite našli mnoho hodnôt, ktoré sú im ozaj drahé. Je to dôležité i preto, že dejisko tohto podujatia – Červený Kláštor delí od Nedeca len necelé 3 kilometre. Preto nebolo by od veci pouvažovať o vytvorení možnosti, aké majú obyvatelia Českého Tešína, aby aj naši krajania sa mohli zúčastňovať Zamagurských folklórnych slávností v rámci malého pohriňného styku.

Kultúra by mala byť tým, čo by aj naďalej spájalo obyvateľov slovenskej národnosti z celého Zamaguria, po oboch stranach hraničnej čiary deliaci tento historicky jednoliaty kraj.

Text a foto:
EUDOMÍR MOLITORIS

K slávnosti v Červenom Kláštore patrila i plavba na pltiach

Nedecania na scéne

Spiš

PRESTAVBA NAOPAK

Pred niekoľkými mesiacmi som v Živote číhal článok Dominika Surmu o našom gminnom družstve Roľnícka svojpomoc v Nižných Lapšoch, o jeho rozvoji, úspechoch a plánoch do budúcnosti. Veľmi ma potešilo, že sa aj v obchodnej sieti robi niečo v prospech zákazníka, že aj u nás nastala prestavba, ktorej výsledky vidno navonok.

Ked' som sa však hlbšie zamyslel nad počinmi nášho družstva, dospel som k záveru, ktorý vari najvýstižnejšie charakterizuje pohľadlo: Nie je všetko zlato, čo sa blyšti. Totiž ani v našom družstve nie je všetko také, aké by malo byť. V Poľsku sice vychádza už pár rokov časopis Konsument, ktorý bráni záujmy zákazníkov, ale ani ten nedokáže odhalit všetky úchytky a nedostatky, ktoré sa vyskytujú vo sfére kontaktovej obchod-konzument. Nie je ľahko dostať sa k veciam, ktorými by sa mala vlastne zaoberať bezpečnosť alebo iná inštitúcia. Nie je tiež ľahko pohnúť z miesta zodpovedných za tieto nedostatky, nazývaných dnes v Poľsku populárne „nomenklatura“. Tou neotriasla ani prestavba.

Obchod je často rizikantným podujatím. Dobrý obchodník, keď chce mať zisk, musí robiť všetko, aby svoj tovar čo najrýchlejšie a najvhodnejšie predal. Preto dbá o zákazníkov a ich mienky a požiadavky sú preňho smernodajné. U nás je to naopak, zákazník nemá slovo, je skôr obeťou, ktorá musí všetko zniesť. Predsa, „keď sa ti nepáči, nemusíš kupovať“. Zdá sa, že zákon ponuky a dopytu v našom nižnolapšanskom družstve nikoho nezaujima.

Každý rok na jar posúvame hodinky o jednu hodinu dopredu a prechádzame na tzv. letný čas, čo vraj prináša značnú úsporu

energie. V našej obchodnej sieti je však všetko po starom. Obchody sa otvára o ôsmej a často neskôr, lebo zrána je príjem tovaru, potom odber pečiva a je poludnie. Noviny písia, že roľníci pracujú nie osem hodín, ale keď treba aj dvakrát toľko. No nie je to pravda, lebo veľa času premárnia v radoch počas nákupu. Je to tým citelnejšie, že napr. dodávky chleba sú u nás dosť nepravidelné. Mali by sa rozhodne zlepšiť najmä počas pilných polných prác a súčasne by bola žiadúca zmena otváracích hodín vo vidieckych obchodoch. Ja si myslím, že predajne potravín by mali byť otvorené ráno od 6. do 10. hod. a popoludní od 15. do 21. hod. Podobné otváracie hodiny by mali mať aj iné obchody, výčapy a pod. Ide skrátka o to, aby boli výhodné pre roľníkov, teda aby nemuseli zbytočne marniť čas tam, kde sa vhodnou organizáciou práce možno tomu vyhnúť.

Doteraz však správa nižnolapšanského gminného družstva neurobila v tomto smere skoro nič. Zdá sa mi, že nikto si neceni roľníkov čas, čas živiteľa národa. Je to tak zhora nadol. Podľa mňa v každej obci o otváracích hodinách mali by rozhodnúť sami roľníci a družstvá GS by sa tomu mali prispôsobiť.

Teraz ďalší problém, ktorý som pocítil na vlastnej koži. Týka sa výkupu dobytka. Často sa totiž stáva, že dobytok musí stať vo výkupnom stredisku od rána do 11. hod, kym sa zjaví klasifikátor, aby ohodnotil jednotlivé kusy. Neraz sa stane, že tento pánsko nêchce zobrať dobre vyplasené krávy a poručí ich majiteľom, aby ich dovedli napr. o dva týždne, ľubo sú vraj prekŕmené. A punktum. Co si má roľník počať, berie kravičku späť, marní krmívá a čas na opäťovnú cestu do strediska. A takto je

na každom kroku. Dôležitý je čas úradníka a roľník, ten podľolevek, nech si robi čo chce.

Vrátim sa však ešte k obchodom a presnejšie k ich výstavbe. Podľa mňa často sú budované bez hlavy. Tako vznikajú navonok celkom pekné objekty, v ktorých sú však maličké predajne, zato obrovské skladištia, v ktorých na dôvažok niet čo skladovať, čo je zvlášť badateľne najmä v posledných rokoch. Takýto obchodný objekt bol nedávno vybudovaný napr. v Kacvine. Chcel by som vedieť, kedy konečne budeme mať priestrannejšie predajne, v ktorých sa nebude treba tlačiť, kedy sa prestance predávať v pivnicach, ako sa to robi u nás dnes, na sklonku 20. storočia. Každý by chcel predsa nakupovať v prijemnom prostredí a stretáť usmiate tváre predavačiek. Vtedy ani ceny, ani nedostatok tovarov nie sú také cítelné.

Ked' som pri obchodoch, nemôžem opomenúť takú otázku, akou sú dvojjazyčné tabuľky na týchto objektoch. Vo väčšine obcí našej gminy tabuľky sú, ale v Nižných Lapšoch, kde je sídlom gminného úradu, správa družstva Roľnícka svojpomoc, mliekarňa, výkupné stredisko dobytka, zdravotné stredisko a ďalšie inštitúcie — nie je ani jedna. A predsa väčšinu návštěvníkov týchto inštitúcií tvoria krajania. Ako je to možné, že ani dnes, v období prestavby, demokratizácie a politického i spoločenského pluralizmu nemožno úplne zrealizovať oprávnené požiadavky najmäšších krajanov? Požiadavky, ktoré čakajú na realizáciu už vyše 30 rokov. Ako je to možné, že v iných gminách (Jablonka na Orave, Raba Wyżna, Nový Targ a dokonca Bukowina Tatranska) sa krajania dočkali týchto tabuľ, kym v Nižných Lapšoch ich chápalo ako najväčšie zlo a bránia sa pred nimi všetkými možnými silami? Kto je za to zodpovedný, že rozhodnutie o ich vyvesení sa realizuje toľké roky? Čo na to vojvodské úrady, ktoré by mali kontrolovať realizáciu? Podobných otázok by som mohol položiť ešte viac. Verím, že keď ozajstná prestavba (a nie iba na papieri) príde aj k nám, keď sa zmení naša malá, miestna nomenklatura, vtedy aj odpoved na uvedené otázky bude jednoduchšia, aj tabuľa nemusia byť takým problémom. Zatiaľ môžeme hovoriť len o nepriádku a prestavbe v opačnom smere.

J.B.

SOS pre Život

Som stálym a dlhoročným čitateľom nášho krajského časopisu Život. Vždy naň netrpezliovo čakám. No tento rok sa ho skutočne nemôžeme dočkať, nelen ja, ale i desiatky čitateľov z Pekelníka a iste aj z iných obcí ktorí si ho predplatili. Prešiel už júl a my sme ešte stále nedostali májové číslo.

Musím poznamenať, že aj vlastní bol podobne. Stávalo sa, že sme Život nevideli pár mesiacov a potom naraz prichádzali dve, ba aj tri čísla. Asi sa ojediné číslo bálo ist samo tak neskoro k čitateľom po našich krivoľačkých uličkách. Preto by som Vás prosil o intervenciu v tejto veci, lebo nakoľko viem, v iných obciach dostali už nielen májové, ale dokonca aj júnové číslo.

Chcel by som vedieť, kto oneskoruje nás časopis, či je na vne pošta, tlačiareň, alebo centrálka RUCH a kolportáž. Keď chodom zbiera predplatné, hovorím čitateľom o prísluchoch, že sa oneskorenie zmenší. Žiaľ, už roky sa nezmienjuje. Bolo by už načase urobiť niečo pre definitívne vyriešenie tohto problému. V opačnom prípade bude počet čitateľov klesať.

JÁN SVIENTEK

Všetky spomínané podniky sa na tom podielajú, no najviac prispieva k oneskoreniu tlačiareň, hlavne pre nedostatok pracovných sôl, zastarané stroje a ich časte poruchy. Na začiatku augusta sme odovzdali do tlačiarne celé septembrové číslo, žiaľ nemôžeme povedať, kedy sa dostane k čitateľom, tým viac, že ešte nemáme vytlačené júlové číslo Života. Veľmi nás znepokojuje táto situácia, podnikli sme všetky možné intervencie, žiaľ, bezvýsledne. Kým sa nezlepší technický stav tlačiarne, Život bude asi vychádzať oneskorené. Veľmi by sme chceli, aby Život vychádzal tak skoro ako Zwrot, orgán Poľského kultúrno-osvetového zväzu v Tešíne, ktorého júlové číslo sme dostali ešte v júli. Keď oni majú také možnosti, prečo my nie?

REDAKCIA

ZELENÁ KRONIKA

SRVÁTKA KONZERVAČNÝM PROSTRIEDKOM. Kolektív vedcov z Ústavu mliekárskej technológie Poľnohospodársko-technickej akadémie v Olsztyne vyzpracoval novú technológiu prípravy krmív z produktov, ktoré sa ľahko silážujú. Spočíva v tom, že sa do krmiva pridáva patríčne množstvo skvasenej a potom zahustenej srvátky. Vďaka ve-

kému množstvu kyseliny mliečnej v srvátku sa krmovina rýchlo siláže a po konzervovaní a zaistení skladovania v podmienkach bez kyslíka sa vyznačuje dobrou kvalitou. Skvasená a zahustená srvátky je prirodzeným konzervačným prostriedkom, ktorý môže byť používaný pri výrobe rôznych druhov siláže z vedľajších produktov poľnohospodársko-potravnárskeho priemyslu, ako aj rastlin, ktoré sa ľahko silážujú. Výrobu takejto srvátky už zaviedli v technickej miere v niekoľkých mliekárenských závodoch.

KRÁĽ VÝŠKÁROV

Ktokoľvek sa aspoň trochu zaujíma o ľahkú atletiku iste ľahko uhádne, komu patrí tento titul. Pochopiteľne kubánskemu skokanovi Javíerovi Sotomayorovi, v súčasnosti absolutné najlepšiemu výškárovi na svete. Sice „kráľ“ nejakéj športovej disciplíny sa obyčajne striedajú dosť často, zdá sa však, že mladý Kubánc neodovzdá žezlo tak rýchlo...

Možno to tvrdiť aj napriek tomu, že práve v skoku do výšky sme len v osmedesiatych rokoch zaznamenali niekoľko pretekárov označovaných takýmto královským prímenom. Bol to medziiným Číňan Zu Tian-Hua, Patrik Sjöberg (Švédsko), Igor Paklin (ZSRR) Karlo Thränhardt a Dietmar Mögenburg.

Všetci z uvedených pretekárov ešte aktívne športujú, ba väčšina z nich dokonca skáče veľmi vysoko. Sú to však výškári starší, ktorí zanedlho môžu zavesiť tretry na klinec. A tak skokanom budúcnosti je najmladší z nich, ani nie 22-ročný Javier Sotomayor, pravda, ak ho nevyradí zranenie buď nieco iné.

Javier Sotomayor sa narodil 13. októbra 1967 v Limonari. Športu sa začal sústavne venovať ako malý, sotva desaťročný chlapec, počiatku nemyslel na to, aby sa stal výškárom, hoci bol dobre vyvinutý a na svoj vek vysoký. Viac sa mu páčil skok do diaľky a beh cez prekážky a týmto disciplínam sa najviac venoval. Jeho prvý tréner však nechcel hneď rozhodovať, čím má byť a tak ho viedol k všeestrannosti. Skok do výšky začal pravidelne trénovať až v štrnástitich. Keďže bol veľmi nadaný a pracovitý, už o rok neskôr prekonal dva metre. To spôsobilo, že sa dostal do športovej školy a zanedlho sa stal reprezentantom.

V škole sa Javier Sotomayor dostal pod opatru nového trénera José Godoya, s ktorým spolupracuje podnes. Pod jeho umným vedením Javíerovo výkonnosť stúpala veľmi rýchlo, doslova z mesiaca na mesiac. Nečudo, že sa v roku 1986 ako 19-ročný stal juniorským svetovým rekordérom výkonom 236 cm. Tento výsledok ho veľmi povzbudil tým viac, že ho neskôr badateľne zlepšil. A tak začal pomýšľať i na prekonanie seniorskeho svetového rekordu. Bolo to celkom reálne, jeho forma sa totiž stabilizovala na vysokej úrovni. Stačí povedať, že na 23 pretekoch za sebou dosiahol priemerný výkon až 231 cm. Preto odborník ani veľmi neprekvaipilo, keď mladý Kubánc 8. septembra 1988 v španielskej Salamanke skočil náhle 243 cm, čím sa ako dvadsaťtretí výškár zapísal na listinu svetových rekordov v tejto discipline.

Rekord a stabilná forma urobili z mladého Kubánca hlavného favorita na všetkých veľkých svetových súťažiach. Pre neúčasť Kuby na Olympijských hrách v Soule prepala mu skoro istá medaila. No o pol roka neskôr, v marci 1989, na II. halových maj-

strovností sveta v Budapešti plne využil naskytujúcu sa príležitosť. Nielenže sa stal majstrom sveta, ale skokom 243 cm prekonal zároveň svetový rekord. Teda v hale skočil presne toľko ako vonku. Začínať na 225 cm, teda výške, na ktorej odpadla skoro polovica jeho súperov, a len na 235 cm mal jednu opravu — všetky ostatné výšky, vrátane rekordej, zdolal na prvý pokus.

Je zaujímavé, že Javier Sotomayor so svojou výškou 196 cm vôbec nepatria medzi skokanskou elitou k najvyšším pretekárom. Má však vynikajúci odraz a tak odborníci vyrátili, že je schopný zdolať až 249 cm. On sám je skromnejší a tvrdí, že preňho je reálnych 245 cm. Vie, že má dobrý odraz, ale zároveň si uvedomuje i svoje nedostatky, ktoré podľa neho spočívajú medziiným v technike prechodu nad latkou, kde sa ešte vždy nedokáže dobre premiešať a často o ňu zavadi nohami. Má však len dvadsaťdva, teda dosť času, aby ich odstránil. A potom budú preňho reálne ďalšie výšky, možno aj 250 cm. Viac ako reálna sa stane i jeho tužba — stat sa v roku 1992 v Barcelone olympijským víťazom.

Hovoriac o týchto závratných výškach naskytá sa otázka, kam siahajú ľudske možnosti? Ako dľho budú ešte skokani prekonávať rekordy v tejto discipline, do akej výšky budú schopní posunúť laťku, akí by mali byť výškári budúcnosti? Bývalý svetový rekordér, Američan Dwight Stones tvrdí, že ľudske možnosti siahajú veľmi ďaleko, v tomto pripade veľmi vysoko. Podľa neho ešte v tomto tisícročí sa nájde atlét, ktorý zdolať 250 cm. Pritom vôbec to nemusí byť Sotomayor. Stones hovorí, že atlét, ktorý bude skákať nad 250 cm, musí byť vysoký 203—204 cm, dostačene silný a pevný, s dobrým odrazom a výbornou prácou tela, najmä hornej časti, nad laťkou. K zlepšeniu výsledkov môže prispieť i dokonalejšia technika skoku, pričom nie je vylúčené, že sa objaví nový štýl. Budúcnosť ukáže, či sa tie-to prognózy splnia.

Z POSLEDNEJ CHVÍLE

Už po uzavierke tohto čísla prišla správa, že počas majstrovstiev Karibského mora v San Juane (Portorico) mladý Kubánc prekonal svoj svetový rekord nádherným skokom na 244 cm.

JAN KACVÍNSKY

Hviezdy svetovej estrády

SANDRA

Pod týmto menom úspešne vystupuje už niekoľko rokov známa a populárna speváčka zo Západného Nemecka Sandra Lauerová. Niektorí kritici ju nazývajú európskou Madonou, čo je iste prehnané, jednako už skoro päť rokov jej pesničky sú neustále v zoznamoch najpopulárnejších hitov skoro na celom svete.

Sandra sa narodila v Saarbrückene v NSR. Jej otec je Francúz a matka Nemka. S hudbou a spevom začínala veľmi skoro — už ako mladé dievča nahrala svoju prvú platňu, singel Andy, mein Freund, ktorá ku podivu vzbudila značný záujem. Potom absolvovala strednú všeobecnovzdelávaciu a baletovú školu a pripravovala sa na scénickú kariéru, kým spev bol pre ňu len koničkom. V roku 1978 však nečakane zanechala balet a rozholila sa venovať spevu. Vstúpila do dievčenskej skupiny Arabesque, ktorá získala veľkú

popularitu vo viacerých západoeurópskych krajinách. Veľkej obľube sa skupina tešila najmä v Japonsku, kde jej platňu s nahrávkou Japan ist weit predali v množstve 5 mil. kusov.

Po piatich rokoch spoločného vystupovania s Arabeskou sa Sandra rozhodla osamostatniť a začať sólickú kariéru. Pri príprave prvých koncertov a nahrávok jej významné pomohol skladateľ, aranžér, producent a vynikajúci zvukár Michael Cretu — dnes jej manžel. Už na jar 1984 nahrala prvý singel — pesničku Mária Magdaléna, ktorá sa čoskoro stala populárnym slágrom, podobne ako ďalší singel In The Heat Of The Night. Neskôr, po úspešnom vystúpení na festivali v Montreale, Sandra mala možnosť vystúpiť v niekoľkých populárnych televíznych programoch a tak sa vlastne zrodila nová hviezda pop hudby.

Jej popularitu potvrdili všetky nahrávané platne, okamžite vykupované z predajní. Boli to dva single s hitmi Innocent Love a Hi Hi, potom dve elpečky The Long Play a Mirrors. Potom odišla do Londýna zdokonaľovať svoje znalosti angličtiny a choreografie, kde nahrala ďalšie dva hity Everlasting Love a Stop For A Minute. Po návrate domov pripravila znamenitú LP-platňu Ten On One se desiatimi hitmi a krátko po nej ďalšiu Into A Secret Land. Ako sme sa dozvedeli, zanedlho má sa v predajniach objaviť jej album, ktorý sa taktiež strene s veľkým záujmom. (js)

Líška a prepelica

Vyhľadnutá líška našla zdochnuté zviera, nuž najedla sa dosýta. Ale čože, keď ju po čase začalo jedlo tlačiť v žalúdku. Uvidela prepelicu a poprosila ju:

„Kmotrička, pomôž mi! Prejedla som sa, a teraz mi zle. Ja zato nikdy tvojim deťom prepeličatám neublížím.“

„Dobre,“ privolila prepelica. „Ja vyletím a ty za mnou bež.“

Prepelica vyletela a líška uháňala za ňou, ako vládala, lebo keď nechcela prepelicu stratiť z očí, musela si poriadne pobehať po poliach, poskákať po kopcoch, ba i do vody sa namočiť. Toľko sa nebehala, až ustala. A o tažobe a bolestiach v žalúdku už ani nechyrovala.

„Kmotrička, či sa ti uľavilo?“ spýtala sa jej prepelica.

„Uľavilo uľavilo, ale po toľkom naháňaní sa mi zasmiať zažiadalo,“ odvetila líška. „Keď ma rozveseliš, tvoje vnúčatá budú mať náveky pokoj odo mňa.“

„Co by nie, veľmi rada. Len pod so mnou a nasmeješ sa do vôle“, povedala prepelica.

Vyletela prepelica a sadla si býkovi na roh. Gazda sa rozohnal palicou, že prepelicu odozne, vtom prepelica odletela, palica udrela býkovi po rohu a ten sa zlomil. A líška sa smeje, smeje do popuku.

Potom prepelica letela ďalej a sadla si na mliečnik s kyslým mliekom. Vtom ktoši hodil kameňom do prepelice. Prepelica stihla uletieť, kameň trafl do mliečnika, rozobil ho a kyslé mlieko sa rozlialo po stole. A líška sa smeje, smeje do popuku.

Letela prepelica ďalej a sadla si na hlavu jednému chlapcovi. Chlapec sa rozohnal palicou, ale miesto prepelice seba udrel po hlove a začal nariekať. A líška sa smeje, smeje do popuku.

„Ci som ťa dobre zabavila, kmotrička?“

Ale líška neodpovedala, lebo vtom pocítila ukrutánsky hlad. Hodila sa na prepelicu, klepla zubami, že ju zje. Ale prepelica stihla vylieť, sadla si na stoh sena a takto sa líške prihovára:

„Lišička, počkaj, neujdi, ešte raz ťa rozveselim.“

Líška bola zvedavá, čím ju chce prepelica rozveseliť, nuž sa dala nakriať a sadla si do trávy.

Prepelica nelenila, vzala palicu, podletela k líške, rozohnala sa z celej sily a rozbila jej hlavu.

„Tu máš príučku za nevďak. A ak niekedy na ňu pozabudneš, spomeň si na mňa,“ zvolala prepelica a odletela k svojmu hniezdu.

GRUZÍNSKA ĽUDOVÁ ROZPRÁVKΑ

JOZEF PAVLOVIC

Svet' nám, slniečko

Svet' nám, slniečko, sviet,
s tebou krajší je svet.

Zasvieť na lúky,
kde si pavúky
pletú striebornú sieť.
Zaleť do detských hier,
vojnu nepusti z dvier.

Presvieť aleje,
nech v nich stále je
láská, pokoj a mier.

YVA BLONSKÁ

Prvák

Do školy mám nedaleko,
krokov sto.
Keby bola škola ďalej,
rátal by som do dvesto...

ČO JE TO?

Sedi paní v kričku, v červenom ručníku.

(adohaj)

Ktorý vták má na chvoste abecedu?

(cebarV)

Ktorý vták má na chvoste raka?

(akartS)

Visi ježkov premnoho zo zelených haluzí. Ci to mrzi niekoho? Nikoho to nemrzi.

(ynatšaG)

Nemá nohy — príde z dialí, nemá ruky — niesie dary, nemá ústa ani hlas, predsa veľa narozpráva, keď zavíta medzi nás.

(tsiL)

VESELO SO ŽIVOTOM

Slachtic sa tak volá preto, že sa stále šlachtí.

Dážďovka má hlavu na dve strany.

Stáť na jednej nohe sa učím pre prípad, že sa druhá zlomí.

NAŠA FOTOHADANKA

Naša snímka predstavuje známu francúzsku filmovú herečku. Zvlášť sa uplatnila najmä vo veselohrách a charakteristických úlohách. Poznáme ju z takých filmov ako: A boh stvoril ženu, Babeta ide na vojnu, Pravda, Súkromný život, Viva Maria a pod. Na začiatku 70. rokov sa rozhodla ukončiť hereckú kariéru a venovať sa ochrane zvierat. Napište nám jej meno a pošlite do redakcie. Čakajú knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 374/89 sme uverejnili snímku Zbigniewa Zapasiewicza. Knihy výrebovali: Zofia Czabalová z Pekelnika, Mária Naczková z Fridmana, Mária Galovičová z Kacvina, Božena Šoltýsova z Vyšných Lapšov, Anna Vojtasová z Jurgova, Dorota Adamiecová z Vyšných Lapšov, Lucyna Vidová z Nedece.

SÚŤAŽ KRESIEB '89

Pozor mladí čitatelia

Naša redakcia v spolupráci s Kuratóriom osvety a výchovy v Nowom Sączi a so základnými školami na Spiši a Orave vypisuje pre našich mladých čitateľov novú súťaž na tému:

PRÍRODA A ČLOVEK

Pre uľahčenie vašej práce a lepšie pochopenie témy súťaže uvádzame niekoľko konkrétnych námetov:

- ochrana prírody
- práca a oddych v prírode
- skvosty prírody vo vašom prostredí
- príroda a ročné obdobia.

Súťaže sa môžu zúčastniť všetci mladí čitatelia, ktorí sú žiakmi základných škôl a pošlú nám aspoň jednu prácu na uvedenú tému. Do účasti v našej súťaži požívame aj žiakov zo škôl v českých strediskách.

Svoje práce môžete vykonať ľubovoľnou technikou. Každá práca by mala obsahovať na opačnej strane nasledujúce údaje: titul, meno a priezvisko, vek, triedu a presnú adresu.

Svoje práce posielajte na adresu našej redakcie do

30. NOVEMBRA 1989.

Najlepšie práce uverejníme v Živote a ich autori obdržia vecné odmeny v celkovej hodnote 50 tisíc zl.

VIKTOR HUJÍK

OLGA HEJNÁ

Písanka

Písanka je čistá.
Stránky sa jej blyšťia
ako očká prváckine:
Veľká vec sa chystá!

Písanka je plná
ako sýpka zrna.
Ved' ju prsty prváckine
pismenkami plnia!

FRANTIŠEK HRUBÍN

DO ŠKOLY

Nechaj potok potokom,
potok, ten ti neuteče,
tiekol tu už pred rokom,
dalej teče, stále teče.

Teraz behom do školy,
už ťa hľadá celá trieda;
uteče ti abeceda,
naháňaj ju po poli,
v potoku, či nad potokom
nechytíš ju ani skokom.

JIŘÍ V. SVOBODA

Září

Září
září,
léto už se loučí,
napilno mají sadári.
Na stromech brzy
jako stovky loučí
loučící se listy zazáří.

Září
rudé září
jako rudý inkoust
v bílém kalamáři.

Září listy divokého vína.
A pomalu k spánku
ukládá se hlína.

Až ji vzbudí
březen, duben, květen,
uvěř mi:
Prázdniny už budou za dveřmi.

JOZEF JAKUBOVEC

Bim-bam

Bim-bam, už hruška dozrela,
aká je sladká, voňavá!
Tuky-tuk, tu máš, vezmi si!
Orechy orech rozdáva.

V škrupine tvrdnej skrýva sa
darček pre deti vŕačené.
„Bola raz jeseň, jesienka...“
A rozprávka sa začne.

(Slovenské Ľudové)

Z KLENOTNICE L'UDOVEJ HUDBY

Mierne, milo

Spie-van-ky, spie - van-ky, kde - že ste sa vza - li,
či ste zne - ba spad - li, či ste vha - ji rást - li?

1. Z neba sme nespadli,
v háji sme nerástli,
ale nás mládenci
a dievčence našli.
2. Zaspievaj, slávičku,
v zelenom hájičku
a ja si zaspievam
cestou po chodničku.

SPIEVANKY

SPIEVANKY,

Když se tópolátku stýskalo

Povim vám o jednom topolu — tópolátku.

Byl velký asi ako kluk, stál v stinném koutě mezi vysokými domy, které se k němu obracely zadý, a měl jednoho kamaráda, Tondu Bulička.

Jednou k němu přišel Tonda Buliček a povídala: „Já mám žvejkáčku! A teď si půjdou kupout eskymo!“

„Ty se máš, šuměl topol, „ty se máš! Já si nejdou nikdy nic kupout... Pořád stojím v koité...“

„A proč si nejdesh taky něco kupout?“

Proč vlastně nejdou, pomyslel si topol. A proč bych nešel? Sebral se a hajdou do obchodu.

Zvejkáčku si nekoupím, říkal si cestou, koupím si světýlko a bude večer svítit. To bude nádhera! A ne jedno, rovnou dvě si koupím. Nejlepší by byl měsíc, červený nebo oranžový ... Jéjda, kdyby tak měli modrý!

Cink — a už byl v prodejně. Byla to samoobsluha. Stromek se dívá: každý si hned u dveří navlékne na ruku drátěný košík. Topol si taky honem navlékl na větev košík a už se tlačil dopředu.

„Nestrkej! Co se strkáš? On se tady strká! volal nějaký chlapec před ním, otočil se, a on to — Buliček!

„Nazdar, Tondo,“ zaradoval se topol a rozsuměl se radostí. A jeden pán hned povídala: „Tady něco šumí ... Oni tu prodávají teď i stromky? Já bych si ho kupil!“

Topol se lekl, ale Tonda řekla: „Co vás to napadá, pane, ten stromek je můj kamarád a jde si sám něco kupit, copak to nevidíte?“

Potom už pán nic neříkal a topol hledal mezi lahvemi a krabičkami, jestli objeví červený nebo modrý měsíc. Ale nenašel. Ani žlutý neměl.

„To by spíš měli tam, co prodávají svítidla, ne?“ vzpomněl si Tonda. „Tam mají lustrů a všeobecných lamp, jistě prodávají i malé měsice, a dost možná, že budou mít i sluníčko! Tady mají jen paštiku a eidam a salám a rybičky, podivej se!“

„Hm,“ uvažoval topol — tópolátko a bezradně si prohlížel krabičky sardinek. „Máš asi pravdu, rybičky v oleji a tady v tomáčku. Půjdou raději tam, jak říkáš.“

„Na shledanou,“ volala za ním paní vedoucí, a když jen zašuměl, zlobila se: „Ani pozdravit neumí a dveře nechá dokorán!“

Tonda vyběhl za ním: „Počkej, třeba to sám nenajdeš!“

A jak šli, setmělo se a rozsvítily se lampy.

„Jéje, to je měsíč!“ žasnil topol. „Nebo jsou to lampy?“

„Lampy,“ řekl Buliček. „Vidíš — tamhle na rohu je prodávají!“

Ale když přišli blíž, viděli, že je zavřeno. Už neprodávali. Jen výkladní skřín slabě zářila a v ní podřimovaly lampy jako malé, pojivuhodné měsíce.

„Ani jedinou lampa si nemohu kupit, ani jednu jedinou,“ naříkala topol. „A tam u mne vůbec něčeho nesvítil!“

A protože měl na krajičku a listy se mu trásky, vzal ho Tonda za město, a topol tam pak stál u hlavní silnice a viděl celou oblohu. Svítilo tam celý den slunce a v noci tam svítily lampy hvězd a hvězdy lamp a lampa měsice. To bylo lamp! Tam se tópolátku líbilo!

DANA ŠKRIDLLOVÁ

Kráča jeseň po kraji,
vôbec sa tým netají.
Za ňou sladkú jablká,
zem úrodu ponúka.

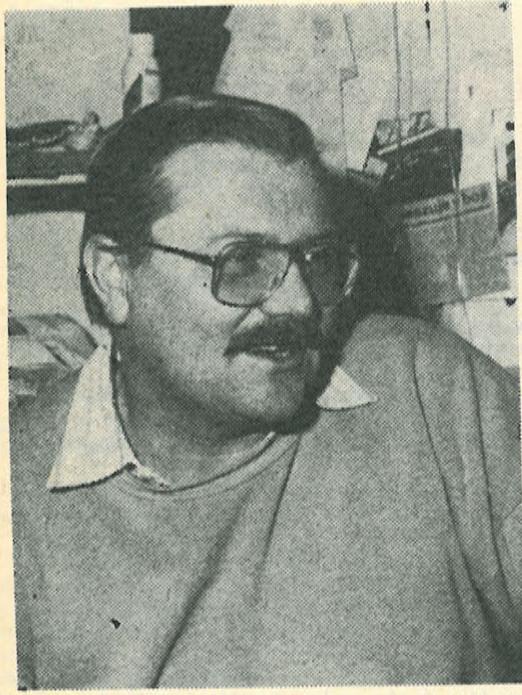
Slnko už tak nekreje.
Lístie skrylo aleje.
Babie leto do sadov
vchádza s dobrou náladou.

MILÉ DETI! Tentokrát sme pre vás pripravili päť otázok s odpovedami. Správne odpovede nám pošlite do redakcie. Nezabudnite uviesť svoj vek a presnú adresu. Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme slovenské knihy.

VIEŠ — NEVIEŠ
ZO ZEMEPISU?

1. S ktorými štátmi hraničí Československá socialistická republika?
a) s piatimi
b) so siedmimi
c) so šiestimi
2. Kde leží Antarktída?
a) na severnom póle
b) na južnom póle
c) na rovníku

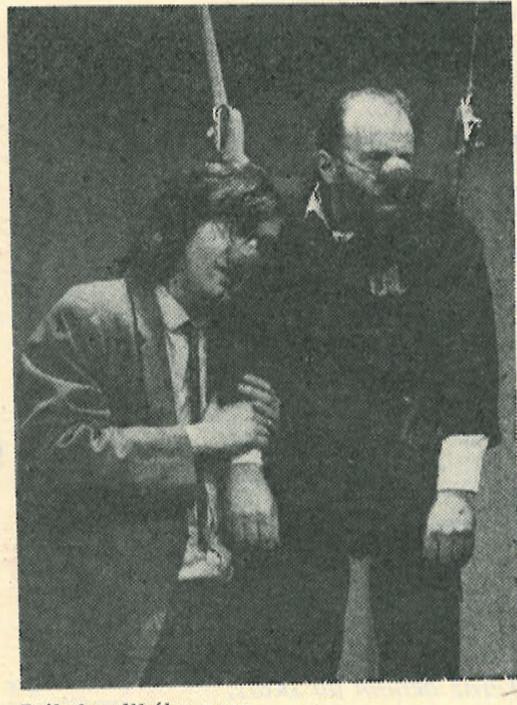
3. Ktorú krajinu nazývame „krajinou tisícich jazier“?
a) Fínsko
b) Kanadu
c) Švédsko
4. V ktorom meste je Eiffelova veža?
a) v Bruseli
b) v Paríži
c) v Amsterdame
5. Kde leží Patagonia?
a) v Peru
b) v Mexiku
c) v Argentíne

Peter Scherhauser — režisér a umelecký šéf Divadla na provázku

Z predstavenia hry Terapia

Príbehy dlhého nosa

NA PROVÁZKU...

Je také divadlo, ktoré má stále vypredané. Listky majú skrátku cenu zlata. Keď hostuje kdekoľvek v Československu, alebo v zahraničí, sprevádza ho záujem a uznanie. To divadlo sa volá Divadlo na provázku. Narodilo sa v Brne, žije tam dodnes a, napriek všetkým, sa mu darí dobre. Má dosť umeleckej životoschopnosti, a tak sa dá predpokladať ešte dlhú a plnú existenciu.

Nazrime do minulosti tohto divadla spoľočne s jeho dramaturgom Petrom Oslzlým.

„Cesta k vytvoreniu generačného experimentálneho divadla v Brne nebola ani krátka, ani jednoduchá. Začína v dvadsiatych rokoch tohto staročia, v dobe myšlienkového a tvorčieho vrenia medzivojnovej avantgardy. Na jej úsekokach sú zapísané i mená režisárov Jindřicha Honzla a Emila Františka Buriana, pre súčasné české divadlo najsmreďatnejších osobností.“

V roku 1967 absolventi Janáčkovej akadémie muzických umení v Brne vytvárajú divadlo pod vedením pedagóga Bořivoja Srba. Petr Scherhauser, Eva Tálska, Zdeněk Pospišil, Jiří Pecha, Boleslav Polívka, Peter Oslzlý, Miloš Štědroň, Boris Mysliveček. Generácia túžiaca po divadle, ktoré by zodpovedalo ich názorom na umelecké sebevyjadrenie.

Prvé štyri roky pracovalo divadlo bez akejkoľvek štátnej subvencie ako amatérské združenie mladých profesionálnych divadelníkov, študentov umeleckých škôl i tvorcov iných profesii. Napriek tomu vzniklo sedemnásť inscenácií. Sedemnásť výpovedí, ktoré rozčerili pomerne pokojné divadelné vody a zátočiny.

V roku 1972 sa stalo profesionálnym divadlom. Dnes je scénou Státneho divadla v Brne. Ze roky svojej existencie znova a znova potvrdilo, že je experimentálne i progresívne v tom najpravdivejšom slova zmysle. Snáď ani sa nedá vymenoval, čím všetkým zaujal, prekvapilo, burcovalo. Dramaturgia je objavná a pestrá. Hrá sa tu Vančura, Orkény, Shakespeare, Bulgakov, Vampírov, Smoček, Sofokles. Hrajú sa tu i autorské texty Petra Scherhaufera, Boleslava Polív-

ku. Všetky inscenované cez prizmu svojského pohľadu a svojského spôsobu tvorby.

Nezanedbateľná je i medzinárodná aktivita tohto divadla. Vďaka neutichajúcemu entuziazmu vznikli a vznikajú projekty, ktoré by riešili dokázali zamestnať niekoľko desiatok ľudí. V roku 1983 sa uskutočnila v Kodani inscenácia akcia na motívy diela Jána Amosa Komenského „Labyrint svedca a raj srdca“. S Divadlom na provázku vystupovali Teatr 77 z Londýna „Cardiff Laboratory Theatre“ z dánškeho Arhusu. Tento divadelný happening mal veľký ohlas a priam nabadal k ďalším nápadom, spoločným projektom. Vznikla myšlienka, ktorá je, mimo iného, i podporou snáh budovania spoločného európskeho domu. Spojiť niekoľko divadelných skupín Európy a cestou od severu na juh a so zástavkami (samořejme určenými pre divadelnú produkciu) dostať až do Delf. A tam sa „spýtať“ vo veštiarni na osud Európy. Divadlo na provázku bude participovať i na veľkej divadelnej ceste tentokrát od Východu na Západ, ktorú spoločne s mnohými ďalšími začali v Moskve v máji tohto roku. Cesta sa nazýva Magatúžba — Karavána mieru.

Ale ani to pre využitie ich energie a umeleckej tvorivosti nestaci. Divadlo na provázku je typom otvoreného divadelného zoškupenia. Organizačne i názorovo. Ich predstavenia sú pravdivé a preto niekedy vzbudzujúce polemiky. Odvážne sa púšťajú do neprebádaných území. Nedávno skúšili hrať tak, že premiéra bola zároveň derniérou. Šlo väčšinou o texty sovietskej súčasnej drámy. Alebo projekt Shakespearománia: Hovorí režisér Peter Scherhauser: „Zdalo sa nám, že sme už natoliko zreli, že by sme mohli hrať Shakespeara. Lenže, ako sa dnes vlastne majú robiť jeho predstavenia? Vymysleli sme to takto — každý deň budeme hrať na skúške jednu jeho hru. Texty sú dva mesiace čítali každý deň a čakali, čo nám to ukáže. Bolo to bezvadné, bol som naozaj šťastný, divadelne šťastný. Asi sme jediný sbor, ktorý si sám pre seba zahral celého Shakespeara. Došli sme k tomu, že štruktúra hier má asi tri základné problémy. Prvých dvanásť hier sú samé historické hry o králoch. Tak sme ten nás výsledný tvar nazvali Veličenstvá blázni, (my sme si postupne písali: tato replika sa nám páči, ten-

to verš je pekný) ktorý už hráme. Druhá časť, ktorú pripravujeme, je problém okolo Hamleta a tak sme ho nazvali Lúdia Hamleti. Tretí diel má názov Človek Búrka. Zdajú sa nám to stále veľmi aktuálne témy.“

Už sme povedali, že Divadlo na provázku je otvorené divadelné zoškupenie. Spolupracuje s veľkou skupinou umeleckých a technických pracovníkov, s mladými hercami iných divadiel, so skupinami hudobníkov, výtvarníkov a literátorov. Okrem toho od roku 1975 má vlastné štúdio pre deti a mladých amatérskych divadelníkov vo veku od 5 do 20 rokov. Predsa nám nedá, aby sme sa Petra Scherhaufera nespýtali

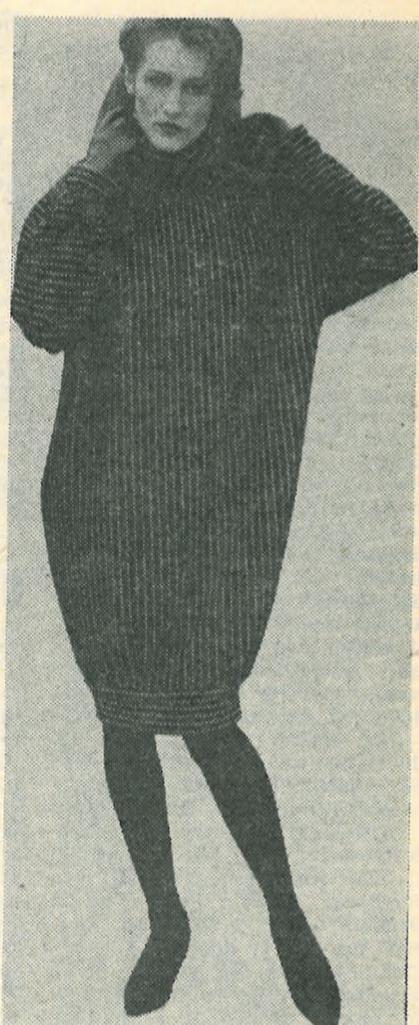
„Môže prísť do Divadla na provázku každý? Aké máte na hercov požiadavky?“

„Sú dve dôležité veci — aby bol individuálny a všeobecný. A ešte i dostredív.“

Kdo videl klauniády Commedia dell'arte, Am a Ea, kto mal možnosť byť pri tom, keď sa hralo predstavenie Sviš, svit má hviezdu, satira Koncert V..., či Podivné odpoludnie dr. Zvonka Burkeho, kto sledoval v ich podaní Čechovovo Tri sestry či Príbehy Dona Quijota, ktoré spolu s kolektívom divadla čítali scénický časopis Rozrazil — ten iste príšiel na to, v čom je toto divadlo jedinečné. Niekoľko ľudovcov pocit, že položil ruky či horúce čelo na chladivý kameň, ktorý mu pulzuje v rukách, ktorý cíti pod kožou. A ten pulz je tak podobný jeho vlastnému tlkotu srdca.

Divadlo na provázku hľadá subjektívne i objektívne aktuálne témy mimo tradičnú dramatickú literatúru v oblasti prózy, poézie, literatúry faktu i bezprostrednej skutočnosti. Dôležité je i to, že podstatným rysem divadla je autorský charakter celej tvorby — scénáre inscenácií vznikajú poväčsinou montážou, kolážou, alebo sú úplne pôvodné. Hrá sa v priestore pôvodne určenom pre výstavy. Variabilne sa stáva arénou, polohorou, alebo sa mení hľadisko a javisko, inokedy sú diváci v pohybe a mnoho ďalších variánt. Vo všetkom je experiment. Ale experiment s obsahom, s posolstvom a predovšetkým zmysluplný.

MAGDALENA LACINOVÁ

Našim zástankyniam blúzok ponúkame nový model blúzky. Premenlivé jesenné počasie si priam vyžaduje ľahké športové oblečenie. Model blúzky je elegantný a zároveň ženský, decentne pôsobí mašta s podkladaním priesvitného materiálu. Gombíky sú ozdobným prvkom.

Odevy z úpletu nadľa kráľujú v tejto sezóne. Každý úplet tenký, hrubý, jednofarebný či vzorkovaný, jednolicený obojstranný, patentový či džersejový, je pre ženy príťažlivý niečim iným. Nás model je ušitý z čierneho drobno-nohavícami z úpletu. Farebnosť môže byť rôzna — od prírodných po sýte farby.

CHLAPČENSKÝ SVETER SO ŽAKÁROVÝM VZOROM

Veľkosť: 6 rokov

Spotreba vlny: 250 g bielej, 200 g tmavomodrej, ihlice č. 4, 7 gombíkov

Použité vzory: patent 1/1 — 1 očko hladko, 1 očko obrátené, hladký džersej — jeden riadok hladko, 1 riadok obrátené

Predný diel, pravá strana: Na ihliciach č. 3 upletiť patentom 1/1 tmavomodrou vlnou 54 očiek do výšky 4 cm. Pokračujete na ihliciach č. 4 hladkým džersejom a vypletáte žakárový vzor podľa schémy. Vo výške 23 cm od ukončenia patentu uberte na prieramok na ľavej strane v každom druhom riadku 1×2 očká, 4×1 očko. Vo výške 34 cm od ukončenia patentu uberte na priečrnik v každom druhom riadku 1×11 očiek, 3×3 očká. Vo výške 15 cm od prieramku ukončite všetky očká na plece naraz. Lavú stranu pletiť zrkadlovo obrátene.

Zadný diel: Na ihliciach č. 3 upletiť patentom 1/1 tmavomodrou vlnou 80 očiek do výšky 4 cm. Pokračujete na ihliciach č. 4 hladkým džersejom a vypletáte žakárový vzor podľa schémy. V prvom

riadku tohto vzoru rovnomerne pridáte 15 očiek. Vo výške 23 cm od ukončenia patentu uberte na prieramky na oboch stranach v každom druhom riadku 1×2 očká, 4×1 očko. Vo výške 15 cm od prieramku ukončite všetky očká naraz.

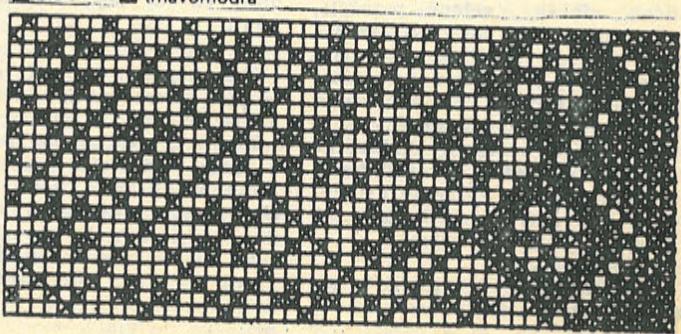
Rukávy: Na ihliciach č. 3 upletiť patentom 1/1 tmavomodrou vlnou 48 očiek do výšky 3 cm. Pokračujete na ihliciach č. 4 hladkým džersejom a vypletáte žakárový vzor podľa schémy. V prvom riadku tohto vzoru rovnomerne pridáte 3 očká. Na každej strane pridávate v každom ôsmom riadku 7×1 očko. Vo výške 27 cm od patentu uberte na

každej strane v každom druhom riadku 1×3 očká, 1×1 očko, 1×2 očka × 6. Zvyšné očká uberte naraz.

Obruba: Na ihliciach č. 3 upletiť patentom 1/1 tmavomodrou vlnou do výšky 38 cm. Na pravej strane robíte dierky vo vzdialostiach 5,5 cm. Lavú stranu obruby pleteť bez dierok.

Zostavenie: Zošijete plecia, boky, rukávy a všíjete ich do prieramkov. Prišijete obrubu. Očká priečrnicka naberieť na ihlice č. 3 a tmavomodrou vlnou upletiť patentom 1/1 obrubu do výšky 2 cm. Všetky očká naraz ukončiť. Obrubu preložiť a okraj prišijete z rubu ručným stehom.

biela   tmavomodrá

ZATRUCIA U OWIEC

Zatrucia najczęściej występują wiosną, kiedy zwierząta, zwłaszcza niedożywione zimą, żarłocznie zjadają wszystkie rośliny, między innymi i trujące. Zatrucie może wystąpić po zjedzeniu przez wierzę dużej ilości lubinu żółtego, naparstnicy, ziemowituy, chrzanu, liści buraczanych albo spleśniejalej paszy. Przy zatruciu może występować zaparcie lub biegunka, przyśpieszenie oddechu, ślimenie się, drżenie mięśni, podniecenie lub ospałość, czasem występują wymioty, wzdęcia, obrzęki głowy, nóg, języka lub zgryzanie zębami. Niektóre w kale i moczu chorych zwierząt pojawia się krew. W wypadku silnego zatrucia owca szybko pada. Z chwilą zauważenia podanych wyżej objawów zatrucia, należy natychmiast spędzić wszystkie owce z pastwiska, na którym wystąpiło zatrucie, oraz jak najszybciej wezwać lekarza. Do chwili jego przybycia podaje się chorym sztukom odwar z siemienia lnianego lub z kory dębowej i ewentualnie mleko. Na wiosnę przed wypędzeniem owiec na pastwisko, należy dokarmiać je sianem, aby nie były głodne. Nie należy też wypędzać owiec na tereny

podmokłe, gdzie rośnie najwięcej trujących roślin.

KRWAWA BIEGUNKA U ŚWIŃ

Krwawa biegunka lub dyzenteria jest chorobą zaraźliwą. Objawia się rozwojeniem. W kiele widoczna jest krew i stąd nazwa tego schorzenia. Na dyzenterię chorują świnie w każdym wieku, najwrażliwsze są jednak młode, w wieku 6–7 miesięcy. Choroba ta może wybuchać o każdej porze roku. W leczeniu przy wychowaniu prosiąt na okólnikach i przy dobrym żywieniu, leczenie daje pomyślne wyniki. Zachorowaniom na dyzenterię sprzyjają złe warunki utrzymania, ciosnota, brud, i wilgoć w chlewach, niedożywanie, karmienie zepsutą paszą lub paszą pozbawioną składników mineralnych oraz witamin. Zarażenie dyzenterią następuje najczęściej przez zjadanie karmy zanieczyszczonej kałem świn chorych lub przez picie zakażonej wody. Świnie zarażają się również przez styknięcie z chorymi zwierzętami oraz ludźmi, którzy przenoszą zaraźki na obuwie, ubranie lub przedmiotach używanych do obsługi. Prosięta, które przechorowały dyzenterię, mogą zachorować po raz drugi. U dorosłych świń powtórne zachorowania zdarzają się rzadko, czasem u małych w kilka dni po oproszeniu. Dyzenteria może być zawleciona do gospodarstwa przez świnie lub prosięta nowozakupione, które nie wykazują objawów choroby, lecz już przechorowały dyzenterię i w dalszym ciągu roz-

siewają zarazki. Taki objaw choroby jak rozwojenie czasem nie ustępuje od razu, może pojawić się dopiero po 20 dniach od chwili zarażenia się zwierzęcia. Początkowo temperatura ciała jest podwyższona do 41 stopni i wyżej. U niektórych zwierząt występuje zwarcanie zjedzonej karmy — wymioty po kilku dniach temperatura spada i utrzymuje się w normie, rzadko przekracza 40,5 stopnia. Kal powlekony jest śluzem, niekiedy nawet z domieszką krwi. Krew pojawia się w kale czasem na początku choroby, czasem zaś przy jej końcu. Prosięta tracą smak, wskutek czego zjadają kal, piją gnojówkę. Niektóre świnie zachowują apetyt, inne zupełnie go tracą. Niektóre u prosiąt taksujących jak i odsadzonych można zauważać sklejanie się powiek oraz czerwone plamy, a później brązowe strupy na skórze. Czerwona wysypka występuje na podbrzuszu, głowie, bokach i nogach. Jeżeli dyzenteria ma przebieg gwałtowny, temperatura ciała podnosi się do 41 stopni i wyżej. Zwierzę jest wtedy bardzo słabe, nie chce jeść i nie może wstawać. Jeżeli zwierzęta nie leczy się, szybko następuje śmierć — zwykle w ciągu 1–2 dni. O podostrym lub przewlekłym przebiegu choroby mówimy wówczas, gdy objawy choroby nie występują tak wyraźnie, jak to wyżej opisano przy przebiegu gwałtownym. Temperatura ciała bywa wówczas normalna lub nieznacznie podwyższona, rozwojenie chwilami ustaje. Prosięta stopniowo chudną, szczećinę ma-

ja nastroszoną, ogon opuszczony, grzbiet zgarbiony, skórę bladą. Wszystkie te objawy świadczą o wyniszczeniu organizmu, które w końcu prowadzi do śmierci zwierzęcia. Świnie mogą chorować jednocześnie na dyzenterię, pomór i paratyfus. Rozpoznanie choroby w tych przypadkach jest trudne i w związku z tym najlepiej zwrócić się o pomoc do lekarza. Trzeba oddzielić świnie zdrowe od chorych i przeprowadzić odkażanie pomieszczzeń. Środkami zapobiegającymi dyzenterii są: prawidłowe żywienie, trzymanie zwierząt w czystych, cieplich, suchych, widnych i dobrze wietrzonych pomieszczeniach. Codziennie należy zwierzęta wypuszczać na wybiegi oraz regularnie odkażać pomieszczenia, chlewy i wybiegi.

Wybiegi dla prosiąt powinny być niedostępne dla świń dorosłych i warchlaków. Świnom należy dać dostateczną ilość czystej ściołki, która zabezpiecza je w chłodnej porze roku przed przeziębieniem.

WAĞRZYCA U ŚWIŃ

Wağrzycą jest wywoływaną przez młodociane postacie (tarwy) tasiemca, zwanego soliterem, pasożytyjącego w przewodzie pokarmowym człowieka. Tasiemiec, jak wskazuje nazwa, ma ciało kształtu wąskiej taśmy. Ciało jego składa się z główka, szynki oraz bardzo dużej ilości członków. Głowa zaopatrzona jest w przyszuki i haczyki służące do błony śluzowej jelita. Długość tasiemca dochodzi do kilku met-

ZUZKA VARÍ

CO NA OBĚD

PLNĚNÉ PAPRIKY S RAJSKOU OMÁČKOU. Rozpočet: 700 g zelených paprik, 500 g vepřového masa, 70 g sádla, 1–2 vejce, 100 g cibule, česnek, majonézka, sůl, pepř, 500 g rajčat, 200 g rýže, cibulka, koření.

Papriky opereme a zbabíme jaterníku. Připravíme nádivku s rajskou omáčkou. V kastrálku na sádle osmažíme cibulkou dorůžova. Přidáme přebranou a opranou rýži a jen trochu ji v cibulce bez přilévání vody podujme. Do odstavené rýže vmlícháme mleté maso, vejce, osolíme a opepríme. Nádivku propracujeme a naplníme papriky. Srovnáme je do kastrolku těsně vedle sebe, otvorem nahoru. Z rajských jablíček, cibulky, zelené petržele, soli, pepře, vody a cukru připravíme rajskou omáčku. Omáčku na papriky procedíme a vaříme asi 40–50 minut. Pak zahustíme světlou jiškou a případně i smetanou (asi 1/4 litru). Podáváme s chlebem nebo s Brambory. Plněnou papriku můžeme připravit i s jinými náplními, jak teplými, tak i studenými.

KRUPICOVÁ POLIEVKĀ SO ZELENINOU. Rozpočet: 40 g hrubé krupice, 30 g masla, 100

g zeleniny (mrkva, zeler, petržlen, kel), sůl, 20 g masla a 20 g hladkej múky na zápražku, na hrot noža mletého muškátového kvetu, zelená petržlenová vňať.

Krupicu oprážime na rozohriatom masle do ružova. Zeleninu očistíme, pokrájame na tenké rezance a v osolené vode uvaríme do mäkkia. Potom polievku zahustíme svetlou maslovou zápražkou, zavaríme do nej opráženú krupicu a dobre povaríme. Nakoniec do polievky pridáme mletý muškátový kvet a posekanú zelenú petržlenovú vňať.

MOZOČKOVÉ CHRUPKY. Rozpočet: 20 g masti, polovica cibule, bravčový mozog, 1 vajce, sůl, mleté čierne korenie, 5 žemli, 1 vajce a asi 80 g strúhanku na obalovanie, 150 g oleja alebo masti na vyprážanie, postruhaný chren, zelená petržlenová, vňať.

Na rozpálenej masti oprážime cibul'u pokrájanú nadrobno, pridáme očistený a sparený mozog, sůl, mleté čierne korenie, vajce a zmes podujme. Žemle pokrájame na plátky, potrieme vyhľadnutou zmesou, vždy dve a dve spojíme potretou stranou k sebe, namočíme do rozložaného vajca, obalime strúhankou a v rozpálenom oleji alebo masti vyprážime do zlata.

Podávame horúce s postruhánym chrenom a posekanou zelenou petržlenovou vňaťou.

ZAPRÁVANÝ KRÁLIK. Rozpočet: Predné mäso z králika, sůl, 80 g masla, 1 mrkva, 100 g zeleného hrášku, hrst fazuľových strukov, 1 cibuľa, 1 pór, 30 g masla a 30 g hladkej múky na zápražku, 1 dl sladkej smotany, 1 žltok, zelená petržlenová vňať.

Očistené predné mäso z králika sparíme vriacou vodou, osolíme čistou utierkou, pokrájame na porcie a osolíme. Na 40 g roztopeného masla oprážime pokrájanú mrkvu, cibul'u, fazuľové struky, pór a pridáme zelený hrášok. Na zvyšnom masle podujeme pripravené porcie králiku, podlejeme ich polievkou alebo vriacou vodou a udusíme do polomäkkia. Potom pridáme podujenú zeleninu, svetložltú zápražku pripravenú z nasucho opráženej múky a masla, trochu podlejeme a udusíme do mäkkia. Nakoniec primiešame sladkú smotanu, v ktorej sme rozharborkovali žltok a nadrobno pokrájanú petržlenovú vňať.

PEČEN V CESTÍČKU. Rozpočet: 800 g teľacej pečene, 150 g masti alebo oleja, 3 vajcia, 80 g hladkej múky, sůl.

Pečen opláknutú vo vode osolíme, zláhka naklepeme, odblaďme a pokrájame na plátky

hrubé 1 cm. Do rozharbarkovaných vajec prisypeme múku, osolíme a dobre zamiešame. V tomto cestíčku obaťujeme plátky pečene a vyprážame ich v horúcej masti alebo oleji z obidvoch strán asi 12 minút.

Podávame so zemiakovou kašou.

ČUČORIEDKOVÝ PUDING. Rozpočet: 70 g práškového cukru, 70 g masla, 5 žltkov, vanilkový cukor, citrónová štava a kôra, 90 g piškótových omrvín, 4 bielky, maslo na vymästenie formy, 5 dl čučoriedok.

Cukor, maslo a žltky vymiešame do peny, pridáme trochu vanilkového cukru, postruhanej citrónovej kôry a štavy a nakończe zláhka primiešame piškótové omrviny súčasne s tuhým snehom ušľahaným z bielkov. Zmes dáme do maslom vymästenej okrúhlnej pudingovej formy a v pare varíme 40 minút. Hotový puding opatrne vyklopíme, naplníme osladzenými čučoriedkami a prípadne aj trocha polejeme malinovou štavou.

SALÁT

SALÁT Z RAJČAT A ZELENÝCH PAPRIK. Rozpočet: 300 g rajčat, 300 g paprik, 300 g ci-

rów. Roznoscielem choroby jest człowiek, w którego jelitach żyje tasiemiec. Stamad wraz z kalem wydalane są dojrzałe człony pasożytu zawierające jaja. Świnie zjadają często kal człowieka, a wraz z nim człony tasiemca. W przewodzie pokarmowym świń z jaj wydostają się młodociane, pierwotne postacie pasożytu — wągry, które za pomocą twarzy haczyków przebijają się przez ścianę jelit i dostają do krwi, z prądem której zostają przenoszone do różnych narządów ciała, najczęściej do serca, języka i mięśni karku. Wągier świnie rośnie i po trzech miesiącach ma wygląd delikatnego pęcherzyka wielkości grochu, wypełnionego przezroczystym płynem. Po spożyciu przez człowieka nie dogotowanego lub nie dosmarzonego mięsa zakażonego wągrami, wyrastają one w postać dojrzałą — tasiemca. Rozpoznać wągrzycę świń jest trudno, gdyż objawy choroby są albo nie widoczne, albo słabo dostrzegalne. Niekiedy u świń zarażonych wągrami można je zobaczyć na dolnej stronie języka w postaci niewielkich guzków, ciemnej barwy. Wągrzycę stwierdza się dopiero po uboju, po przecięciu mięśni. Środki do leczenia takich chorych świń do tej pory nie ma. Nie należy wobec tego dopuszczać do zanieczyszczenia ludzkiem całego miejsc przebywania świń. Nie wolno wypuszczać świń bez nadzoru, aby nie wałyły się po śmietnikach lub innych miejscach, w których mogą zjadac nieczystości.

H. MĄCZKA

bule, ocet, voda, cukr, sůl, olej, pepř.

Rajčata nakrájíme na plátky, papriky po odstranění jaderníku na úzké proužky, cibuli nadrobno. Rajčata promícháme s paprikou a posypeme cibulí. Vše zalijeme marinádou z octa, oleje, vody, cukru a ochucenou peprém. Můžeme též použít tuto marinádu: sváříme třetinu octa s dvěma třetinami vody, několika zrnky nového koření, pepře s čerstvým koprem, bobkovým listem a solí. Necháme vychladnout, pročesenou marinádu salát polijeme.

ŠETŘÍME V KUCHYNI

RAJČATA DUŠENÁ S JABLKY. Rozpočet: 1000 g rajčat, 100 g cibule, 400 g jablek, 80 g másła.

Omytá rajčata nakrájíme na plátky a dáme dusit na předem zpěněnou cibulkou asi na deset minut. Pak přidáme máslo, oloupaná, nakrájená jablka a dusíme 15–20 minut. Podáváme se zastřenými vejci nebo vejci natvrdo a chlebem.

PRAWNIK

PASZPORTY NO NOWEMU

Meiszkaniec Spisza pyta — „Wybieram się z wizytą do krewnych mieszkających we Francji. W jaki paszport powiniem się zaopatrzyć? Mam dokument ważny na kraje socjalistyczne. Co zrobić, żeby nadal nim się posługiwać?”

Mówi o tym rozporządzenie Rady Ministrów z 7 grudnia 1988 r. obowiązujące od 1 stycznia 1989 r.

Przede wszystkim to, że zainteresowany sam decyduje, czego mieć paszport w domu i na jak dłużej. Zależy to tylko od jego możliwości finansowych. I tak:

1. Za wydanie paszportu ważnego na dwa lata (uprawniającego do wielokrotnych wyjazdów na pobyt czasowy) z prawem przechowywania go w domu płaci się 20 tys. zł.

2. Za wydanie takiego samego paszportu lecz na okres dłuższy niż dwa lata płaci się 20 tys. zł powiększone o 10 tys. zł za każdy dalszy rok ważności.

Dokonując wyboru ważności paszportu trzeba pamiętać, że nie może on być wydany na dłuższy niż na 10 lat.

3. Za wydanie paszportu ważnego przez dwa lata, uprawniającego do jednorazowego wyjazdu na pobyt czasowy, podlegającego zwrotowi do organu paszportowego — płaci się 10 tys. zł.

4. Za wydanie paszportu uprawniającego do wyjazdu na pobyt stał płaci się 130 tys. zł.

Takie są podstawowe opłaty za wydanie tego dokumentu.

Natomiast za wznowienie ważności paszportu pobiera się opłatę w wysokości 10 tys. zł za każdy dalszy rok ważności.

Od wymienionych kwot przysługują liczne ulgi i tak 50 proc. stawek podanych wyżej pobiera się od:

a) emerytów, rencistów i invalidów,

b) osób przebywających w zakładach pomocy społecznej lub korzystających z pomocy społecznej w formie zasilek stałych,

c) kombatantów,

d) osób w wieku do 16 lat,

e) uczącej się młodzieży i studentów.

Ulgową opłatę — także w wysokości 50 proc. stawki — za wydanie paszportu określonego w p. 3 pobiera się od osób wyjeżdżających na leczenie oraz w celu odwiedzenia grobów bliskich.

Tyle o wydawaniu i wznowianiu ważności paszportów. Teraz o tym, czy i ile płaci się w razie utraty lub zniszczenia tego dokumentu. Zniszczenie paszportu oznacza uszkodzenie w stopniu uniemożliwiającym korzystanie z dokumentu.

Pobiera się za to opłaty w wysokości określonej na wstępnie, zwiększone o 50 proc., jeżeli wydanie paszportu następuje w okresie ważności tego dokumentu.

Opłaty dodatkowej nie pobiera się, jeżeli utrata lub zniszczenie paszportu nastąpiło w wyniku zdarzeń niezależnych od posiadańca paszportu.

Wolne są natomiast od opłaty paszportu wydawanego w związku ze zmianą nazwiska, imienia lub innych danych, które wpisuje się do paszportu, a także wpisy osób do lat 16, dokonywane w paszportce jednego z rodziców lub opiekuna. Ponadto wolne od wszelkich opłat są paszporty urzędowe.

Wszystkie podane wyżej kwoty obowiązują w 1989 r. Następnie ulegać one będą corocznemu podwyższeniu o taki procent, o jaki wzrasta przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce usługowej w roku poprzedzającym rok podwyższenia. Wysokość stawek opłaty paszportowej będzie ogłoszona w Monitorze Polskim minister spraw wewnętrznych.

Jak już wspomnialiśmy, nowe przepisy obowiązują od 1 stycznia 1989 r. Wobec tego jaka jest sytuacja osób posiadających wcześniej wydane paszporty? Wchodzą tu w grę dwie sytuacje.

Pierwsza: wznowienie ważności paszportu. Pobiera się za to opłatę podaną na wstępnie stosownie do okresu ważności wznowianego dokumentu.

Druga: rozszerzenie ważności terytorialnej paszportu. Pobiera się za to opłatę w wysokości 50 proc. stawek wymienianych na początek, stosownie do okresu ważności paszportu: jeżeli rozszerzenie ważności terytorialnej jest dokonywane przy wznowianiu okresu ważności paszportu — pobiera się jedynie opłatę taką, jak podana w poprzednim akapicie.

Posiadacz paszportu uprawniającego do wyjazdów do KDL będzie mógł się nim swobodnie posługiwać do tego koresu, na jaki został wydany. Żadnych opłat ponosić nie będzie. Przy okazji: od 1 stycznia 1989 r. przy wyjazdach do tych państw nie obowiązują karty przekroczenia granicy. Gdyby jednak chciał rozszerzyć go na pozostałe kraje świata, to rzecz jasna — może to uczyć się. Zapłaci wówczas 50 proc. stawek opłat jakie obowiązują za określony czas ważności dokumentu uprawniającego do wielokrotnych wyjazdów.

WYŻSZE ODSZKODOWANIE

Maria B. z Niedzicy. „Chciałabym wiedzieć, ile obecnie wynosi odszkodowanie wypłacane przez zakład, jeżeli pracownik ulegnie wypadkowi w czasie pracy. W maju złamałem nogę w nie zabezpieczonym (nie zakrytym) otworze odpływowym. Do pracy wróć prawdopodobnie z początkiem lipca”.

Od 20 kwietnia 1989 r. ponownie zostały podwyższone kwoty jednorazowych odszkodowań z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. Począwszy od tego dnia kwota jednorazowego odszkodowania z tytułu doznania stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, została ustalona w wysokości 19 000 zł za każdy rok, nie mniej jednak niż 73 000 zł (dotychczas: 10 000 i 40 000 zł).

Zwiększeniu ulega również odszkodowanie o kwotę 364 000, jeśli procent uszczerbku na zdrowiu, o którym mowa w art. 11 ustawy, kwotę zwiększenia odszkodowania ustalonego w wysokości 19 000 zł za każdy procent uszczerbku na zdrowiu przewyższający procent, według którego było ustalone odszkodowanie.

Również, jeżeli w następstwie wypadku przy pracy lub choroby zawodowej nastąpiło zwiększenie uszczerbku na zdrowiu, o którym mowa w art. 11 ustawy, kwotę zwiększenia odszkodowania ustalonego w wysokości 19 000 zł za każdy procent uszczerbku na zdrowiu przewyższający procent, według którego było ustalone odszkodowanie.

Od 20 kwietnia br. została także podwyższona kwota jednorazowego odszkodowania dla członków rodziny pracownika lub rencisty, który zmarł wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej. Wynosi ona obecnie:

1) 1 819 000 zł — gdy do odszkodowania jest uprawniony małżonek lub dziecko zmarłego (dotychczas była to kwota 1 000 000 zł). Odszkodowanie to ulega zwiększeniu o kwotę 364 000 zł (dotychczas 200 000 zł) na drugiego i każdego następnego uprawnionego, jeżeli do odszkodowania są uprawnieni jednocześnie małżonek i dziecko (dzieci) bądź tylko dzieci. Całe odszkodowanie dzieli się w części równych między uprawnionymi.

2) 910 000 zł — gdy do odszkodowania są uprawnieni tylko inni członkowie rodziny niż małżonek i dzieci zmarłego. Odszkodowanie to ulega zwiększeniu o kwotę 364 000 na drugiego i każdego następnego uprawnionego.

3) 364 000 — gdy do odszkodowania równocześnie z małżonkiem lub dziećmi zmarłego są uprawnieni inni członkowie rodziny: każdemu z nich przysługuje kwota niezależnie od odszkodowania należnego małżonkowi lub dzieciom.

Jednorazowe odszkodowanie przysługuje (w podanych wyżej kwotach), jeżeli uszczerbek na zdrowiu spowodowany wypadkiem przy pracy, wypadkiem w drodze do pracy lub z pracy oraz chorobą zawodową, bądź zwiększenie takiego uszczerbku na zdrowiu, a także zwiększenie śmierci pracownika (rencisty) z wypadkiem albo choroba zawodowa została stwierdzona po dniu 20 kwietnia 1989 r.

Podstawa prawnia: Ustawa o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, której tekst jednolity został ogłoszony w Dzienniku Ustaw z 1983 r., nr 30, poz. 144: rozporządzenie Rady Ministrów z 8 sierpnia 1988 r. (Dziennik Ustaw nr 29, poz. 199) oraz ogłoszenie ministra pracy i polityki socjalnej z 11 kwietnia 1989 r. opublikowane w Monitorze Polskim z br. nr 11 poz. 93.

UWAGA!

W związku z ogólnym wzrostem cen podane wyżej kwoty prawdopodobnie uległy również podwyższeniu.

HVĚZDY O NÁS

 VÁHY
24.IX.-23.X.

Tvoje úsilí a nápadu přinesou dobré výsledky. Pocítíš to na přemí, případně i na postupu v práci. Jsi na cestě k stálé lepšímu výsledkům, to je teprve začátek. Dobrou náladu ti pokazí některí kolegové, kteří to přehánějí se závistí. Neber to příliš vážně a zachovej rovnováhu — bez přílišné euforie, ale také bez ponurých myšlenek.

 ŠTÍR
24.X.-22.XI.

Mnoho napětí a neklidu. Bud raději pozorovatelem než zúčastněnou stranou. Jinak se všechny útoky soustředí na tebe. I tam, kde bys mohl dokázat, že máš pravdu a získat převahu, snaž se najít zlatou střední cestu. Nejedno ti mohou usnadnit soukromé i úřední styky. V rodině budeš potřebovat bližší a srdečnejší svazky, ale i ty musíš provést větší srdečnost.

 STŘELEC
23.XI.-21.XII.

Nelékej se návalu práce! Stačí ti energie, práce je tvým živlem. Překážky překonáš bez námahy. Budeš mít větší výdaje, ale materiální situace nebude nejhorská. K uklidnění pomohou příjemné večery ve společnosti milované osoby nebo v blízkém rodinném kruhu. Tam získáš nové síly a chuť do práce.

 KOZOROŽEC
22.XII.-20.I.

Pro většinu Kozorožců to nebude lehké období. Jen klid a trpělivost ti mohou pomoci, tím spíše, že v práci bude mnoho napjatých, výbušných situací. Optimismus a víra ve vlastní síly ti pomohou překonat překážky. V rodině všechno v pořádku, ani peníze nebudou příčinou větších starostí. Nějaký milý zážitek ti zapadne hluboko do srdečka.

 VODNÁŘ
21.I.-18.II.

Neočekávej zvláštní úspěchy ani velké potíže. Využij nejbližší dny k tomu, aby ses zamyslel nad sebou a svými plány. Musíš být samostatnější, neohližet se neustále na šéfy a spolupracovníky. Věnuj trochu pozornosti svému zdravotnímu stavu. Čeká tě návštěva u lékaře, nezbytná vyšetření a léčení. Nezanedbej to, nebo ti to zabráni v realizaci tvých plánů.

 RYBY
19.II.-20.III.

Všude problémy, doma, s partnerem, s přáteli, v práci. Vzniknou neočekávané potíže a napětí, bez vážných důvodů. Může to narušit tvoje vztahy s okolím. Snaž se usmívat, až ti bude smutno, to často pomáhá. Ukaž svému partnerovi více důvěry, pomůže ti po znova získat sebe-

důvěru a dobrou psychickou formu.

 BERAN
21.III.-20.IV.

Předeším neutravuj rodiné život svými pracovními problémy. Doma měš mít klidné útočiště, jen tam v tleple a klidu si můžeš odpočinout. Stanes se cílem útoků ze strany vedení podniku i tvých podřízených. Najdeš-li správná a přesvědčivé argumenty, vyjde ti to všechno k dobrému, jak po pracovní, tak i po finanční stránce.

 BÝK
21.IV.-20.V.

Neočekávej větší úspěchy v práci, i když koncem měsice můžeš dostat odměnu nebo přemí. Plánuješ-li nějakou delší cestu, zvláště zahraniční, odlož ji poukud možno na konec měsíce. Největší materiální prospěch získají ti, kteří pracují na vlastní účet. Dbej o svoje zdraví a kondici a pamatuj, že nízkokalorická dieta by ti určitě neuškodila.

 BLÍŽENCI
21.V.-21.VI.

První polovina měsice přinese mnoho důvodů k rozčilení. Může se to odrazit na tvé pracovní situaci. Pamatuji — předeším musíš být opatrny a taktní. Nikdy si špatnou náladu nevybíjej doma na nejbližších. Z toho by mohlo vzniknout nedorozumění, které by bylo těžké vysvětlit. I když se ti zdá, že lidé jsou nesnesitelní, snaž se k nim být shovívavý.

 RAK
22.VI.-22.VII.

Doba změn. Možnost změny místa práce, a to výhodná. Domácí spory vyřešíš vážným srdečným rozhovorem. Jako obvykle budeš mít plno různých nápadů, ale musíš si vybrat to nejdůležitější, nějaký nadřazený cíl. Díky tomu se vyhněš pozdějším pochybnostem a váhání. Neber si na sebe povinnosti, které už předem budí tvou pochybnost.

 LEV
23.VII.-23.VIII.

Nebudeš-li přehánět požadavky a moudře přistoupíš k pracovním povinnostem, může to být pro tebe dobrý a příjemný měsíc. Doma a v rodinném životě se také všechno rozvine k tvé plné spokojenosti. Pouze nějaké nové záležitosti, které se náhle objeví, mohou přinést starosti. Pracovní a finanční úspěchy můžeš očekávat v druhé polovině měsíce.

 PANNA
24.VIII.-23.IX.

Nerozčiluj-se a za každou cenu se vyhýbej konfliktům. Ve všech sporech hledej kompromis, to ti pomůže dosáhnout svého. Hodně ti může pomoci přátelská rada. Rovněž dobrá kondice a energie ti pomůže dosáhnout pracovních a společenských úspěchů. Doma i mezi přáteli příjemné, srdečné ovzduší. Hodně srdečnosti a dokonce i hlubší city.

NÁŠ TEST

Si žičlivý?

1. Mysliš si, že cudzie tajomstvo:
  - a) můžeš zveriť priateľovi, ktorý zachová diskrétnosť
  - b) můžeš prezradit, pretože sa to netýka blízkej osoby
  - c) treba si ponechať len pre seba
2. Keď sľubuješ niečo dôležité:
  - a) veriš, že sa ti podarí dodržať slovo
  - b) hovoríš si, že s postupom času sa všetko zmení a nemusíš daný sľub dodržať
  - c) urobíš všetko preto, aby si sľub dodržal
3. Tvoj úsmiev:
  - a) často skrýva tvoje sklamanie
  - b) zastiera tvoju nechuť
  - c) je úprimný
4. Keď sa musíš s niekym podeliť a nie je slušné si zobrať lepšiu časť pre seba, robíš to:
  - a) na zásade principu — nech stratím
  - b) s určitým žiaľom
  - c) bez najmenšej tútosti
5. Keď niekoho kritizuješ:
  - a) kritizuješ jeho konkrétné správanie sa v konkrétnej situácii, ale neskreslíš čerty jeho charakteru
  - b) využívaš priležitosť, aby si vybavil staré účty
  - c) vždy hovoríš aj o jeho hodnote
6. Keď ťa niekto kritizuje, myslíš si:
  - a) že má zlý deň
  - b) že je tvojím nepriateľom
  - c) vo väčšine prípadov, že chce tvoje dobro

7. Keď sa ti spolupráca s určitou osobou nedá, prvá myšlienka, ktorá ti prichádza za um je, že:

- a) ti daná osobna prináša smolu
- b) je to jej vina
- c) je to náhoda

A
B
C

8. Pri rozdelení práce v kolektive vzal si najmenej zodpovednú časť:

- a) protože ostatní mali väčšiu priebojnlosť
- b) protože tak vždy postupuješ
- c) protože to teraz tak vyšlo

A
B
C

9. Na novom pracovisku sa ti zdá, že kolegovia sú spočiatku:

- a) ľahostajní
- b) nemili
- c) sympatickí

A
B
C

10. Počas prázdnin si nadviazal nové známosti, sľubuješ v nich pokračovať po návrate:

- a) usudzuješ, že je to možné
- b) sľubuješ, hoci vieš, že také známosti sa rýchlo končia
- c) vieš, že sľub dodržíš

A
B
C

Odovezť:

KEĎ SI ZÍSKAL 6 ALEBO VIAC ODPOVEDÍ A, staráš sa o iných, nezabúdaš pri tom ani na seba. Nežiješ s ilúziami, hoci v hľbke duše počítas so šťastným osudem.

KEĎ MÁŠ 6 ALEBO VIAC ODPOVEDÍ B, pravdepodobne nemáš veľa priateľov, iba ak za priateľov považuješ tých, s ktorými sa spája spoločný odpor k tretím osobám. Je možné, že tlmiš svoje city.

KEĎ SI ZÍSKAL 6 ALEBO VIAC ODPOVEDÍ C, tvoja žičlivosť hraničí s naivitou. Si hotový dávať zo seba viac než dostávať; nie je vylúčené, že toto svedomité postupovanie, ti dáva veľa zadostiučenia.

MENO VEŠTÍ

MICHAL — meno veľmi populárne najmä medzi mladými. Majiteľ tohto mena je solidným človekom a veľmi dobrým odborníkom. Pekný, tmavovlasý s hnedými očami, občas aj blondín. Pleť má snedú s rumencami, ktoré svedčia o dobrom zdraví a často aj blahobyt. Obvykle pochádza z mnohodetnej robtickej alebo roľníckej rodiny, stáva sa, že je jedinákom najmä v intelligentskej rodine. Michal má dobré srdce, je schopný, citíladostív a vie všetko urobiť. Občas máva s učením tažkosti, preto končí len odbornú školu. Má umelecké schopnosti a taktiež má nadanie na techniku. Býva veľmi dobrým a cenénym verejným činiteľom. Má špecifický zmysel pre humor. Má rád spoločnosť, zábavu, dobrú pesničku a hudbu. Jeho koničkom je maliarstvo, rezbarstvo, ako aj hra na hudobných nástrojoch, ktoré mu prinášajú relax a uspokojenie. Sám je vysoký, žení sa so šikovnou ženou, dobrou gazdinou. Deti najčastejšie máva po 25. roku života. Vďaka schopnosti a pracovitosti dosahuje blahoobyt: pekný byt, auto a chatu. Michal máva zmysel pre rodinný život, preto udržiava styky so svojimi súrodencami. Rád číta knihy a pozera filmy. Spokojný so životom dožíva sa vysokého veku. Najčastejšími chorobami Michala sú ťažkosti so srdcom, ako aj bolesti v krízoch.

Casto Michal pestuje šport, dosahuje priemerné výsledky, ale zriedkavo sa dostáva na pódium, hoci z fyzickej stránky má na to všetky predpoklady.

TADMÍR

SNÁŘ

zrádlo se vám o:

Ubrusu špinavém — nenávist a závist; děravém — nepřátelství. Učitelů — nebudě lehkomyslný.

Učedníkovi — musíš počinat znova.

Učenci — budeš upadat.

Údu ztraceném — obdržíš čestný úřad; znetvořeném — po těžkých starostech přijde vykoupení; trhání údy — tvé utrpění se zlepší.

Udici — chrán se před rozvodem; loveni na udici — neplýtvaj časem v neplodné práci.

Udání — nedělej si zbytečné námahy.

Údolí — tvá prání budou vyplněna.

Uhašení požáru — štěsti; uhašení žizně — dlouhý život.

Uhli — bohatství, štěsti; žhavém — budeš vrouceně milován.

Uhliři — oklikami dojdeš cíle.

Úklad od zlých lidí — projdeš útrapami.

Ukousnutí něčeho poživatelného — ztratiš něco krádeží; nepoživatelného — usiluješ o vše předem ztracenou.

Ulici dlouhé — budeš mít mnoho štěsti; s mnoha lidmi — budeš dělat dobré obchody; nacházeti se na ní — navážeš úzké vztahy.

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL. FOKSAL 13.
TEL. 26-44-49 (RED. NACZ.), 26-04-55, 26-42-57

ŽIVOT

ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO
CZECHÓW I SLOWAKÓW W POLSCE, adres ZG TSKCIS
31-504 Kraków, ul. Zygmunta Augusta 7/3—4, tel. 22-12-92.

ODZNACZONY: Złotym Medalem za Wstęga Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Międzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TKCIS.

REDAKCJA: Adam Chalupiec (redaktor naczelny), Areta Fedak (opracowanie graficzne), Anna Krištofeková, Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny), Eva Rudnicka (tłumacz), Alžbeta Stojowska (tłumacz), Dominik Surma, Ján Spernoga (sekretarz redakcji).

WYDAWCZA: Wydawnictwo Współczesne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 00-490 Warszawa, ul. Wiejska 12, tel. 28-24-11.

SPOŁECZNE KOLEGIUM REDAKCYJNE: Augustin Andrašák, Ján Galiač, Jozef Griglák, Ján Haláč, František Harkabuz, Vladimír Hess, Žofia Chalupková, Bronislav Knapčík, Eugen Kott, Angela Kulaviaková, Ján Lukáš, Lídia Mšalová, František Paciga, Severin Vaksmanský, Andrej Vojtas.

WARUNKI PRENUMERATY: Prenumeratę na kraj przyjmują Oddziały RSW „Prasa-Książka-Ruch”, oraz urzędy pocztowe i doręczyciele w terminach: do dnia 10 listopada na I kwartał, I półrocze oraz cały rok następny; do dnia 10 czerwca na II półrocze roku bieżącego.

Cena prenumeraty: kwartalnie 600 zł, rocznie 2400 zł. Instytucje i zakłady pracy opłacają prenumeratę w miejscowościach Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch” lub — w miejscowościach, gdzie Oddziałów nie ma — w urzędach pocztowych. Czytelnicy indywidualni opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i (na wsi) u doręczycieli.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch” Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa, konto NBP XV Oddział w Warszawie Nr 1153-201045-139-11. Prenumerata z wysyłką za granicę jest droższa o 50% dla zleceniodawców indywidualnych i o 100% dla instytucji.

DRUK: Prasowe Zakłady Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 00-375 Warszawa, ul. Smolna 10. Zam. 468.

Nie zamówionych tekstów, fotografii i rysunków Redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo skrótu.

Numér oddano do skladu 9.VIII.1989, podpisano do druku 11.X.1989

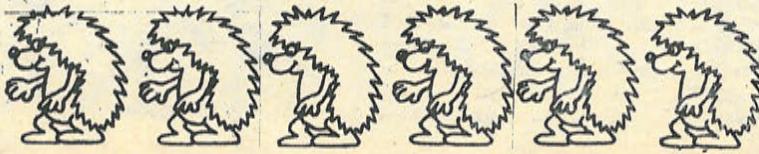
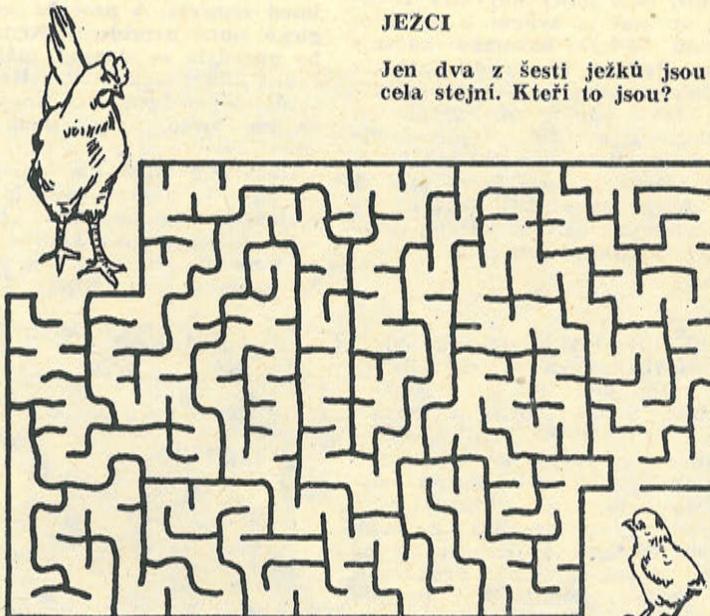
DOKÁŽEŠ TO?

PRE BYSTRÉ OČI

Mame kvočku sa zatúlalo kuriatko. Pomôžte jej nájsť k nemu cestu!

JEZCI

Jen dva z šesti ježků jsou docela stejní. Kteří to jsou?

STÁVA SA ■ STALO SE...

FARAH DIBOVÁ hovorí... Dešať rokov po útek z Teheránu bývalá iránska cisárovna Farah Dibová po prvýkrát verejne prehovorila pred kamerami francúzskej televízie. Odpovedala na otázky novinára Frédériguea Mitterranda (ktorý je bratrancom francúzskeho prezidenta.) Dnes 50-ročná Farah Dibová hovorila o svojom manželstve so šachom, o svojej veľkej láске k nemu a o jeho smrti vo vynanstre. Niekoľkorát slzy prerušili jej slová. Hovorila o svojich štyroch deťoch: následníkovi trónu Rezovi, dcérach Farahnaz a Leile, a mladšom synovi Alim. Hovorila o tom, ako túži po Iráne a o tom, že dúfa, že ak už nie ona, tak jej deti sa budú môcť vrátiť do vlasti. „Moja nádej ešte neuzmrela – povedala Farah Dibová – a viem, že hovorím za mládežu väčšinu v mojej krajine.“

Bývalá cisárovna poskytla televízii interview krátko pred smrťou Ajatollaha Chomeiniho. Ale ako vieme, ani po jeho smrti situácia v Iráne nepotvrzuje nádej Farah Dibovej na návrat dynastie Pahlaviovcov na trón...

Na snímke: Farah Dibová

TRVALE BÝVA v Bruseli, koncertuje takmer v celej Európe. Ako sa skutočne volá, len máloko vie... Je jedinou speváčkou na svete, ktorá má mužský pseudonym: Victor Lazlo. Také meno mal Humphrey Bogart vo svojom slávnom filme Casablanca, natočenom v roku 1943. Speváčka je fanúškom hereckého umenia Bogarta, ktorý už 32 roky nežije, ale patrí k hviezdam, na ktoré sa nikdy nezabúda.

Victor Lazlo je nielen významnou speváčkou a pekným dievčaťom, ale je aj veľmi inteligentná, Hovorí piatimi rečami, ukončila štúdium dejín umenia. Hovorí sa o nej, že má dobré srdce, je citlivá a troška sentimentálna. V jednom interviewe povedala:

Chcela by som byť dobrú čarodejkou, ktorá robí ľudí šťastnými... Je to pravda, alebo reklamný trik?

Victor Lazlo má ročného synčeka, ktorého miluje, volá sa Maxim. Kto je jeho otcom, je jej tajomstvo. V každom prípade Victor Lazlo žije sama a sama vychováva synčeka.

Na snímke: Visctor Lazlo.

LIGA... červenovlasých. Nejaký Steven Douglas z Kalifornie je zakladateľom Medzinárodnej ligy červenovlasých. Liga už existuje štyri roky. Nevieme kolko má členov, ale vieme, že v Sp. štátach býva okolo 12 miliónov osôb z červenými vlasmi. Zakladateľ Ligy tvrdí, že červenovlási sú diskriminovaní — napríklad hovorí sa o nich „červenoviasy je falosný“, „čierne charakter“ vo filmoch často mávajú červené vlasys. Posmievajú sa im, lebo clovní v cirkusoch spravidla majú červenovláse parochne. Clenovia Ligy tvrdia, že medzi nimi je menej zločincov než medzi ľuďmi, ktorí majú vlasys inej farby. Červenovlasých je medzi obyvateľmi USA iba 6 perc. a medzi vásňami je ich iba 1 perc. Clenovia Ligy sú predovšetkým muži — ženy sú spokojné, že majú červené vlasys, ba, ako vieme, obľubujú si vlasys na túto farbu farbiť.

ANNE ARCHEROVÁ 40-ročná americká herečka obdržala ponuku, aby hrala hlavnú úlohu vo filme Divoké orchidey. Jej partnerom mal byť mladý, na Západe veľmi módny herec Mickey Rourke a honorár za úlohu bol vysoký: takmer pol milióna dolárov! Ale Anne neprijala pol milióna. Pre jednu jedinú scénu, ktorá trvala tri minúty. Mala sa

vyzlieci v hotelovej izbe v Rio de Janeiro v prítomnosti svojho partnera do naha, len tie tri minuty mala predvádzat na plátne svoju nahotu. „Nebudem hrať túto scénu!“ — konštaovala Anne Archerová. Režisér však nechcel ustúpiť. Zrušil zmluvu s herečkou a úlohu dosala 44-ročnú Jacqueline Bissetová, ktorá neprotestovala proti vyzliekaniu. „Nemám nič proti Mickeyovi, nemám nič proti pikantným scénam, ale celkom nahá? Nie, to je už príliš vela!“ povedala Archerová novinárom. Stratila množstvo peňazi, ale — ako hovorí — získala dobrú náladu.

Na snímke: Anna Archerová v jednom zo svojich filmov.

JAK SE STÁT HRABĚTEM? Jsou ještě lidé, kteří nemají v žilách modrou krev, ale touží po šlechtickém titulu. Kdo má dost peněz, může se stát hrabětem nebo dokonce i knížetem. Stačí napsat do Mnichova firmě pana Christopha Peikerta, který je zprostředkovatelem mezi členy zchudlých aristokratických rodin v Evropě a boháči, kteří touží po šlechtických titulech. Aristokrati ohotně boháče — adoptují, samozřejmě za vysoké honoráre. Např. dost letitý obyvatel Texasu se stal „synem a dědicem titulu 75-leté bavorské kněžny. Pan Peikert už zařídil několik takových adopcí, a na jeho služby čeká téměř stovka dalších uchazečů o titul. Nejdražší je knížecí titul (milion dolarů). Hrabětem se může každý stát za pouhých 100 až 200 tisíc. Firma samozřejmě bere za každou transakci příslušná procenta.

ling Stones. Mladucha bola celá v bielom. To dalo slávnosti trochá pikantný nádych, keďže Mandy sa stala hudobníkovou milenkou keď ešte nemala ani 14 rokov. Vtedy sa o tom veľa hovorilo, bol z toho škandál. Dokonca Wymanovi hrozilo, že bude mať súdny proces, pretože zvieadol neplnoletú, nakoniec to utulali. Ostatne tento vzťah trval nadalej a skončil sa svadobou. A škandálom neutrpela kariéra Mandy ako fotomodelky, naopak, prispej jej k popularite. Tým, ktorých prekvapoval vekový rozdiel medzi mladomanželcami (lahko možno spočítať, že Wyman je o 33 rokov starší než Mandy), mladucha vysvetlila: Páčia sa mi iba starší muži. Celkom iná je matka Mandy, rozvedená s jej otcom. Mama Patsy má 41 rokov a je priateľkou... 28-ročného Stephena, Wymanovo syna. Všetko ostalo v rodine... Na snímke: Mandy Smithová.

lomba na obrazovku, ale žádají, aby se s ním vrátilo i jeho stare auto. Filmári tedy začali takove auto hledať, ale nebylo to snadné. Peugeot z roku 1960 se už dávno ocitly ve starém železu. Inzeráty nepomohly. Nakonec se ozvali manželé Conny a Jim Delonyovi z mestečka Findley v státe Ohio, kteří pred lety kupili od obchodníka ojetými vozy Colombovo auto a mají ho dodnes. „Snažili jsme se ho udržet ve stejně špatném stavu, v jakém jsme ho kupili,“ napsali Delonyovi. Situaci se podařilo zachránit!

JACQUELINE KENNEDYOVÉ-ONASSISOVÉ je letos šedesát! Nedávno v USA vyšla kniha Davida C. Heymana „A Woman Named Jackie“ (Zena jménem Jackie). Jaká je doopravdy Jacqueline, rozená Bouvierová, dvojnásobná vdova (po prezidentovi Kennedyho a řeckém multimilionáři Onassisovi)? Na tuto otázku se pokouší odpovědět autor, který při sbírání materiálu ho vyzpíval s 825 osobami — členy rodiny, přáteli Jacqueline. Podařilo se mu proniknout dokonce i do tajných akt FBI a archivu Aristotela Onassise. Na tomto základě vyličil život Jackie, uvedl řadu překvapivých událostí, ale nepodařilo se mu zjistit, jaká je doopravdy, co myslí a co cítí.

Půvabná, dokonale oblečená, inteligentní Jackie byla reprezentativní ženou prezidenta. Manželé Kennedyovi byli považováni za dokonalou manželskou dvojici. To však bylo pouhé zdání. O románcích Johna F. Kennedyho se už hodně mluví: autor knihy shromáždil a prověřil všechny klípy a zjistil, že americká „first lady“ byla jednou z nejčastěji zrazovaných žen v Americe. Kennedy měl tajný apartmán v hotelu Mayflower, kde přijímal různé půvabné dámy, herečky (mj. Marilyn Monroe) a sekretářky. Nebyl s Jackie ani ve chvíli, kdy ho nejvice potřebovala, například když se jí v roce 1956 předčasně narodila deueruška, která hned zemřela. A proč se po tragické smrti prezidenta Kennedyho provdala za starého, málo atraktivního Onassise? Heyman tvrdí, že to neudělala pro peníze, ale proto, že už měla dost Ameriky.

Dnes se o Jacqueline málo mluví. Žije v ústraní, pracuje jako lektorka v nakladatelství „Doubleday“. Heymanova kniha znova vzbudila zájem o její osobu. Na snímku: šedesátička Jackie.

